

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Μάρτιος – Μάιος 2026)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Ανεξαρτησία των δικαστών

Μία παρατυπία στον διορισμό δικαστή δεν αρκεί για να κριθεί ότι ένας δικαστής δεν διαθέτει τα αναγκαία εχέγγυα ανεξαρτησίας, αλλά απαιτείται μία πιο συνολική αξιολόγηση

προδικαστική παραπομπή – κράτος δικαίου – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – ανεξαρτησία των δικαστών – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – εθνική νομοθεσία και νομολογία που απαγορεύουν στα εθνικά δικαστήρια την αμφισβήτηση της νομιμότητας των δικαστηρίων και των συνταγματικών οργάνων ή τη διαπίστωση ή εκτίμηση της νομιμότητας του διορισμού των δικαστών ή των δικαιοδοτικών εξουσιών τους – υποχρέωση του δικαστή που έχει επιληφθεί αίτησης εξαίρεσης άλλου δικαστή να ελέγξει αν πληρούνται στο πρόσωπό του η απαίτηση περί «δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως» – διορισμός δικαστών στα τακτικά δικαστήρια στην Πολωνία – έλλειψη ανεξαρτησίας του Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, Πολωνία) – απουσία αποτελεσματικού μέσου ένδικης προστασίας των υποψηφίων για θέση δικαστή των τακτικών δικαστηρίων – δικαστής ο οποίος δεν αποτελεί «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως» – δυνατότητα εξαίρεσης δικαστή από δικαστικό σχηματισμό

ΔΕΕ C-521/21, Rzecznik Praw Obywatelskich (Récusation d'un juge de droit commun), 24.03.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2026:242 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορούσε την ερμηνεία των άρθρων 2, 6 και 19 της ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ περί δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Ειδικότερα, το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ήταν απαίτηση προερχόμενη από σύμβαση υπηρεσιών, χαρακτηριζόμενη ως εμπορική συναλλαγή σύμφωνα με την Οδηγία 2011/7/ΕΕ για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές. Στο πλαίσιο της εν λόγω δίκης, ο εναγόμενος ζήτησε την εξαίρεση της δικαστή στην οποία είχε ανατεθεί η εκδίκαση της υπόθεσης (η σύνθεση του δικαστηρίου ήταν μονομελής). Με την αίτηση εξαίρεσης, ο εναγόμενος υποστήριξε ότι ο διορισμός της δικαστή ήταν προβληματικός, καθώς εγκρίθηκε από τη νέα σύνθεση του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, η συνταγματικότητα της οποίας είχε τεθεί υπό αμφισβήτηση από το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο. Η εξέταση της αίτησης εξαίρεσης ανατέθηκε στο επαρχιακό δικαστήριο Poznań-Stare Miasto, ήτοι στο αιτούν δικαστήριο. Το δικαστήριο αυτό διατηρούσε αμφιβολίες για τη συμβατότητα της διαδικασίας διορισμού με το ενωσιακό δίκαιο, τόσο λόγω της σύνθεσης του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, όσο και λόγω της έλλειψης αποτελεσματικής προσφυγής των συμμετεχόντων στην εν λόγω διαδικασία κατά του διορισμού της δικαστή. Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο συγκροτήθηκε κατά παράβαση των θεμελιωδών συνταγματικών αρχών του πολωνικού δικαίου και των αξιών του κράτους δικαίου τις οποίες κατοχυρώνει το δίκαιο της Ένωσης. Τέλος, κατά το αιτούν δικαστήριο, η απουσία αποτελεσματικής προσφυγής θα μπορούσε να δημιουργήσει εύλογες αμφιβολίες όσον αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών που έχουν διοριστεί με την κρίσιμη διαδικασία.

Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ. Με το πρώτο, ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν τα άρθρα 2, 19 παρ. 1 και 6 παρ. 1-3 της ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ, έχουν την έννοια ότι δεν συνιστά δικαστήριο που συστάθηκε νομίμως, εκείνο που στη σύνθεσή του συμμετέχει δικαστής που διορίστηκε στο πλαίσιο ελαττωματικής κατά το ενωσιακό δίκαιο διαδικασίας και κατά της οποίας οι υπόλοιποι συμμετέχοντες δεν είχαν δικαίωμα άσκησης ένδικης προσφυγής. Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τις περαιτέρω επιπτώσεις στο εθνικό δίκαιο μίας καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα και, συγκεκριμένα, αν θα απαιτούσε την αγνόηση των αποτελεσμάτων των αποφάσεων του Συνταγματικού Δικαστηρίου και αν θα απέκλειε την εφαρμογή διατάξεων του εθνικού δικαίου ή τουλάχιστον τη διαφορετική ερμηνεία του για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου.

Αρχικά, το ΔΕΕ απέρριψε την ένσταση αναρμοδιότητας που υπεβλήθη, κρίνοντας ότι ναι μεν το ζήτημα της οργάνωσης της δικαιοσύνης ανήκει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, ωστόσο, κατά την άσκηση αυτής, οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης. Επιπλέον, όσον αφορά το παραδεκτό της αίτησης προδικαστικής απόφασης, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα προδικαστικά ερωτήματα δεν είχαν υποθετικό χαρακτήρα, όπως υποστήριξε η περιφερειακή εισαγγελία Πόζναν, δεδομένου ότι είχαν ως σκοπό να παράσχουν στο αιτούν δικαστήριο την πρακτική δυνατότητα να εκτιμήσει αν η εθνική ρύθμιση που διέπει τον διορισμό των δικαστών ήταν συμβατή με τις προαναφερόμενες διατάξεις του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο ανέφερε προκαταρκτικά ότι θα εξετάσει την υπόθεση μόνο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του ΧΘΔ και του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, στο οποίο εντοπίζεται εξάλλου η κρίσιμη για την απόφαση αρχή της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των δικαστών.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ εξέτασε σε πρώτο βαθμό το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας που αναφέρει το άρθρο 19 ΣΕΕ συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, η οποία απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και έχει κατοχυρωθεί με τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ. Βάσει του άρθρου 52 παρ. 3 του ΧΘΔ, το Δικαστήριο οφείλει να προβεί σε ερμηνεία η οποία να διασφαλίζει ένα επίπεδο προστασίας σύμφωνο με εκείνο που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ. Η αποτελεσματική δικαστική προστασία εξασφαλίζεται καταρχάς από τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών, ενώ ταυτόχρονα περιλαμβάνει και τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο και την εξέταση της νομιμότητας των διαδικασιών διορισμού των δικαστών. Οι διαδικασίες αυτές πρέπει να υπάγονται σε εγγυήσεις κατάλληλες για την αποτροπή κάθε προσβολής της ανεξαρτησίας ή της αμεροληψίας τους. Συνεπώς, η διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να αφήσουν ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη εθνική διάταξη σύμφωνα με την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ. Αντίστοιχα, ο εθνικός δικαστής οφείλει να μην εφαρμόζει τις εκτιμήσεις ανώτερου εθνικού δικαστηρίου, αν κρίνει, υπό το πρίσμα της ερμηνείας που έδωσε το ΔΕΕ, ότι οι εκτιμήσεις αυτές δεν είναι σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι παράτυποι διορισμοί σε θέσεις δικαστή έχουν συστημικό χαρακτήρα εντός της Πολωνίας. Γι' αυτό τον λόγο, εναπόκειται στην εθνική έννομη τάξη να θεσπίσει κανονιστικό πλαίσιο το οποίο θα επιτρέπει, λαμβανομένων υπόψη των πλημμελειών της διαδικασίας διορισμού των δικαστών, την εκτίμηση του κατά πόσον τα πρόσωπα που διορίστηκαν παρατύπως σε θέση δικαστή μπορούν να συνεχίζουν να ασκούν τα καθήκοντά τους. Με τον τρόπο αυτό, δύναται να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα και να διασφαλιστεί η τήρηση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών. Ως προς την επίτευξη του σκοπού αυτού, το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ αποδίδει ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης προς τα κράτη μέλη σχετικά με το περιεχόμενο του κανονιστικού αυτού πλαισίου.

Επομένως, το ΔΕΕ απάντησε στο ερώτημα αναφέροντας ότι τα άρθρα 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔ αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία και νομολογία συνταγματικού δικαστηρίου, εφόσον παρέχουν αποκλειστική αρμοδιότητα σε ορισμένο όργανο να αποφαινείται επί αίτησης εξαίρεσης δικαστή για λόγους που αφορούν τις συνθήκες διορισμού του, αλλά στερούν το όργανο αυτό από την ευχέρεια να εξετάσει την αίτηση εξαίρεσης, αν με αυτήν αμφισβητείται η νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού του εν λόγω δικαστή. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να μην εφαρμόσει αυτή τη νομοθεσία και νομολογία και να εξετάσει το ίδιο τη νομιμότητα διορισμού του δικαστή και, ιδίως, αν πληρούται στο πρόσωπό του η απαίτηση περί «δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως».

Όσον αφορά το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο ανέφερε, γενικότερα, ότι η εγγύηση πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Ειδικότερα, οι εγγυήσεις αυτές απαιτούν, δυνάμει του ενωσιακού δικαίου, την ύπαρξη κανόνων για τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους, καθώς και τους λόγους εξαίρεσης και παύσης των μελών του. Συναφώς, επιβάλλεται οι δικαστές να προφυλάσσονται από εξωγενείς παρεμβάσεις ή πιέσεις δυνάμενες να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία τους. Αυτή η ανεξαρτησία πρέπει να διαφυλάσσεται ιδίως από την επιρροή της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, στο πλαίσιο της διάκρισης των λειτουργιών. Συνακόλουθα, οι κανόνες της διαδικασίας για την έκδοση αποφάσεων περί διορισμού δικαστών δεν πρέπει να δημιουργούν στους πολίτες εύλογες αμφιβολίες ως προς το ανεπηρέαστο των δικαστών από εξωγενή στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά τους έναντι των αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων.

Έχοντας υπόψη τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν μπορεί κάθε πλημμέλεια δυνάμενη να ανακύψει κατά τη διαδικασία διορισμού δικαστή να δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του τελευταίου. Απαιτείται μια συνολική εκτίμηση των κρίσιμων στοιχείων, τα οποία, εξεταζόμενα από κοινού, καθιστούν μια πλημμέλεια ουσιώδη και συμβάλλουν στη δημιουργία εύλογων αμφιβολιών ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών.

Εν προκειμένω, εναπόκειται και πάλι στο εθνικό δικαστήριο η κρίση για το αν η πλημμέλεια που εμφιλώρησε είναι τέτοιας φύσης ώστε να χαρακτηριστεί ουσιώδης σύμφωνα με τις παραπάνω διατυπώσεις. Ωστόσο, το Δικαστήριο, παρέχοντας όσο το δυνατόν περισσότερα χρήσιμα στοιχεία προς το αιτούν δικαστήριο, παρατήρησε ότι το γεγονός πως το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο υπό τη νέα του σύνθεση δεν παρέχει επαρκή εχέγγυα ανεξαρτησίας ώστε να μην δημιουργείται καμία εύλογη αμφιβολία ως προς το σύννομο των διαδικασιών διορισμού δικαστών στις οποίες αυτό μετέχει δεν αρκεί, καθαυτό, για να γίνει δεκτό ότι συντρέχει παράβαση των απαιτήσεων του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου. Παράλληλα, όσον αφορά τη δυνατότητα άσκησης αποτελεσματικής προσφυγής κατά ελαττωματικού διορισμού δικαστή, το ΔΕΕ έκρινε ότι η προσφυγή που μπορούσε να ασκηθεί ενώπιον του τμήματος εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αποτελεσματική, καθώς δεν πληροί την απαίτηση περί «δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως». Πάντως, ακόμη και αυτή η έλλειψη προσφυγής δεν αρκεί για να χαρακτηριστεί η όλη διαδικασία προβληματική. Τέλος, ούτε η συνδυαστική εκτίμηση των δύο αυτών ζητημάτων φαίνεται ικανή να αιτιολογήσει την εξαίρεση της κρίσιμης δικαστή λόγω έλλειψης αμεροληψίας ή ανεξαρτησίας της.

Επομένως, ο σχηματισμός του μονομελούς δικαστικού σχηματισμού υπό τη σχετική δικαστή δεν δημιουργεί, σύμφωνα με το ΔΕΕ, κάποιο ζήτημα υπό το πρίσμα των άρθρων 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔ, με βάση τις προαναφερόμενες πλημμέλειες, με την επιφύλαξη άλλων κρίσιμων στοιχείων που μπορεί να εντοπίσει το εθνικό δικαστήριο κατά τη διάρκεια της δικής του εξέτασης.

Υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής

Ένα εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δεν μπορεί να αποφαινεται επί ζητήματος που αφορά την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης με συνοπτική αιτιολογία, ανεξαρτήτως ρητού αιτήματος του διαδίκου για υποβολή αίτησης προδικαστικής απόφασης, εκτός αν το ζήτημα υπόκειται σε μία από τις τρεις εξαιρέσεις της απόφασης *Cilfit*

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 267 ΣΛΕΕ – περιεχόμενο της υποχρέωσης προδικαστικής παραπομπής την οποία υπέχουν τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας – εξαιρέσεις από την υποχρέωση αυτή – υποχρέωση προς αιτιολόγηση της συγκεκριμένης εφαρμογής των εξαιρέσεων αυτών – εθνική ρύθμιση παρέχουσα στο εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας τη δυνατότητα να απορρίπτει μέσω ένδικης προστασίας διά συνοπτικής αιτιολογίας – προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αιτιολόγηση της μη υποβολής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

ΔΕΕ C-767/23, Remling, 24.03.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2026:243 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 267, εδάφιο γ', της ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ.

Ειδικότερα, τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης είχαν ως εξής: Μαροκινός υπήκοος (Α.Μ.), του οποίου η σύζυγος και τα τέκνα κατοικούν στην Ολλανδία και έχουν την ολλανδική ιθαγένεια, υπέβαλε αίτηση για χορήγηση άδειας διαμονής ισχύουσας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αίτηση εν τέλει απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι το άτομο αυτό διέθετε ήδη άδεια διαμονής στην Ισπανία.

Ο Α.Μ. άσκησε αρχικά διοικητική προσφυγή, η οποία απορρίφθηκε με απόφαση του αρμόδιου Υφυπουργού. Τότε ο εν λόγω υπήκοος προσέφυγε στο Πρωτοδικείο της Χάγης, το οποίο απέρριψε εκ νέου την προσφυγή, κρίνοντας ότι, προκειμένου να λάβει τη ζητηθείσα άδεια διαμονής, έπρεπε να αποδείξει ότι τα τέκνα του δεν διέθεταν ή ότι δεν θα μπορούσαν να λάβουν άδεια διαμονής στην Ισπανία. Εν τέλει, η υπόθεση κατέληξε σε δεύτερο βαθμό στο τμήμα διοικητικών διαφορών του Συμβουλίου της Επικρατείας, ήτοι στο αιτούν δικαστήριο. Ο Α.Μ. υποστήριξε ότι διαθέτει παράγωγο δικαίωμα διαμονής, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ. Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, η απάντηση στο ζήτημα ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου που έθεσε ο Α.Μ. προκύπτει με σαφήνεια από τη νομολογία του ΔΕΕ και, συνεπώς, έκρινε ότι δεν υποχρεούται να υποβάλει αίτηση προδικαστικής απόφασης. Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο απεφάνθη επί της διαφοράς της κύριας δίκης, παραθέτοντας μια ιδιαίτερα συνοπτική αιτιολογία για την άρνηση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος.

Αυτή η συνοπτική αιτιολογία, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει από τη σχετική εθνική νομοθεσία. Υποστήριξε ότι, σε κάθε περίπτωση, δύναται να αιτιολογεί τις αποφάσεις του κατά τρόπο συνοπτικό όταν οι ισχυρισμοί που προβάλλονται ενώπιόν του είναι αλυσιτελείς ή ασαφείς. Πάντως, ακόμα και στην περίπτωση συνοπτικής αιτιολογίας, παρέχεται στον πολίτη αποτελεσματική δικαστική προστασία, δεδομένου ότι, σε υποθέσεις δικαίου αλλοδαπών ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, οι υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν τη δυνατότητα να προβάλλουν γραπτώς και προφορικά τους ισχυρισμούς τους. Παράλληλα, ενόψει του μεγάλου αριθμού των αποφάσεων που εκδίδει το τμήμα υποθέσεων αλλοδαπού δικαίου, θα ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρα η ενσωμάτωση σε κάθε απόφαση πλήρους αιτιολογίας άρνησης υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων από εθνικό δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα.

Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες για το κατά πόσον η δυνατότητα να αιτιολογείται μια τέτοια απόφαση κατά τρόπο συνοπτικό συνάδει προς το άρθρο 267, εδάφιο γ', ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ, εάν ένας από τους διαδίκους στην ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου διαφορά ζητεί να υποβληθεί αίτηση προδικαστικής απόφασης ή αν θα πρέπει να εκτίθενται αναλυτικότερα οι λόγοι για τους οποίους δεν υποχρεούται να προβεί σε προδικαστική παραπομπή, διευκρινίζοντας, ιδίως, ποια από τις τρεις εξαιρέσεις της

απόφασης *Cilfit* τυγχάνει εφαρμογής. Υπενθυμίζεται ότι οι εξαιρέσεις αυτές είναι: είτε ότι το ανακύψαν ζήτημα ενωσιακού δικαίου δεν είναι κρίσιμο για την επίλυση της ενώπιόν του διαφοράς, είτε ότι η ερμηνεία της επίμαχης διάταξης του δικαίου της Ένωσης βασίζεται σε πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, είτε ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής ώστε να μην καταλείπει περιθώριο εύλογης αμφιβολίας.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε τελικά προδικαστικό ερώτημα προς το ΔΕΕ, ζητώντας από το τελευταίο να διευκρινίσει αν τα άρθρα 267 ΣΛΕΕ και 47 ΧΘΔ αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, δυνάμει της οποίας ανώτατο εθνικό δικαστήριο μπορεί με συνοπτική αιτιολογία να επιλύει ζήτημα ερμηνείας ενωσιακού δικαίου, ανεξαρτήτως του αν το ζήτημα αυτό συνοδεύεται από ρητό αίτημα για υποβολή αίτησης προδικαστικής απόφασης.

Αρχικά, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαιοδοτικού συστήματος που θεσπίζουν οι Συνθήκες, καθιερώνοντας έναν διάλογο ανάμεσα στο ΔΕΕ και τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών. Έτσι, διασφαλίζεται η συνοχή, η πλήρης αποτελεσματικότητα και ο αυτόνομος χαρακτήρας του νομικού συστήματος της Ένωσης. Εφόσον δεν χωρεί κανένα ένδικο μέσο του εσωτερικού δικαίου κατά της απόφασης εθνικού δικαστηρίου, το δικαστήριο αυτό υποχρεούται, κατ' αρχήν, όταν ανακύπτει ενώπιόν του ζήτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή κύρους πράξης του δευτερογενούς δικαίου, να το παραπέμψει στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, προς διασφάλιση της ορθής εφαρμογής και της ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης. Η υποχρέωση αυτή δεν υφίσταται αν εντοπίζεται μία από τις τρεις εξαιρέσεις της απόφασης *Cilfit*, όπως προαναφέρθηκαν. Η εκτίμηση αυτή πρέπει να προκύπτει σαφώς από το σκεπτικό της απόφασης του κρίνοντος εθνικού δικαστηρίου. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με το Δικαστήριο, πρέπει να γίνεται σεβαστή η υποχρέωση αιτιολογίας, η οποία απαιτεί ειδική και εμπεριστατωμένη έκθεση των λόγων εφαρμογής της συγκεκριμένης εξαίρεσης.

Ως εκ τούτου, η απόρριψη ένδικου μέσου με συνοπτική αιτιολογία η οποία εξαντλείται στη διαπίστωση ότι πληρούνται εν προκειμένω οι προβλεπόμενες στην εθνική ρύθμιση προϋποθέσεις για τη χρήση μιας τέτοιας αιτιολογίας, δεν εκπληρώνει την παραπάνω υποχρέωση των ανώτατων εθνικών δικαστηρίων. Περαιτέρω, για την υποχρέωση αιτιολόγησης σε μία από τις τρεις εξαιρέσεις *Cilfit*, αρκεί ένας από τους διαδίκους της επίμαχης διαφοράς να έχει επικαλεσθεί το δικαίο της Ένωσης, χωρίς απαραίτητως να έχει διατυπώσει και αίτημα περί προδικαστικής παραπομπής. Όμως, συνεχίζει το ΔΕΕ, ακόμη και αν δεν έχει γίνει επίκληση του ενωσιακού δικαίου από τους διαδίκους, η υποχρέωση αιτιολόγησης εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις που το εθνικό δικαστήριο, δυνάμει του εθνικού δικαίου, έχει την ευχέρεια ή την υποχρέωση να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τους νομικούς ισχυρισμούς που αφορούν δεσμευτικό κανόνα του δικαίου της Ένωσης.

Επιπλέον, η κρίσιμη υποχρέωση θεωρείται ότι εκπληρώνεται και όταν υιοθετείται αυτούσιο το σκεπτικό του κατώτερου δικαστηρίου στην επίμαχη διαφορά, εφόσον το τελευταίο έχει καθαυτό εκθέσει τους λόγους για τους οποίους εφαρμόζεται μία από τις τρεις εξαιρέσεις *Cilfit*. Ωστόσο, εκτενέστερη αιτιολογία για την άρνηση προδικαστικής παραπομπής απαιτείται όταν τα επίδικα νομικά ζητήματα της κύριας δίκης δεν ταυτίζονται πλήρως με εκείνα που επιλύονται από πάγια νομολογία του ΔΕΕ, αλλά και όταν χρειάζεται να αποδειχθεί ότι η ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο εύλογης αμφιβολίας.

Συμπερασματικά, με βάση τις παραπάνω διατυπώσεις, το ΔΕΕ απάντησε ότι το άρθρο 267, εδάφιο γ', ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 ΧΘΔ, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικο μέσα μπορεί να αποφανθεί επί ζητήματος ενωσιακού δικαίου, ανεξαρτήτως αιτήματος διαδίκου για υποβολή αίτησης προδικαστικής απόφασης, παρέχοντας συνοπτική αιτιολογία, εκτός εάν το εν λόγω δικαστήριο εκθέτει τους ειδικούς και συγκεκριμένους λόγους για τους οποίους στην κρίσιμη υπόθεση τυγχάνει εφαρμογής μία από τις τρεις εξαιρέσεις *Cilfit*.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Επαγγελματικό ποδόσφαιρο

Συμφωνία περί μη πρόσληψης ποδοσφαιριστών άλλων συλλόγων, συναφθείσα μεταξύ εθνικής αθλητικής ένωσης και συνόλου συλλόγων κατόπιν της αναστολής της αγωνιστικής περιόδου 2019/2020 λόγω της πανδημίας COVID-19

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – επαγγελματικό ποδόσφαιρο – συμφωνία «no-roach» – άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ – περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου ή ως εκ του αποτελέσματος – αγορά εργασίας – πρόσληψη των ποδοσφαιριστών από τους συλλόγους – μονομερής καταγγελία της συμβάσεως εργασίας από τους ποδοσφαιριστές – λήξη ισχύος της συμβάσεως εργασίας – περιεχόμενο της συμφωνίας – οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η ως άνω συμφωνία – αντικειμενικοί σκοποί των οποίων η επίτευξη επιδιώκεται με την εν λόγω συμφωνία ως προς τον ανταγωνισμό – δικαιολόγηση – προϋποθέσεις – επιδίωξη θεμιτών σκοπών γενικού συμφέροντος – αναγκαιότητα – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-133/24, CD Tondela κ.λπ., 30.04.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αμιλίου, ECLI:EU:C:2026:361 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Liga Portuguesa de Futebol Profissional (στο εξής: LPFP) [Πορτογαλική Ένωση Επαγγελματικού Ποδοσφαίρου (LPFP)] και συνόλου εδρευόντων στην Πορτογαλία συλλόγων επαγγελματικού ποδοσφαίρου και, αφετέρου, της Αρχής Ανταγωνισμού της Πορτογαλίας.

Η LPFP είναι ένωση πορτογαλικού ιδιωτικού δικαίου η οποία έχει ως σκοπό τη ρύθμιση και την οργάνωση δραστηριοτήτων που συνδέονται με το επαγγελματικό ποδόσφαιρο στην Πορτογαλία. Μεταξύ άλλων, ρυθμίζει και οργανώνει τα εθνικά πρωταθλήματα πρώτης και δεύτερης κατηγορίας. Κατά την αγωνιστική περίοδο 2019/2020, η οποία ανεστάλη επ' αόριστον τον Μάρτιο του 2020 με απόφαση της LPFP λόγω της πανδημίας COVID-19, απέμενε η διεξαγωγή δέκα αγωνιστικών για καθένα από τα εν λόγω δύο πρωταθλήματα. Στο πλαίσιο των δυσχερειών που προκάλεσε η πανδημία, η LPFP και η Συνδικαλιστική Ένωση Επαγγελματιών Ποδοσφαιριστών της Πορτογαλίας (στο εξής: SJPF) ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις προκειμένου να καθορίσουν από κοινού πιθανές λύσεις για την ολοκλήρωση της αγωνιστικής περιόδου 2019/2020. Το Απρίλιο του 2020, η LPFP και οι σύλλογοι που συμμετείχαν στο εθνικό πρωτάθλημα πρώτης και δεύτερης κατηγορίας ανακοίνωσαν δημόσια ότι δεσμεύονται να μην προσλαμβάνουν ποδοσφαιριστές οι οποίοι έχουν καταγγείλει μονομερώς τη σύμβαση εργασίας τους λόγω των δυσχερειών που προκλήθηκαν από την πανδημία COVID-19.

Το Απρίλιο του 2022, η Αρχή Ανταγωνισμού εξέδωσε απόφαση με την οποία έκρινε ότι τα εν λόγω μέτρα έπρεπε να χαρακτηρισθούν ως συμφωνία με αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εντός της αγοράς πρόσληψης ποδοσφαιριστών ικανών να αγωνίζονται στα εθνικά πρωταθλήματα πρώτης και δεύτερης κατηγορίας. Η LPFP και ορισμένοι σύλλογοι επαγγελματικού ποδοσφαίρου που συμμετέχουν στα πρωταθλήματα αυτά άσκησαν προσφυγή κατά της ανωτέρω απόφασης ενώπιον του δικαστηρίου υποθέσεων ανταγωνισμού, ρύθμισης και εποπτείας της Πορτογαλίας, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο αυτό απέστειλε στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

Προκαταρκτικά, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων καταρχήν εμπίπτει στο δίκαιο του ανταγωνισμού, καθώς η πρόσληψη, η ενδεχόμενη μεταγραφή και οι προοπτικές πιθανής επαγγελματικής κινητικότητας των ποδοσφαιριστών αποτελούν οικονομική δραστηριότητα ή έχουν άμεσο αντίκτυπο στους όρους άσκησης της εν λόγω δραστηριότητας και στον ανταγωνισμό μεταξύ των συλλόγων επαγγελματικού ποδοσφαίρου.

Ακολούθως, εξετάστηκε αν η συμφωνία των ποδοσφαιρικών συλλόγων να μην προσλαμβάνουν ποδοσφαιριστές άλλων συλλόγων που έχουν λύσει μονομερώς τις συμβάσεις τους λόγω της πανδημίας COVID-19 πρέπει να χαρακτηριστεί ως συμφωνία με αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Κατά πάγια νομολογία, για να χαρακτηριστεί μια συμφωνία ως περιορισμός του ανταγωνισμού εξ αντικειμένου απαιτείται να αποδειχθεί είτε ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά έχει ως αντικείμενο την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού είτε ότι η επίμαχη συμπεριφορά έχει τέτοιο αποτέλεσμα. Για την κρίση αυτή εξετάζονται: 1) το αντικείμενο της συμπεριφοράς, 2) το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η επίμαχη συμπεριφορά, και 3) οι αντικειμενικοί σκοποί που επιδιώκονται με την επίμαχη συμπεριφορά.

Εν προκειμένω, σε ό,τι αφορά, πρώτον, το περιεχόμενο της συμφωνίας στην υπόθεση της κύριας δίκης, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι οι σύλλογοι επαγγελματικού ποδοσφαίρου συντόνισαν τη συμπεριφορά τους στην «αγορά προηγούμενης βαθμίδας» την οποία αποτελεί, από οικονομικής άποψης, η πρόσληψη ήδη καταρτισθέντων ή καταρτιζόμενων ποδοσφαιριστών. Μια τέτοια συμφωνία, η οποία προσομοιάζει με συμφωνία μη προσέλκυσης, περιορίζει προδήλως τη δυνατότητα πρόσληψης ποδοσφαιριστών που δεσμεύονται βάσει σύμβασης με συγκεκριμένο σύλλογο, μια παράμετρο δηλαδή του ανταγωνισμού η οποία είναι ουσιώδης στον επαγγελματικό αθλητισμό υψηλού επιπέδου. Επιπλέον, η συμφωνία περί μη πρόσληψης ποδοσφαιριστών άλλων συλλόγων μπορεί να έχει δυνητικά έμμεσο αντίκτυπο επί των αποδοχών των ποδοσφαιριστών και, επομένως, επί των «τιμών αγοράς» των ανθρωπίνων πόρων των συλλόγων.

Δεύτερον, όσον αφορά το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η επίμαχη συμπεριφορά, το ΔΕΕ υπογράμμισε τις πολυάριθμες ιδιαιτερότητες που εμφανίζει ο ανταγωνισμός μεταξύ των συλλόγων επαγγελματικού ποδοσφαίρου. Στη συνέχεια, επισήμανε ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης συμφωνία μεταξύ της LPFP και συνόλου ποδοσφαιρικών συλλόγων συνήφθη υπό τις εξαιρετικές συνθήκες της πανδημίας COVID-19, οι οποίες είχαν προκαλέσει αβεβαιότητα τόσο ως προς τη διεξαγωγή των εναπομεινάντων αγώνων των εθνικών πρωταθλημάτων πρώτης και δεύτερης κατηγορίας όσο και ως προς τη λήξη της ισχύος των συμβάσεων εργασίας ορισμένων ποδοσφαιριστών. Χωρίς τη λήψη κατάλληλων μέτρων, οι ποδοσφαιριστές θα μπορούσαν να προσληφθούν από άλλο σύλλογο, κάτι το οποίο θα μετέβαλλε ουσιωδώς τη σύνθεση των διαφόρων ομάδων και, ως εκ τούτου, θα έθιγε το αδιάβλητο των διοργανώσεων, ιδίως λόγω των οικονομικών και χρηματοοικονομικών δυσχερειών που ενδεχομένως θα αντιμετώπιζαν οι σύλλογοι τους οποίους θα αφορούσαν αυτές οι αποχωρήσεις ποδοσφαιριστών. Ωστόσο, όπως τόνισε το Δικαστήριο, η πανδημία COVID-19 δεν μπορεί, αυτή καθαυτήν, να δικαιολογήσει εξαίρεση από το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Το γεγονός ότι η επίμαχη συμφωνία αφορά τον αθλητισμό δεν ασκεί επιρροή στο πλαίσιο αυτό, καθώς το άρθρο 165 ΣΛΕΕ δεν εισάγει ειδική εξαίρεση για τον αθλητισμό. Σε κάθε περίπτωση, όμως, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να συνεκτιμήσει όλες τις προαναφερθείσες περιστάσεις μαζί με το περιεχόμενο και τους σκοπούς της επίμαχης συμφωνίας, προκειμένου να κριθεί αν αυτή έχει πράγματι ως αντικείμενο την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού.

Σε σχέση, τρίτον, με τους αντικειμενικούς σκοπούς των οποίων η επίτευξη επιδιώκεται με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης συμφωνία, το ΔΕΕ επισήμανε ότι, εκτός από τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην αγορά πρόσληψης ποδοσφαιριστών, επιδιώχθηκε και η διασφάλιση σταθερότητας όσον αφορά το έμπνοχο δυναμικό ποδοσφαιριστών με τους οποίους οι σύλλογοι μπορούσαν να συγκροτούν τις ομάδες τους κατά τη διάρκεια αναστολής της αγωνιστικής περιόδου 2019/2020, ώστε να προστατευθεί η ακεραιότητα των πρωταθλημάτων και να καταστεί δυνατή η ομαλή επανέναρξή τους. Επομένως, όπως υπογράμμισε το ΔΕΕ, το αιτούν δικαστήριο δύναται να θεωρήσει βασίμως ότι με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης συμφωνία επιδιώκονταν παράλληλα δύο σκοποί: ο πρώτος ήταν αντικειμενικός αντίθετος προς τον ανταγωνισμό, ενώ ο δεύτερος ήταν αντικειμενικός ευνοϊκός για τον ανταγωνισμό.

Κατά συνέπεια, απόκειται αποκλειστικά στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει το περιεχόμενο της συμφωνίας, τους αντικειμενικούς σκοπούς της και το συγκεκριμένο οικονομικό και νομικό πλαίσιο, προκειμένου να κρίνει αν αυτή είναι αρκούντως επιβλαβής για τον ανταγωνισμό και, άρα, πρέπει να χαρακτηριστεί ως συμφωνία με αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

Τέλος, το Δικαστήριο εξέτασε αν η επίμαχη συμφωνία μπορούσε να δικαιολογηθεί ως μη εμπίπτουσα στην απαγόρευση του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ βάσει συγκεκριμένων προϋποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, επισήμανε ότι ο σκοπός της διασφάλισης της τακτικής διεξαγωγής των αθλητικών διοργανώσεων συνιστά θεμιτό σκοπό γενικού συμφέροντος ο οποίος έχει ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση του ποδοσφαίρου και ο οποίος μπορεί, μεταξύ άλλων, να δικαιολογεί, επί της αρχής και με την επιφύλαξη του συγκεκριμένου περιεχομένου τους, τους κανόνες που τίθενται σε εφαρμογή με την εν λόγω συμφωνία. Απόκειται όμως στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει την καταλληλότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα εν στενή εννοία της συμφωνίας, συνεκτιμώντας το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων και των κρίσιμων περιστάσεων.

Συμπράξεις

Χρονικά όρια εφαρμογής των εθνικών διατάξεων που μεταφέρουν στην εσωτερική έννομη τάξη το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης (Οδηγία 2014/104) για ζημία η οποία προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 101 ΣΛΕΕ – συμπράξεις – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – άρθρο 3 παρ. 2 – δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για ζημία η οποία προκλήθηκε από σύμπραξη – καταβολή τόκων – άρθρο 22 παρ. 2 – χρονικά όρια εφαρμογής των εθνικών διατάξεων μεταφοράς – προσδιορισμός της ημερομηνίας από την οποία οφείλονται τόκοι – χρονικό σημείο επέλευσης της ζημίας στην περίπτωση απόκτησης αγαθών σε υπερβολικά υψηλές τιμές

ΔΕΕ C-191/25, Wenzel Logistics, 30.04.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2026:360 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της αυστριακής μεταφορικής εταιρείας Wenzel Logistics GmbH και της Mercedes-Benz Group AG σχετικά με αποζημίωση για ζημία η οποία προκλήθηκε από παράβαση του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Στο επίκεντρο της αίτησης βρίσκεται η ερμηνεία του άρθρου 3 παρ. 2 και του άρθρου 22 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η επίμαχη υπόθεση αφορούσε, συγκεκριμένα, αγωγή αποζημίωσης της Wenzel Logistics GmbH κατά της Mercedes-Benz Group AG λόγω ζημίας που φέρεται να προκλήθηκε από την παράνομη σύμπραξη δεκαπέντε κατασκευαστών φορτηγών, μεταξύ των οποίων και η Daimler AG. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε, τον Ιούλιο του 2016, τη συμμετοχή στη σύμπραξη, η οποία αφορούσε κυρίως τον συντονισμό των τιμών και των αυξήσεων των μικτών τιμών των φορτηγών στον ΕΟΧ, καθώς και το χρονοδιάγραμμα και τη μετακύλιση του κόστους εισαγωγής των τεχνολογιών εκπομπών. Η Wenzel Logistics GmbH είχε αγοράσει κατά το χρονικό διάστημα λειτουργίας της σύμπραξης διάφορα φορτηγά από διανομείς των εμπλεκόμενων κατασκευαστών, μεταξύ των οποίων και φορτηγά μάρκας Mercedes-Benz, της οποίας δικαιούχος ήταν η Daimler AG, νυν Mercedes-Benz Group.

Στις 13 Ιανουαρίου 2021, η Wenzel Logistics GmbH άσκησε αγωγή ενώπιον του περιφερειακού δικαστηρίου αστικών υποθέσεων Graz (Αυστρία) και ζήτησε από τη Mercedes-Benz Group AG αποζημίωση 848.357,92 ευρώ για τη ζημία που ισχυριζόταν ότι υπέστη λόγω της σύμπραξης. Υποστήριξε ότι είχε καταβάλει υψηλότερο τίμημα για τα φορτηγά εξαιτίας της σύμπραξης. Η ζημία, κατά την άποψή της, συνίστατο στη διαφορά μεταξύ του πραγματικά καταβληθέντος τιμήματος και του τιμήματος που θα είχε καταβληθεί αν δεν υπήρχε η επίμαχη σύμπραξη, πλέον νομίμων τόκων και εξόδων. Η Mercedes-Benz Group AG αμφισβήτησε την

ύπαρξη ζημίας, υποστηρίζοντας ότι η σύμπραξη δεν επηρέασε τις καθαρές τιμές που χρεώθηκαν στην Wenzel Logistics GmbH. Επικουρικά, υποστήριξε ότι η Wenzel Logistics GmbH είχε μετακυλίσει τη σχετική επιβάρυνση στους πελάτες της. Η Mercedes-Benz Group AG προέβαλε επίσης ζήτημα χρονικής εφαρμογής του εθνικού δικαίου για τον λόγο ότι, όπως ισχυρίστηκε, οι ειδικές διατάξεις του Kartellgesetz (KartG) για τις αξιώσεις αποζημίωσης από συμπράξεις δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν στη συγκεκριμένη περίπτωση, επειδή η ζημία της Wenzel Logistics GmbH είχε επέλθει πριν από την ημερομηνία που προβλέπει το αυστριακό δίκαιο για την εφαρμογή τους.

Το περιφερειακό δικαστήριο αστικών υποθέσεων Graz, με απόφαση της 2ας Απριλίου 2024, αναγνώρισε ότι η Mercedes-Benz Group AG όφειλε να καταβάλει στην Wenzel Logistics GmbH το ποσό των 172.857,42 ευρώ, το οποίο περιελάμβανε τόκους με νόμιμο επιτόκιο 4%. Οι τόκοι υπολογίστηκαν από την 21η Ιανουαρίου 2021, δηλαδή από την ημερομηνία επίδοσης της αγωγής αποζημίωσης, κατά τα οριζόμενα στο αυστριακό αστικό δίκαιο, καθώς τότε είχε προβληθεί για πρώτη φορά ποσοτικώς προσδιορισμένη αξίωση αποζημίωσης. Η έφεση της Wenzel Logistics GmbH απορρίφθηκε, με το εφετείο Graz να κρίνει ότι οι διατάξεις του KartG που μετέφεραν την Οδηγία 2014/104 στην αυστριακή έννομη τάξη δεν είχαν εφαρμογή *ratione temporis* στη συγκεκριμένη ζημία. Συνεπώς, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ορθώς είχε εφαρμόσει τις γενικές διατάξεις του αυστριακού αστικού δικαίου.

Η Wenzel Logistics GmbH άσκησε ακολούθως αναίρεση ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Αυστρίας, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το τελευταίο διαπίστωσε ότι υπάρχει ζήτημα ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και ανέστειλε τη διαδικασία, υποβάλλοντας στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα.

Το ΔΕΕ εξέτασε αρχικά το ζήτημα του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων, καθώς η Mercedes-Benz Group AG υποστήριξε ότι αυτά ήταν αλυσιτελή για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης για τον λόγο ότι η Οδηγία 2014/104 δεν εφαρμοζόταν χρονικά στη συγκεκριμένη ζημία. Το ΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό, κρίνοντας ότι τα ερωτήματα δεν ήταν ούτε υποθετικά ούτε προδήλως άσχετα με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και ότι η απάντηση σε αυτά ήταν αναγκαία για να διαπιστωθεί αν θα εφαρμοστεί ο KartG για τον υπολογισμό των τόκων.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το άρθρο 3 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104 κωδικοποιεί τη σχετική με το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ νομολογία. Συνεπώς, τα εθνικά μέτρα μεταφοράς του άρθρου 3 παρ. 2 πρέπει να έχουν άμεση εφαρμογή σε όλες τις αγωγές αποζημίωσης που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 2 της Οδηγίας, οι αγωγές που ασκήθηκαν πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014, ημερομηνία έναρξης ισχύος της Οδηγίας, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής. Η διάταξη του αυστριακού δικαίου (άρθρο 37d KartG), που μετέφερε το άρθρο 3 παρ. 2 στην εσωτερική έννομη τάξη, προβλέπει πλήρη αποζημίωση για ζημία από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού με τόκους που υπολογίζονται από την ημερομηνία επέλευσης της ζημίας. Πρέπει, επομένως, να εφαρμοστεί στην περίπτωση της Wenzel Logistics GmbH, η οποία άσκησε την αγωγή της τον Ιανουάριο του 2021, και οι τόκοι να υπολογιστούν από την ημερομηνία επέλευσης της ζημίας, ακόμα και αν αυτή είναι προγενέστερη της ημερομηνίας έναρξης ισχύος της Οδηγίας.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 86 του KartG, η οποία προβλέπει ότι το άρθρο 37d του KartG έχει εφαρμογή μόνο σε αγωγές για ζημίες επελθούσες μετά τις 26 Δεκεμβρίου 2016, πρέπει να θεωρηθεί ότι θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο τόνισε την ιδιομορφία των υποθέσεων που εμπίπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού, ήτοι ότι απαιτούν τη διενέργεια περίπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων. Τούτο σημαίνει ότι συχνά μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ της επέλευσης της ζημίας που προκλήθηκε από σύμπραξη και της διαπίστωσης της σύμπραξης από την αρμόδια αρχή ανταγωνισμού. Συνεπώς, η εφαρμογή εθνικής διάταξης που θα είχε ως συνέπεια, για τις ζημίες που επήλθαν πριν από τις 27 Δεκεμβρίου 2016, να μην λαμβάνεται υπόψη κατά τον υπολογισμό των τόκων το χρονικό

διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας επέλευσης της ζημίας και της ημερομηνίας άσκησης της αγωγής αποζημίωσης, δεν διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε το χρονικό σημείο κατά το οποίο επήλθε η ζημία και, άρα, οφείλονται οι τόκοι. Συναφώς, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η επέλευση της ζημίας δημιουργεί κατάσταση θεμελιωδώς διαφορετική από εκείνη στην οποία θα βρισκόταν ο ενδιαφερόμενος αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση. Ως εκ τούτου, όλα τα στοιχεία της αποζημίωσης, συμπεριλαμβανομένων των τόκων που σκοπούν στην αντιστάθμιση της παρέλευσης του χρόνου, πρέπει να έχουν ως σημείο αναφοράς την ημερομηνία επέλευσης της ζημίας. Ωστόσο, τα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να προσδιορίζεται το πραγματικό στοιχείο που σηματοδοτεί την επέλευση της ζημίας δεν έχουν εναρμονιστεί από την Οδηγία 2014/104. Επομένως, τα κράτη μέλη είναι εκείνα που διαθέτουν τη σχετική εξουσία εκτίμησης, η οποία όμως θα πρέπει να ασκείται κατά τρόπο που διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα της Οδηγίας, σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο από αυτή σκοπό. Αν η επέλευση της ζημίας σηματοδοτείται από πλείονα εξίσου κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, ως σημείο αφετηρίας του υπολογισμού των τόκων θεωρείται το περιστατικό που συνέβη πρώτο. Στην περίπτωση της υπό κρίση υπόθεσης, όπως παρατήρησε το Δικαστήριο, το χρονικό σημείο κατά το οποίο η Wenzel Logistics GmbH άρχισε να υφίσταται θετική ζημία ή άρχισε να προκύπτει για αυτήν διαφυγόν κέρδος εξαιτίας της σύμπραξης θα μπορούσε ενδεχομένως να αναφέρεται στον χρόνο κατά τον οποίο τα κεφάλαιά της έπαψαν να είναι διαθέσιμα λόγω της καταβολής του τιμήματος για την αγορά των φορτηγών – υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων του αιτούντος δικαστηρίου.

Κρατικές ενισχύσεις

Σύνδεση επιχειρήσεων μέσω φυσικού προσώπου

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 651/2014 – κατηγορίες ενισχύσεων που δύνανται να θεωρηθούν συμβατές με την εσωτερική αγορά – απαλλαγή των ενισχύσεων που χορηγούνται υπέρ μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) – άρθρο 1 του παραρτήματος Ι – έννοια του όρου «επιχείρηση» – άρθρο 3 παρ. 3 του παραρτήματος Ι – έννοια του όρου «συνδεδεμένες επιχειρήσεις» – φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου που συνδέονται με τις μετοχές επιχείρησης – άσκηση οικονομικής δραστηριότητας – πραγματική άσκηση ελέγχου μέσω άμεσης ή έμμεσης ανάμειξης στη διαχείριση της επιχείρησης

ΔΕΕ C-870/24, Outletico, 19.03.2026, Τμήμα ένατο, Πρόεδρος: M. Condinanzi, Εισηγητής: A. Kornezov, Γεν. Εισαγγελέας: A. Biondi, ECLI:EU:C:2026:224 – Προδικαστική παραπομπή

Ο Α, φυσικό πρόσωπο, κατέχει τις εξής συμμετοχές: α) το 100% του κεφαλαίου της SIA “Esterkin Family Investments”, β) το 75% της SIA “IC Industries Holdings”, και γ) το 100% της RRE Tradecenters holding Ltd. Η τελευταία κατέχει το 60% της Outletico, η οποία, με τη σειρά της, κατέχει το 100% της SIA “Business Park”. Όλες οι παραπάνω εταιρείες εδρεύουν στη Λετονία, εκτός από την RRE Tradecenters holding Ltd που εδρεύει στην Κύπρο. Το 2021, η Outletico αιτήθηκε να λάβει ενίσχυση βάσει καθεστώτος που αφορούσε τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στο πλαίσιο της πανδημίας του κορωνοϊού. Η αίτηση έγινε αρχικώς δεκτή, όμως στη συνέχεια ζητήθηκε η επιστροφή της ενίσχυσης, διότι οι RRE Tradecenters holding, Esterkin Family Investments, IC Industries Holdings και Business Park έπρεπε να θεωρηθούν «συνδεδεμένες επιχειρήσεις» με την Outletico. Έτσι, η Outletico, ως μέλος ομίλου συνδεδεμένων επιχειρήσεων, δεν αποτελούσε μικρομεσαία επιχείρηση, αλλά μέρος «μεγάλης επιχείρησης».

Το διοικητικό πρωτοδικείο της Λετονίας δέχθηκε την προσφυγή της Outletico, κρίνοντας ότι ο Α, μέσω του οποίου θεωρήθηκαν συνδεδεμένες οι παραπάνω επιχειρήσεις, ήταν φυσικό πρόσωπο και όχι «επιχείρηση», οπότε η Outletico δεν μπορούσε να θεωρηθεί συνδεδεμένη με τις Esterkin Family Investments και IC Industries Holdings. Δέχθηκε ότι η Outletico μπορούσε

να θεωρηθεί «συνδεδεμένη» μόνο με τις RRE Tradecenters holding και Business Park, κάτι που τη διατηρούσε στην κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, και άρα επιλέξιμη για ενίσχυση. Η αρμόδια λετονική φορολογική αρχή άσκησε έφεση ενώπιον του διοικητικού εφετείου της Λετονίας, το οποίο απέστειλε στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα επί της επίμαχης υπόθεσης. Το ΔΕΕ, αναδιατυπώνοντας αρχικά τα ερωτήματα, έκρινε πως, στην πραγματικότητα, αμφότερα αφορούν το εάν ένα φυσικό πρόσωπο, το οποίο κατέχει ελέγχουσες συμμετοχές σε εταιρείες που ασκούν οικονομική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, έχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των εταίρων, πρέπει, για τον λόγο αυτόν και μόνον, να θεωρηθεί ότι ασκεί το ίδιο οικονομική δραστηριότητα και ότι είναι, συνεπώς, «επιχείρηση», μέσω της οποίας οι εταιρείες αυτές διατηρούν εμμέσως σχέσεις μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μπορούν να χαρακτηριστούν «συνδεδεμένες επιχειρήσεις». Ειδικότερα, ερωτάται εάν το γεγονός ότι ορισμένες αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση της εταιρείας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της συνέλευσης των εταίρων αρκεί, αφ' εαυτού, για να θεωρηθεί ότι ένα τέτοιο φυσικό πρόσωπο μετέχει στην οικονομική δραστηριότητα της εταιρείας, χωρίς να είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν μετέχει πράγματι στη διαχείρισή της.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι, μεταξύ άλλων, δύο επιχειρήσεις καλούνται «συνδεδεμένες» όταν η μία κατέχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των μετόχων ή των εταίρων της άλλης. Εν προκειμένω, οι Outletico, Esterkin Family Investments και IC Industries Holdings εμπίπτουν στην κατηγορία αυτήν, καθώς, αφενός, η RRE Tradecenters holding κατέχει το 60% του κεφαλαίου της Outletico και, συνεπώς, την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των εταίρων της και, αφετέρου, ο Α κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου της RRE Tradecenters holding και της Esterkin Family Investments, καθώς και το 75% της IC Industries Holdings και, ως εκ τούτου, την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των εταίρων των τριών εταιρειών.

Κατόπιν τούτου, το ΔΕΕ εξέτασε εάν αρκεί το γεγονός ότι ένα φυσικό πρόσωπο κατέχει ελέγχουσες συμμετοχές σε επιχείρηση, με τα δικαιώματα που εξ αυτών απορρέουν δυνάμει του εθνικού δικαίου, για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το ίδιο ασκεί «οικονομική δραστηριότητα» και, ως εκ τούτου, για να χαρακτηριστεί το εν λόγω φυσικό πρόσωπο «επιχείρηση». Επισήμανε αρχικά ότι ως επιχείρηση νοείται κάθε οντότητα, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή, που ασκεί οικονομική δραστηριότητα. Σε αυτές περιλαμβάνονται ειδικότερα αυτοαπασχολούμενα άτομα και οικογενειακές επιχειρήσεις που ασκούν βιοτεχνική ή άλλη δραστηριότητα, καθώς και προσωπικές εταιρείες ή ενώσεις προσώπων που ασκούν τακτικά μια οικονομική δραστηριότητα.

Σχολιάζοντας προηγούμενη νομολογία του, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι μια οντότητα, συμπεριλαμβανομένου ενός φυσικού προσώπου, η οποία κατέχει συμμετοχές σε εταιρεία, μπορεί να χαρακτηριστεί «επιχείρηση», μόνον εφόσον πληρούνται δύο προϋποθέσεις: α) οι συμμετοχές αυτές πρέπει να της παρέχουν τη δυνατότητα να ασκεί έλεγχο επί εταιρείας, και β) πρέπει να ασκεί πράγματι έλεγχο επί της εταιρείας αναμειγνύομενη άμεσα ή έμμεσα στη διαχείρισή της. Επομένως, η απλή κατοχή πλειοψηφικής συμμετοχής σε εταιρεία, ή ακόμη και του συνόλου του κεφαλαίου της, δεν μπορεί, αφ' εαυτής, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ασκείται πράγματι έλεγχος. Η άσκηση ελέγχου πρέπει να αποδεικνύεται με τρόπο συγκεκριμένο, κατά περίπτωση, βάσει ενδείξεων δυνάμενων να τεκμηριώσουν ότι η οικεία οντότητα αναμειγνύεται, άμεσα ή έμμεσα, στη διαχείριση της εταιρείας. Η κατοχή πλειοψηφικών συμμετοχών, ιδίως από φυσικά πρόσωπα, σε εταιρείες που ασκούν οικονομική δραστηριότητα μπορεί συχνά να συνιστά απλή άσκηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας επί ενός αγαθού, ιδίως όταν προκύπτει από απλή τοποθέτηση επενδυτικών κεφαλαίων.

Εν προκειμένω, το γεγονός ότι το λετονικό δίκαιο παρέχει σε κάθε κάτοχο συμμετοχών στο κεφάλαιο εταιρείας ορισμένα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του εταίρου, όπως το δικαίωμα ψήφου και το δικαίωμα συμμετοχής στη γενική συνέλευση των εταίρων, η οποία είναι αρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση της εταιρείας, δεν συνεπάγεται, αφ' εαυτού, ότι ο κάτοχος των συμμετοχών ασκεί πράγματι έλεγχο επί της εταιρείας, αναμειγνύομενος άμεσα ή έμμεσα στη διαχείρισή της. Τα δικαιώματα αυτά απορρέουν *ex lege* από την απλή κατοχή κεφαλαίου ή από την απλή ιδιότητα του εταίρου και, συνακόλουθα, δεν αρκούν *per se* προκειμένου να γίνει διάκριση μεταξύ της περίπτωσης κατά την οποία ένα

φυσικό πρόσωπο λογίζεται ότι ασκεί οικονομική δραστηριότητα, που συνίσταται στον εν τοις πράγμασι έλεγχο μιας εταιρείας μέσω της άμεσης ή έμμεσης ανάμειξης στη διαχείρισή της, και εκείνης κατά την οποία η συμμετοχή ενός τέτοιου φυσικού προσώπου συνιστά απλή άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιοκτησία ορισμένου αγαθού, ιδίως όταν η συμμετοχή αυτή προκύπτει από απλή τοποθέτηση επενδυτικών κεφαλαίων. Αντιθέτως, άλλες ενδείξεις, όπως το γεγονός ότι ο κάτοχος των ελεγχουσών συμμετοχών ασκεί καθήκοντα εντός των εποπτικών οργάνων ή του διοικητικού συμβουλίου, ότι είναι επιχειρηματίας που κατέχει τέτοιες συμμετοχές σε περισσότερες εταιρείες οι οποίες ενεργούν συντονισμένα ή επιδιώκουν κοινό σκοπό, ή ακόμη ότι έχει ανακοινώσει εμπορική στρατηγική την οποία προτίθεται να εφαρμόσει μέσω της ελεγχόμενης εταιρείας, μπορούν να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εξακριβωθεί εάν ο εν λόγω κάτοχος αναμειγνύεται άμεσα ή έμμεσα στη διαχείριση της επιχείρησης και, επομένως, ασκεί πραγματικό έλεγχο επί της δραστηριότητάς της.

Με γνώμονα τα παραπάνω, το ΔΕΕ έκρινε ότι μόνο το γεγονός ότι ο Α κατέχει στις εταιρείες αυτές ελέγχουσες συμμετοχές, με τα δικαιώματα που εξ αυτών απορρέουν δυνάμει του λετονικού δικαίου, δεν αρκεί, αφ' εαυτού, για να αποδειχθεί ότι το εν λόγω φυσικό πρόσωπο ασκεί πράγματι έλεγχο, αναμειγνύόμενο, άμεσα ή έμμεσα, στη διαχείρισή τους και ότι ασκεί, κατά συνέπεια, οικονομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να μπορεί να χαρακτηριστεί «επιχείρηση». Επομένως, από το στοιχείο αυτό και μόνον δεν μπορεί να συναχθεί ότι η Outletico διατηρεί, μέσω του Α, έμμεσες σχέσεις με την Esterkin Family Investments και την IC Industries Holdings κατά τρόπο ώστε οι τρεις αυτές εταιρείες να μπορούν να χαρακτηριστούν «συνδεδεμένες επιχειρήσεις». Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει εάν μπορούν να ληφθούν υπόψη ενδείξεις, όπως οι παραπάνω, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν ο Α αναμειγνύεται άμεσα ή έμμεσα στη διαχείριση των εν λόγω εταιρειών και, άρα, αν ασκεί πραγματικό έλεγχο επί της δραστηριότητάς τους. Σε καταφατική περίπτωση, ο Α θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο ίδιος «επιχείρηση», μέσω του οποίου η Outletico διατηρεί εμμέσως σχέσεις με τις Esterkin Family Investments και IC Industries Holdings, με αποτέλεσμα οι εταιρείες αυτές να μπορούν να χαρακτηριστούν «συνδεδεμένες επιχειρήσεις». Σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι ο Α δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «επιχείρηση», αλλά πρέπει να θεωρηθεί φυσικό πρόσωπο, σε αυτό εναπόκειται να εξετάσει εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις σχετικά με την άσκηση, από τις οικείες επιχειρήσεις, των δραστηριοτήτων τους ή μέρους των δραστηριοτήτων τους στην ίδια αγορά ή σε όμορες αγορές.

Συμπερασματικά, το ΔΕΕ έκρινε ότι:

α) φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ελέγχουσες συμμετοχές σε εταιρείες που ασκούν οικονομική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, έχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των εταίρων δεν μπορεί, για τον λόγο αυτόν και μόνον, να θεωρηθεί ότι ασκεί το ίδιο οικονομική δραστηριότητα και ότι είναι, συνεπώς, «επιχείρηση», μέσω της οποίας οι εταιρείες αυτές διατηρούν εμμέσως σχέσεις μεταξύ τους με αποτέλεσμα να μπορούν να χαρακτηριστούν «συνδεδεμένες επιχειρήσεις»,

β) ένα τέτοιο φυσικό πρόσωπο μπορεί να χαρακτηριστεί «επιχείρηση» μόνον εάν ασκεί πράγματι τον απορρέοντα από τις συμμετοχές αυτές έλεγχο αναμειγνύόμενο, άμεσα ή έμμεσα, στη διαχείριση των οικείων εταιρειών, κατά τρόπο ώστε να μετέχει στην ασκούμενη από αυτές οικονομική δραστηριότητα,

γ) η απλή κατοχή ελεγχουσών συμμετοχών καθώς και τα καταστατικά δικαιώματα που εξ αυτών απορρέουν για κάθε εταίρο δυνάμει του εθνικού δικαίου δεν αρκούν *per se* για να αποδειχθεί η πραγματική άσκηση τέτοιου ελέγχου.

Έννοια του «καθεστώτος» κρατικής ενίσχυσης

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – έννοια του «καθεστώτος ενισχύσεων» – περαιτέρω μέτρα εκτέλεσης – εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει τη θέσπιση καθεστώτων ενισχύσεων με σκοπό να καταστεί δυνατή η αγορά ακινήτων – εφαρμογή της ρύθμισης αυτής μέσω δημοτικών κανονιστικών πράξεων

ΔΕΕ C-58/25, Fremoluc και Association de Promotion des Droits Humains και des Minorités, 26.03.2026, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος: O. Spineanu-Matei, Εισηγητής: K. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: A. Biondi, ECLI:EU:C:2026:255 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2023, η Περιφέρεια της Φλάνδρας στο Βέλγιο εξέδωσε το διάταγμα WIES, το οποίο επιτρέπει στους δήμους όπου οι τιμές των ακινήτων είναι ιδιαίτερα υψηλές να ρυθμίζουν, για διάστημα εννέα μηνών, την αγορά ορισμένων οικοπέδων ή κατοικιών από αγοραστές των οποίων τα εισοδήματα είναι χαμηλότερα από συγκεκριμένα όρια και οι οποίοι μπορούν να αποδείξουν την ύπαρξη δεσμών με τον οικείο δήμο. Η ρύθμιση αυτή θα γίνεται με καταβολή ενός μέρους της τιμής του ακινήτου για λογαριασμό του αγοραστή από τον οικείο δήμο. Μετά από προσφυγές που ασκήθηκαν στο Συνταγματικό Δικαστήριο του Βελγίου, απεστάλησαν στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν: α) εάν το παραπάνω μέτρο αποτελεί κρατική ενίσχυση, η οποία θα έπρεπε να έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, και β) σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, εάν θα μπορούσαν να διατηρηθούν τα αποτελέσματα του μέτρου για λόγους δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των ωφελούμενων και ασφάλειας δικαίου.

Το ΔΕΕ, αντί να εξετάσει τις προϋποθέσεις ύπαρξης κρατικής ενίσχυσης, επικεντρώθηκε στο εάν το επίμαχο μέτρο θεσπίζει «καθεστώς» ενισχύσεων, βάσει του άρθρου 1 (δ) του Κανονισμού 1589/2015, το οποίο ορίζει ότι «καθεστώς ενισχύσεων» είναι *«κάθε πράξη βάσει της οποίας, χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω μέτρα εκτέλεσης, μπορούν να χορηγούνται ατομικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις οι οποίες ορίζονται στην εν λόγω πράξη κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο και κάθε πράξη βάσει της οποίας μπορεί να χορηγείται ενίσχυση μη συνδεδεμένη με συγκεκριμένο σχέδιο σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις για αόριστο χρονικό διάστημα ή/και για απροσδιόριστο ποσό»*. Με δεδομένο ότι το επίμαχο μέτρο αφορά οικονομική συνδρομή από δήμο η οποία συνδέεται με συγκεκριμένα έργα, το πώς θα χαρακτηριστεί ένα τέτοιο μέτρο πρέπει να κριθεί μόνο βάσει του πρώτου σκέλους του ορισμού αυτού, δηλαδή του σκέλους που αφορά τις πράξεις βάσει των οποίων, χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω μέτρα εκτέλεσης, μπορούν να χορηγούνται ατομικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις που ορίζονται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο. Το πρώτο αυτό σκέλος του ορισμού προϋποθέτει τρία σωρευτικά κριτήρια: α) να μπορούν να χορηγούνται ενισχύσεις ατομικά σε επιχειρήσεις βάσει μίας πράξης, β) να μην απαιτείται κανένα περαιτέρω μέτρο εκτέλεσης για τη χορήγηση των ενισχύσεων αυτών, και γ) οι επιχειρήσεις στις οποίες μπορούν να χορηγηθούν ατομικές ενισχύσεις να ορίζονται «κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο».

Ερμηνεύοντας το δεύτερο ως άνω κριτήριο, το ΔΕΕ σημείωσε ότι η απλή τεχνική εφαρμογή μιας πράξης που προβλέπει τη χορήγηση ενισχύσεων δεν συνιστά «περαιτέρω μέτρο εκτέλεσης», καθώς η έννοια αυτή προϋποθέτει την άσκηση διακριτικής ευχέρειας η οποία παρέχει στην αρμόδια αρχή τη δυνατότητα να επηρεάζει το ποσό της ενίσχυσης, τα χαρακτηριστικά της ή τους όρους υπό τους οποίους χορηγείται η ενίσχυση. Εν προκειμένω, το επίμαχο βελγικό διάταγμα καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο, εντός του οποίου ορισμένοι δήμοι μπορούν να αποφασίσουν να θεσπίσουν μηχανισμούς οικονομικής στήριξης, χωρίς ωστόσο η ρύθμιση αυτή να θεσπίζει η ίδια άμεσα τέτοιους μηχανισμούς ούτε να καθορίζει το σύνολο των λεπτομερειών εφαρμογής τους. Μόνον οι δήμοι που αποφάσισαν να εκδώσουν δημοτική κανονιστική πράξη που προβλέπει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του γενικού αυτού πλαισίου στο έδαφός τους μπορούν να παράσχουν οικονομική στήριξη. Το διάταγμα ουδόλως υποχρεώνει τους επιλέξιμους δήμους να εκδώσουν τέτοια κανονιστική πράξη, παρέχοντάς τους έτσι τη δυνατότητα να μην το εφαρμόσουν. Περαιτέρω, ο οικείος δήμος οφείλει να διευκρινίσει διάφορες ουσιώδεις πτυχές των κανόνων που διέπουν τη χορήγηση της σχετικής οικονομικής στήριξης στο έδαφός του, όπως το ποσοστό των οικοπέδων και των κατοικιών που εμπίπτουν στον μηχανισμό, το ποσοστό της τιμής που θα καλυφθεί, καθώς και πρόσθετες προϋποθέσεις όσον αφορά την επιλογή των επιλέξιμων αγοραστών και ακινήτων. Συνεπώς, μια τέτοια ρύθμιση πρέπει να θεωρηθεί ότι παρέχει στους ενδιαφερόμενους δήμους διακριτική ευχέρεια τόσο ως προς την ίδια την εφαρμογή μηχανισμού οικονομικής στήριξης στο έδαφός τους όσο και ως προς τα ουσιώδη στοιχεία του μηχανισμού αυτού, ιδίως τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας των συναλλαγών και το εύρος της οικονομικής στήριξης. Στη βάση αυτή, χωρίς

να εξετάσει τα στοιχεία ύπαρξης κρατικής ενίσχυσης, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η επίμαχη βελγική ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θεσπίζει «καθεστώς ενισχύσεων».

Όμοια ήταν και η διαπίστωση ως προς τυχόν «μεμονωμένη ενίσχυση», η οποία κατά το άρθρο 1 (ε) του Κανονισμού 1589/2015, είναι η «ενίσχυση η οποία δεν χορηγείται με βάση καθεστώς ενισχύσεων ή η οποία χορηγείται με βάση καθεστώς ενισχύσεων αλλά πρέπει να κοινοποιηθεί». Εν προκειμένω, η επίμαχη ρύθμιση επιτρέπει την ενδεχόμενη χορήγηση οικονομικής στήριξης μόνο μετά τη λήψη περαιτέρω μέτρων εκτέλεσης, και άρα δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να θεωρηθεί ότι χορηγεί, η ίδια, μεμονωμένη ενίσχυση.

Μη εφαρμογή εθνικών ρυθμίσεων που κωλύουν την ανάκτηση

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – καθεστώς ενισχύσεων ασυμβίβαστο με την εσωτερική αγορά – λεπτομερείς κανόνες για την εφαρμογή του άρθρου 108 ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1589 – ανάκτηση της ενίσχυσης – υποχρέωση ανάκτησης – άρθρο 16 παρ. 3 – άμεση και πραγματική εκτέλεση – δικονομική αυτονομία που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη – αναστολή της εθνικής διαδικασίας διοικητικής εκτέλεσης για την είσπραξη φορολογικών οφειλών – προϋπόθεση περί σύστασης επαρκούς εγγύησης – συμβατότητα

ΔΕΕ C-545/24, Utiledulci, 21.05.2026, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: K. Jürimäe, Εισηγητής: Z. Csehi, Γεν. Εισαγγελέας: A. Biondi, ECLI:EU:C:2026:412 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2020, η Επιτροπή έκρινε ότι ο τρόπος εφαρμογής του καθεστώτος περιφερειακών ενισχύσεων για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελεύθερη Ζώνη της Μαδέρας στην Πορτογαλία ήταν μη συμβατός και διέταξε την ανάκτηση των σχετικών ενισχύσεων (SA.21259/2020). Σημειώνεται ότι η πορτογαλική έννομη τάξη δεν προβλέπει κανένα ειδικό νομοθετικό πλαίσιο το οποίο να διέπει την ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων. Για την ανάκτηση, εφαρμόζεται η διαδικασία διοικητικής εκτέλεσης για την είσπραξη φορολογικών οφειλών, η οποία περιλαμβάνει διάφορες διαδικαστικές εγγυήσεις υπέρ του φορολογουμένου. Ειδικότερα, οι επίμαχες πορτογαλικές διατάξεις προβλέπουν τη δυνατότητα να ζητηθεί η αναστολή της διαδικασίας εκτέλεσης σε περίπτωση αμφισβήτησης της φορολογικής οφειλής ή άσκησης ανακοπής κατά των πράξεων αναγκαστικής εκτέλεσης, καθώς και σε περίπτωση τμηματικής καταβολής, υπό την επιφύλαξη της παροχής προσηκούσας εγγύησης ή οποιουδήποτε άλλου μέσου ικανού να διασφαλίσει την είσπραξη της φορολογικής απαίτησης, ή ακόμη και χωρίς τέτοια εγγύηση όταν ο φορολογούμενος αποδεικνύει ότι δεν είναι σε θέση να την παράσχει.

Η αρμόδια πορτογαλική φορολογική αρχή κίνησε κατά της εταιρείας Utiledulci διαδικασία διοικητικής εκτέλεσης για την είσπραξη φορολογικών οφειλών με σκοπό την ανάκτηση των ενισχύσεων που της είχαν χορηγηθεί, υπό τη μορφή μείωσης του συντελεστή του φόρου εισοδήματος που ίσχυε στη Μαδέρα. Η Utiledulci ζήτησε να ανασταλεί η διαδικασία, επικαλούμενη το ως άνω νομοθετικό πλαίσιο. Η φορολογική αρχή απέρριψε το αίτημα, επικαλούμενη την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ. Η Utiledulci προσέβαλε την απορριπτική απόφαση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου διοικητικών και φορολογικών διαφορών του Funchal, το οποίο απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με την εν λόγω δυνατότητα.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι η ανάκτηση πρέπει να γίνεται αμελλητί. Συνεπώς, η εφαρμογή των εθνικών διαδικασιών δεν πρέπει να παρεμποδίζει την άμεση και πραγματική εκτέλεσή της. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα της ανάκτησης. Στη συνέχεια, παρατήρησε πως η εφαρμογή του εθνικού δικαίου στο πλαίσιο της ανάκτησης, ελλείψει σχετικών κανόνων του ενωσιακού δικαίου, πραγματοποιείται σύμφωνα με την αρχή της δικονομικής αυτονομίας και με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων άμυνας. Εντούτοις, η ελευθερία των κρατών μελών ως προς την επιλογή των μέσων ανάκτησης είναι περιορισμένη κατά το μέρος που τα μέσα αυτά δεν μπορούν εντέλει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη την ανάκτηση. Επομένως, η

εφαρμογή των εθνικών διαδικασιών εξαρτάται από την προϋπόθεση οι διαδικασίες αυτές να επιτρέπουν την άμεση και αποτελεσματική εκτέλεση της ανάκτησης. Κράτος μέλος το οποίο υποχρεούται να ανακτήσει την παράνομη ενίσχυση μπορεί να εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή μόνον εάν τα μέτρα που λαμβάνει είναι ικανά να αποκαταστήσουν τις κανονικές συνθήκες ανταγωνισμού που νοθεύτηκαν με τη χορήγηση της παράνομης ενίσχυσης. Ο σκοπός της ανάκτησης, δηλαδή η επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που υφίστατο στην εσωτερική αγορά πριν από την καταβολή της ενίσχυσης, επιτυγχάνεται όταν η επίμαχη ενίσχυση, προσανζημένη ενδεχομένως με τόκους υπερημερίας, επιστραφεί από τον λήπτη της. Συνεπώς, η δικονομική αυτονομία των κρατών μελών όσον αφορά την ανάκτηση παράνομων κρατικών ενισχύσεων οριοθετείται από την ανάγκη διασφάλισης της αποτελεσματικότητας της δράσης των διοικητικών αρχών που είναι επιφορτισμένες με την ανάκτηση αυτή. Επομένως, τόσο τα εθνικά δικαστήρια όσο και οι εθνικές αρχές, υπό τον έλεγχο των εθνικών δικαστηρίων, οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η εφαρμογή απόφασης ανάκτησης είναι σύμφωνη προς τον σκοπό που αυτή επιδιώκει, ο οποίος συνίσταται στην πρόληψη κάθε στρέβλωσης της λειτουργίας της αγοράς λόγω της χορηγήσεως επιζήμιων για τον ανταγωνισμό κρατικών ενισχύσεων. Συναφώς, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί διατάξεις της εθνικής έννομης τάξης του, έστω και της συνταγματικής, για να δικαιολογήσει τη μη τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ.

Εξετάζοντας το επίμαχο πορτογαλικό νομοθετικό πλαίσιο, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα των προσφυγών που ασκούνται κατ' αποφάσεως περί ανάκτησης παράνομης ενίσχυσης δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι καθιστά δυνατή την άμεση και αποτελεσματική εκτέλεση της ανάκτησης, καθώς η παροχή τέτοιου ανασταλτικού αποτελέσματος μπορεί να καθυστερήσει σημαντικά την ανάκτηση και να παρατείνει κατ' αυτόν τον τρόπο το αδικαιολόγητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που απορρέει από την ενίσχυση. Συνεπώς, μια τέτοια ρύθμιση, η οποία προβλέπει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα των προσφυγών που ασκούνται κατά των αποφάσεων περί ανάκτησης παράνομης ενίσχυσης, πρέπει να μείνει ανεφάρμοστη. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι ο αυτόματος χαρακτήρας της αναστολής, που προβλέπεται στην επίμαχη πορτογαλική νομοθεσία, είναι ικανός να καθυστερήσει σημαντικά την ανάκτηση και να παρατείνει το αδικαιολόγητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του λήπτη της ενίσχυσης, θίγοντας κατά τον τρόπο αυτόν την επιταγή περί άμεσης και αποτελεσματικής ανάκτησης. Περαιτέρω, μέσα όπως η τραπεζική εγγύηση, η προσωπική εγγύηση, η ασφάλιση εγγύησης, η κατάσχεση ή η εκούσια υποθήκη δεν έχουν εκ προοιμίου ως αποτέλεσμα την αφαίρεση της ενίσχυσης από την περιουσία του λήπτη, ώστε αυτός να στερηθεί κατά τον εν λόγω τρόπο το πλεονέκτημα που συνδέεται με την ενίσχυση. Ούτε οι λογιστικές συνέπειες ούτε τα έξοδα που συνδέονται με την παροχή εγγύησης μπορούν να εξομοιωθούν με την επιστροφή της ληφθείσας ενίσχυσης, όσον αφορά την επίπτωσή τους στην οικονομική κατάσταση του λήπτη. Ο ρητός σκοπός των μέσων αυτών είναι η εγγύηση της απαίτησης του επισπεύδοντος την εκτέλεση κατά τη διάρκεια της αναστολής της διαδικασίας εκτέλεσης, γι' αυτό και διαφέρει από τον σκοπό που επιδιώκεται με την ανάκτηση των παράνομων ενισχύσεων. Κατόπιν, το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η κατάσταση θα ήταν διαφορετική μόνον αν η στρέβλωση του ανταγωνισμού εξαλειφόταν πλήρως, για παράδειγμα, μέσω της κατάσχεσης του ποσού της παράνομης ενίσχυσης και των σχετικών τόκων ή της καταβολής των ποσών αυτών σε δεσμευμένο λογαριασμό.

Επιπλέον, το ΔΕΕ έκρινε ότι λόγοι αναγόμενοι στην οικονομική ζημία που προκύπτει από την επιστροφή της ενίσχυσης δεν μπορούν να δικαιολογήσουν καθυστέρηση στη διαδικασία ανάκτησης, ακόμη και εάν η ανάκτηση αφορά επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ή τελούν σε κατάσταση πτώχευσης. Επομένως, το κράτος μέλος υποχρεούται, ανάλογα με την περίπτωση, να προκαλέσει την εκκαθάριση της οικείας εταιρείας, να εγγράψει την απαίτησή του στο παθητικό της ή να λάβει οποιοδήποτε άλλο μέτρο καθιστά δυνατή την επιστροφή της εν λόγω ενίσχυσης. Σε ό,τι αφορά στη δυνατότητα τμηματικής καταβολής των οφειλομένων ποσών, το ΔΕΕ σημείωσε ότι τέτοιοι τρόποι πληρωμής, όταν επιτρέπονται πέραν της λήξης της προθεσμίας ανάκτησης που έχει τάξει η Επιτροπή, δεν συμβιβάζονται με την υποχρέωση άμεσης εκτέλεσης της ανάκτησης. Επιπλέον, η ανάκτηση δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί ως μέτρο δυσανάλογο προς τους σκοπούς των διατάξεων της ΣΛΕΕ στον τομέα των κρατικών

ενίσχυσεων. Το μέτρο της ανάκτησης αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας μόνον εάν το ποσό που πρέπει να επιστρέψει ο δικαιούχος της υπερβαίνει το αναπροσαρμοσμένο ποσό της ενίσχυσης την οποία έλαβε.

Στη βάση των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η επίμαχη πορτογαλική ρύθμιση, η οποία προβλέπει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα της τμηματικής καταβολής ή των προσφυγών που ασκούνται κατ' αποφάσεως περί ανάκτησης παράνομης ενίσχυσης φαίνεται να μην συμβιβάζεται προς τους σκοπούς ανάκτησης. Συνεπώς, επιβάλλεται στις αρμόδιες εθνικές αρχές και στα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόζουν εθνικές διατάξεις που επιτρέπουν την αναστολή διαδικασίας διοικητικής εκτέλεσης για την είσπραξη φορολογικών οφειλών με σκοπό την ανάκτηση παράνομης και μη συμβατής με την εσωτερική αγορά κρατικής ενίσχυσης, ακόμη και όταν ο λήπτης της ενίσχυσης παρέχει εγγύηση, όπως τραπεζική εγγύηση, προσωπική εγγύηση, ασφάλιση εγγύησης, κατάσχεση, εκούσια υποθήκη ή οποιοδήποτε άλλο μέσο ικανό να διασφαλίσει την είσπραξη της απαίτησης του επισπεύδοντος την εκτέλεση, ή ακόμη και κατόπιν αιτήματος του λήπτη της ενίσχυσης περί απαλλαγής του από την υποχρέωση παροχής τέτοιας εγγύησης, εκτός αν η παροχή της εγγύησης στερεί από τον λήπτη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που συνδέεται με την ενίσχυση.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Άμεσες διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου

Η προστασία των ανηλίκων δεν δύναται να δικαιολογήσει εθνικά νομοθετικά μέτρα τα οποία εισάγουν άμεσες διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, περιορίζουν αδικαιολόγητα τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς και θίγουν τις κοινές αξίες επί των οποίων εδράζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ

προσφυγή λόγω παραβάσεως – άρθρο 2 ΣΕΕ – αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας – ισότητα – ανθρώπινα δικαιώματα – απαγόρευση διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού – εσωτερική αγορά – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων – Οδηγία 2010/13/ΕΕ – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρα 11, 21 και 24 ΧΘΔΕΕ

ΔΕΕ C-769/22, Επιτροπή/Ουγγαρία (Valeurs de l'Union), 21.04.2026, Ολομέλεια, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: M.L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2026:326 – Προσφυγή λόγω παραβάσεως

Η παρούσα υπόθεση αφορά τη συμβατότητα της ουγγρικής νομοθεσίας περί «προστασίας των παιδιών» με το πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, αντικείμενο της διαφοράς αποτέλεσαν οι τροποποιήσεις της ουγγρικής νομοθεσίας του 2021, με τις οποίες απαγορεύθηκε ή περιορίστηκε η διάθεση σε ανηλίκους περιεχομένου που απεικονίζει ή προωθεί την ομοφυλοφιλία, την αλλαγή φύλου ή την απόκλιση από την ταυτότητα φύλου που αντιστοιχεί στο φύλο το οποίο αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Οι περιορισμοί καταλάμβαναν, μεταξύ άλλων, τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, τη διαφήμιση και τα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Η διαφορά εντάσσεται στο ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Κρίσιμες διατάξεις αποτέλεσαν το άρθρο 2 ΣΕΕ, το οποίο κατοχυρώνει τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, τα άρθρα 56 και επ. ΣΔΕΕ περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, η Οδηγία 2010/13/ΕΕ για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων και η Οδηγία 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, καθώς και τα άρθρα 11, 21 και 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία κατοχυρώνουν αντιστοίχως την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, την απαγόρευση των διακρίσεων και την προστασία του συμφέροντος του παιδιού. Ιδιαίτερη σημασία απέκτησε επίσης το άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη, το οποίο καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπονται περιορισμοί στην άσκηση των κατοχυρωμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τα πραγματικά περιστατικά ανάγονται στη θέσπιση από την Ουγγαρία νομοθετικών τροποποιήσεων με τις οποίες απαγορεύθηκε η διάθεση σε πρόσωπα ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών περιεχομένου που παρουσιάζει ή προωθεί την ομοφυλοφιλία, την αλλαγή φύλου ή την απόκλιση από την ταυτότητα φύλου κατά τη γέννηση. Οι ρυθμίσεις αυτές ενσωματώθηκαν στον νόμο περί προστασίας του παιδιού, στον νόμο περί εμπορικής διαφήμισης, στον νόμο περί υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης και στον νόμο περί δημόσιας εκπαίδευσης, επιβάλλοντας περιορισμούς τόσο στη μετάδοση οπτικοακουστικού περιεχομένου όσο και στη διενέργεια εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σχετικών με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Κατόπιν εξέτασης της επίμαχης νομοθεσίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέστειλε προειδοποιητική επιστολή και, εν συνεχεία, αιτιολογημένη γνώμη, υποστηρίζοντας ότι οι ουγγρικές διατάξεις παραβιάζουν τόσο τις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς όσο και τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης. Δεδομένου ότι η Ουγγαρία δεν συμμορφώθηκε, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή λόγω παραβάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπέρ της Επιτροπής παρενέβησαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και σειρά κρατών μελών, υπογραμμίζοντας ότι η υπόθεση υπερέβαινε το επίπεδο μιας απλής παραβίασης του παράγωγου δικαίου και άπτεται του σεβασμού των θεμελιωδών αξιών της Ένωσης.

Το Δικαστήριο προέβη σε συνδυαστική ερμηνεία του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, επισημαίνοντας καταρχάς ότι η Οδηγία 2010/13/ΕΕ αποσκοπεί στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς των υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων μέσω της θέσπισης εναρμονισμένων κανόνων, οι οποίοι περιλαμβάνουν και ρυθμίσεις σχετικά με το περιεχόμενο των υπηρεσιών αυτών. Αναγνώρισε ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτίμησης ως προς το επίπεδο προστασίας των ανηλίκων, το οποίο μπορεί να διαφοροποιείται αναλόγως των ηθικών και πολιτισμικών αντιλήψεων κάθε κράτους. Ωστόσο, το περιθώριο αυτό δεν είναι απεριόριστο, αλλά ασκείται υπό την επιφύλαξη της τήρησης του δικαίου της Ένωσης και, ιδίως, των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη.

Έτσι, διαπιστώθηκε ότι οι επίμαχες ουγγρικές διατάξεις εισάγουν άμεση διάκριση λόγω φύλου και γενετήσιου προσανατολισμού, καθόσον επιβάλλουν περιορισμούς αποκλειστικά στο περιεχόμενο που αφορά τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, χωρίς αντίστοιχη μεταχείριση περιεχομένου σχετικού με την ετεροφυλοφιλία ή την ταυτότητα φύλου των ετεροφυλόφιλων προσώπων. Ως εκ τούτου, οι διατάξεις αυτές αντίκεινται στο άρθρο 21 του Χάρτη, το οποίο απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η επίκληση της προστασίας των ανηλίκων δεν αρκεί για να δικαιολογήσει τους περιορισμούς αυτούς. Ειδικότερα, επισήμανε ότι το γεγονός και μόνον ότι ένα οπτικοακουστικό ή εκπαιδευτικό περιεχόμενο απεικονίζει ή προωθεί την ομοφυλοφιλία ή την αλλαγή φύλου δεν αποδεικνύει αφ' εαυτού ότι είναι επιβλαβές για τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων. Η προστασία των παιδιών μπορεί να επιτευχθεί με ηπιότερα και μη διακριτικά μέσα, συμβατά με την αρχή της αναλογικότητας και τις απαιτήσεις του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη. Απέρριψε επίσης τον ισχυρισμό της Ουγγαρίας ότι τα μέτρα δικαιολογούνται από το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση των τέκνων τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους, κατά το άρθρο 14 παρ. 3 του Χάρτη. Υπογράμμισε δε ότι το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε να επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν γενικευμένα μέτρα τα οποία εισάγουν άμεσες διακρίσεις λόγω φύλου ή γενετήσιου προσανατολισμού και περιορίζουν την πρόσβαση σε πληροφορίες ή την ελευθερία έκφρασης στη δημόσια σφαίρα.

Ως προς τους κανόνες της εσωτερικής αγοράς, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι ουγγρικές διατάξεις παραβιάζουν τις διατάξεις της Οδηγίας 2010/13/ΕΕ και της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, καθώς και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, καθόσον περιορίζουν αδικαιολόγητα την πρόσβαση παρόχων υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων και υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας από άλλα κράτη μέλη στην ουγγρική αγορά. Δεδομένου ότι οι επίμαχες διατάξεις αντίκεινται στον πυρήνα του άρθρου 21 του Χάρτη, δεν μπορούν να θεωρηθούν επιτρεπτές αυστηρότερες εθνικές ρυθμίσεις κατά την έννοια της Οδηγίας 2010/13/ΕΕ.

Τέλος, το δικάσαν προέβη σε αυτοτελή ερμηνεία του άρθρου 2 ΣΕΕ, επισημαίνοντας ότι οι αξίες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας των μειονοτήτων δεν αποτελούν απλές πολιτικές διακηρύξεις, αλλά δεσμευτικούς κανόνες του ενωσιακού δικαίου. Η συστηματική στοχοποίηση των ΛΟΑΤΚΙ προσώπων μέσω της επίμαχης νομοθεσίας αντίκειται στις κοινές αξίες της Ένωσης και συνιστά παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει κράτος μέλος από το άρθρο 2 ΣΕΕ.

Κατά συνέπεια, η προσφυγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έγινε δεκτή και διαπιστώθηκε ότι η Ουγγαρία, θεσπίζοντας και διατηρώντας σε ισχύ τις επίμαχες διατάξεις, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Εθνικό σύστημα αποζημίωσης που περιορίζεται αποκλειστικά στην αγοραία αξία του απολεσθέντος δικαιώματος

Η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από παραβίαση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβάλλει την πλήρη επανόρθωση της περιουσιακής βλάβης του ζημιωθέντος. Εθνικό σύστημα αποζημίωσης το οποίο περιορίζεται αποκλειστικά στην αγοραία αξία του απολεσθέντος εμπράγματος δικαιώματος κατά τον χρόνο της παράνομης κατάργησής του, αποκλείοντας τη θετική ζημία ή το διαφυγόν κέρδος, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της αρχής της αποτελεσματικότητας ούτε εξασφαλίζει την πλήρη προστασία του δικαιώματος ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη.

προδικαστική παραπομπή – ευθύνη κράτους μέλους για παραβίαση του δικαίου της Ένωσης – ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων – άρθρο 63 ΣΛΕΕ – δικαίωμα ιδιοκτησίας – άρθρο 17 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – κατάργηση εκ του νόμου δικαιωμάτων επικαρπίας επί γεωργικών ακινήτων – αποκατάσταση των δικαιωμάτων κατόπιν αποφάσεως του Δικαστηρίου – αποζημίωση για τη ζημία που υπέστησαν οι δικαιούχοι – αρχή της πλήρους αποκατάστασης (restitutio in integrum) – διαφυγόν κέρδος

ΔΕΕ C-286/25, BRANDL, 13.05.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2026:398 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα υπόθεση αποτελεί συνέχεια της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την ουγκρική νομοθεσία που προέβλεπε την αυτοδίκαιη κατάργηση δικαιωμάτων επικαρπίας επί γεωργικών γαιών, τα οποία είχαν συσταθεί υπέρ φυσικών ή νομικών προσώπων άλλων κρατών μελών. Με τις προηγούμενες αποφάσεις του, το Δικαστήριο είχε ήδη διαπιστώσει ότι η επίμαχη νομοθεσία παραβίαζε τόσο την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων του άρθρου 63 ΣΛΕΕ όσο και το δικαίωμα ιδιοκτησίας του άρθρου 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Η υπό κρίση υπόθεση δεν αφορά πλέον τη διαπίστωση της παρανομίας της κρατικής παρέμβασης, αλλά τον καθορισμό της έκτασης της αποζημιωτικής υποχρέωσης του κράτους μέλους έναντι των ζημιωθέντων δικαιούχων.

Το εφαρμοστέο ενωσιακό πλαίσιο συγκροτείται από το άρθρο 63 ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων, το άρθρο 17 του Χάρτη περί προστασίας της ιδιοκτησίας, καθώς και από τη διαμορφωθείσα νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ευθύνη των κρατών μελών για παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, όπως θεμελιώθηκε με τις αποφάσεις *Francovich* και *Brasserie du Pêcheur*. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της κρατικής ευθύνης, η αποζημίωση οφείλει να αποκαθιστά πλήρως τη ζημία που υπέστη ο ιδιώτης, κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η πρακτική αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου.

Τα πραγματικά περιστατικά αφορούν εταιρεία η οποία είχε αποκτήσει δικαιώματα επικαρπίας επί γεωργικών ακινήτων στην Ουγγαρία. Τα δικαιώματα αυτά καταργήθηκαν αυτοδικαίως κατ'εφαρμογή της ουγκρικής νομοθεσίας, η οποία κρίθηκε μεταγενέστερα αντίθετη προς το δίκαιο

της Ένωσης. Μετά την έκδοση των προηγούμενων αποφάσεων του Δικαστηρίου, ο Ούγγρος νομοθέτης θέσπισε καθεστώς αποζημίωσης για τους ζημιωθέντες δικαιούχους, προβλέποντας ότι η οικονομική αποκατάσταση υπολογίζεται αποκλειστικά με βάση την αγοραία αξία του δικαιώματος κατά τον χρόνο της κατάργησής του, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι περαιτέρω περιουσιακές συνέπειες της παράνομης κρατικής παρέμβασης, ιδίως η απώλεια εισοδήματος ή άλλων οικονομικών ωφελειών. Η εταιρεία αμφισβήτησε τη συμβατότητα του συστήματος αυτού με το ενωσιακό δίκαιο ενώπιον του Győri Törvényszék, το οποίο υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο επανέλαβε καταρχάς ότι η υποχρέωση αποζημίωσης αποτελεί αναγκαία συνέπεια της διαπίστωσης παράβασης του δικαίου της Ένωσης από κράτος μέλος. Η αποζημίωση πρέπει να είναι τέτοια ώστε να αποκαθιστά πλήρως τις επιζήμιες συνέπειες της παράνομης συμπεριφοράς της δημόσιας εξουσίας, επαναφέροντας, κατά το δυνατόν, τον ζημιωθέντα στη θέση στην οποία θα βρισκόταν εάν η παράβαση δεν είχε λάβει χώρα. Η αρχή αυτή απορρέει τόσο από την πάγια νομολογία περί κρατικής ευθύνης όσο και από την αρχή της αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ επισήμανε ότι η απλή καταβολή της αγοραίας αξίας του απολεσθέντος εμπράγματος δικαιώματος κατά τον χρόνο της παράνομης κατάργησής του δεν αρκεί αφ' εαυτής για να εξασφαλίσει την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας. Η πραγματική οικονομική βλάβη μπορεί να περιλαμβάνει πρόσθετα στοιχεία, όπως απώλεια εισοδήματος, απώλεια δυνατότητας εκμετάλλευσης του ακινήτου, απώλεια επιχειρηματικών ευκαιριών ή άλλα περιουσιακά οφέλη που ευλόγως θα είχαν αποκτηθεί εάν δεν είχε μεσολαβήσει η παράνομη κρατική επέμβαση. Ως εκ τούτου, ο εκ των προτέρων και γενικός αποκλεισμός του διαφυγόντος κέρδους (*lucrum cessans*) αντίκειται στις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ συνέδεσε την αρχή της πλήρους αποζημίωσης με το άρθρο 17 του Χάρτη, υπογραμμίζοντας ότι η προστασία της ιδιοκτησίας δεν εξαντλείται στη διαπίστωση της παρανομίας της στέρησης ενός περιουσιακού δικαιώματος, αλλά απαιτεί και αποτελεσματική οικονομική αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε. Η έννοια της «δίκαιης αποζημίωσης» προϋποθέτει ότι η αποτίμηση της ζημίας πραγματοποιείται κατά τρόπο εξατομικευμένο, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πραγματικές περιουσιακές συνέπειες της παράνομης επέμβασης.

Τέλος, διευκρινίστηκε ότι, μολονότι ο καθορισμός των διαδικαστικών κανόνων και των μεθόδων υπολογισμού της αποζημίωσης εμπίπτει καταρχήν στη δικονομική αυτονομία των κρατών μελών, η ευχέρεια αυτή περιορίζεται από τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Εθνική νομοθεσία η οποία, μέσω αφηρημένων και προκαθορισμένων κριτηρίων, περιορίζει την αποζημίωση σε επίπεδο κατώτερο της πραγματικής ζημίας που υπέστη ο δικαιούχος δεν είναι συμβατή με τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία περιορίζει την αποζημίωση για την παράνομη κατάρρευση δικαιωμάτων επικαρπίας αποκλειστικά στην αγοραία αξία του δικαιώματος κατά τον χρόνο της κατάργησής του, αποκλείοντας εκ των προτέρων τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, εφόσον το καθεστώς αυτό δεν εξασφαλίζει την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Διαφορετική φορολογική μεταχείριση μη κατοίκων εργαζομένων

Η διαφορετική φορολογική μεταχείριση μη κατοίκων εργαζομένων δεν συμβιβάζεται με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων όταν οι ενδιαφερόμενοι τελούν, από πλευράς φοροδοτικής ικανότητας, σε αντικειμενικά συγκρίσιμη κατάσταση με τους κατοίκους του κράτους μέλους απασχόλησης. Η επιβολή πρόσθετης φορολογικής επιβάρυνσης στους μη κατοίκους, χωρίς επαρκή αντικειμενική δικαιολόγηση, συνιστά περιορισμό του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.

προδικαστική παραπομπή – ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων – άρθρο 45 ΣΛΕΕ – άμεση φορολογία – φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων – συμπληρωματικός φόρος εισοδήματος υπέρ του κράτους επί μη κατοίκων φορολογουμένων – δημοτικός πρόσθετος φόρος επί κατοίκων – συγκρισιμότητα καταστάσεων – έμμεση διάκριση λόγω κατοικίας – δικαιολόγηση – αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας

ΔΕΕ C-119/24, Chefquet, 12.03.2026, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: I. Ziemele, Εισηγητής: D. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αμιλίου, ECLI:EU:C:2026:189 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα υπόθεση αφορά τη συμβατότητα της βελγικής φορολογικής νομοθεσίας με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει εάν εθνική ρύθμιση, η οποία επιβάλλει στους μη κατοίκους φορολογουμένους ειδική κρατική προσαύξηση επί του φόρου εισοδήματος, ενώ οι φορολογικοί κάτοικοι επιβαρύνονται μόνο με τον δημοτικό πρόσθετο φόρο, είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης όταν οδηγεί σε συνολικά υψηλότερη φορολογική επιβάρυνση των διασυννοριακών εργαζομένων.

Η υπόθεση εντάσσεται στο ενωσιακό πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας. Μολονότι η άμεση φορολογία εξακολουθεί να επιπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, τα τελευταία υποχρεούνται να ασκούν τη φορολογική τους εξουσία σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και να μην εισάγουν, μέσω κριτηρίων όπως η φορολογική κατοικία, συγκεκριμένες διακρίσεις εις βάρος υπηκόων άλλων κρατών μελών. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο στηρίχθηκε ιδίως στην πάγια νομολογία που εγκαινιάστηκε με την απόφαση *Schumacker*, σύμφωνα με την οποία οι μη κάτοικοι καθίστανται συγκρίσιμοι με τους κατοίκους όταν αποκτούν το σύνολο ή το ουσιώδες μέρος του εισοδήματός τους στο κράτος απασχόλησης, το οποίο είναι το μόνο κράτος που δύναται να συνεκτιμήσει αποτελεσματικά τη συνολική φοροδοτική τους ικανότητα.

Τα πραγματικά περιστατικά αφορούν δύο φορολογουμένους οι οποίοι κατοικούσαν σε άλλο κράτος μέλος, αλλά αποκτούσαν το ουσιώδες μέρος των εισοδημάτων τους στο Βέλγιο. Σύμφωνα με τη βελγική νομοθεσία, οι φορολογικοί κάτοικοι επιβαρύνονταν με δημοτικό πρόσθετο φόρο επί του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, ενώ οι μη κάτοικοι υπάγονταν σε ειδική κρατική προσαύξηση, η οποία στην πράξη οδηγούσε σε υψηλότερη συνολική φορολογική επιβάρυνση. Οι ενδιαφερόμενοι υποστήριξαν ότι η διαφορετική αυτή μεταχείριση παραβιάζει το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι βρίσκονταν σε αντικειμενικά συγκρίσιμη κατάσταση με τους κατοίκους του Βελγίου. Το Cour d'appel de Liège υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα ζητώντας να διευκρινισθεί εάν η επίμαχη φορολογική επιβάρυνση συνιστά απαγορευόμενο περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε καταρχάς ότι οι φορολογικοί κάτοικοι και οι μη κάτοικοι δεν τελούν, κατά κανόνα, σε συγκρίσιμη κατάσταση, δεδομένου ότι το κράτος κατοικίας είναι συνήθως εκείνο που διαθέτει πληρέστερη εικόνα της προσωπικής και οικονομικής κατάστασης του φορολογουμένου. Η αρχή αυτή, ωστόσο, δεν ισχύει όταν ο μη κάτοικος αποκτά στο κράτος απασχόλησης το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο των εισοδημάτων του, με αποτέλεσμα το κράτος κατοικίας να αδυνατεί να του χορηγήσει τα φορολογικά πλεονεκτήματα που συνδέονται με την προσωπική και οικογενειακή του κατάσταση. Στην περίπτωση αυτή, οι δύο κατηγορίες φορολογουμένων τελούν σε αντικειμενικά συγκρίσιμη κατάσταση και πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά τον ίδιο τρόπο.

Υπό το πρίσμα αυτό, διαπιστώθηκε ότι η επίμαχη βελγική νομοθεσία συνεπαγόταν μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση για τους μη κατοίκους σε σχέση με τους κατοίκους, μολονότι οι πρώτοι αποκτούσαν το ουσιώδες μέρος του εισοδήματός τους στο Βέλγιο. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση ήταν ικανή να αποθαρρύνει εργαζομένους άλλων κρατών μελών από την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας στο Βέλγιο και, ως εκ τούτου, συνιστούσε περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.

Το ΔΕΕ εξέτασε περαιτέρω τους λόγους δικαιολόγησης που προέβαλε το Βελγικό Δημόσιο, ιδίως την ανάγκη διασφάλισης της συνοχής του φορολογικού συστήματος. Υπενθύμισε ότι η

επίκληση της φορολογικής συνοχής προϋποθέτει την ύπαρξη άμεσης σχέσης μεταξύ του επίμαχου φορολογικού μειονεκτήματος και συγκεκριμένου φορολογικού πλεονεκτήματος που αντισταθμίζει την επιβάρυνση. Εν προκειμένω, όμως, δεν αποδείχθηκε η ύπαρξη τέτοιας άμεσης σχέσης ούτε προέκυψε ότι η δυσμενέστερη μεταχείριση των μη κατοίκων ήταν αναγκαία για τη διατήρηση της συνοχής του φορολογικού συστήματος. Το Δικαστήριο επανέλαβε επίσης ότι αμιγώς δημοσιονομικοί ή διοικητικοί λόγοι δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν περιορισμό θεμελιώδους ελευθερίας που κατοχυρώνεται από τις Συνθήκες.

Τέλος, το δικάσαν έκρινε ότι η επίμαχη ρύθμιση δεν πληρούσε ούτε τις απαιτήσεις της αρχής της αναλογικότητας, καθόσον επέβαλλε οριζόντια πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση στους μη κατοίκους χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ιδιαίτερη φοροδοτική τους ικανότητα ή τις προσωπικές και οικογενειακές τους περιστάσεις. Επομένως, η διαφορετική μεταχείριση υπερέβαινε το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη οποιουδήποτε θεμιτού σκοπού γενικού συμφέροντος.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία επιβάλλει στους μη κατοίκους εργαζομένους φορολογική επιβάρυνση μεγαλύτερη από εκείνη που υφίστανται οι φορολογικοί κάτοικοι, όταν οι δύο κατηγορίες τελούν σε αντικειμενικά συγκρίσιμη κατάσταση και η διαφορετική μεταχείριση δεν δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος.

VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Εργασία ορισμένου χρόνου

Παραβίαση του δικαιού της ΕΕ από κράτος μέλος λόγω της διατήρησης συστήματος προσλήψεων που στερείται αντικειμενικής αιτιολόγησης για την αποφυγή της μόνιμης απασχόλησης

παράβαση κράτους – άρθρο 258 ΣΛΕΕ – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/ΕΚ – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – ρήτρα 5, σημείο 1 – υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίζουν μέτρα για την αποτροπή της καταχρηστικής σύναψης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και για την επιβολή σχετικών κυρώσεων – απουσία τέτοιων μέτρων – έννοια των «αντικειμενικών λόγων» που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων

ΔΕΕ C-155/25, Επιτροπή/Ιταλία (Absence de mesures visant à prévenir le recours abusif aux CDD), 13.05.2026, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: J. Passer, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2026:405 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία έχει ενσωματωθεί στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/ΕΚ. Σημειώνεται ότι η ρήτρα 5 υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να λάβουν μέτρα για την αποτροπή φαινομένων καταχρηστικής σύναψης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

Ειδικότερα, το 2019, η Επιτροπή απύθυνε στην Ιταλία επιστολή, με την οποία εξέφραζε ορισμένες αμφιβολίες σχετικά με τη συμβατότητα εθνικών διατάξεων που εφαρμόζονται στο διοικητικό, τεχνικό και επικουρικό προσωπικό (στο εξής: προσωπικό ΔΤΕ) αναπλήρωσης το οποίο απασχολείται σε δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα με τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαισίου, όσον αφορά την καταχρηστική χρησιμοποίηση συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Κατόπιν ανταλλαγής πληροφοριών με το εν λόγω κράτος μέλος, η Επιτροπή απέστειλε το 2023 αιτιολογημένη γνώμη, εμμένοντας στη θέση της ότι η ιταλική νομοθεσία δεν ήταν σύμφωνη με τη ρήτρα 5 και ότι θα έπρεπε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί. Δεδομένης της διαφωνίας της Ιταλίας με τη θέση της Επιτροπής, η τελευταία κίνησε τη διαδικασία προσφυγής λόγω παράβασης ενώπιον του ΔΕΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή παρατήρησε ότι οι διατάξεις που καθορίζουν τη μέγιστη διάρκεια και τον μέγιστο αριθμό των συμβάσεων ορισμένου χρόνου τις οποίες μπορεί να συνάπτει η δημόσια διοίκηση για την πρόσληψη του προσωπικού της δεν εφαρμόζονταν στις συμβάσεις που συνάπτονται με το προσωπικό ΔΤΕ, το οποίο απασχολείται σε δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Επιπλέον, δεν προβλέπονταν ούτε αντικειμενικοί λόγοι που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τη διαδοχική ανανέωση των συμβάσεων αυτών. Ως προς αυτό, τόνισε ότι δεν γίνεται κάποια αναφορά, για παράδειγμα, σε απαίτηση ευελιξίας, η οποία θα μπορούσε να συνδεθεί με την έννοια των αντικειμενικών λόγων. Περαιτέρω, η επίμαχη εθνική ρύθμιση προβλέπει ότι οι ενδιαφερόμενοι προσλαμβάνονται καταρχάς με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, κάτι που ωστόσο έρχεται σε αντίθεση με την παραδοχή στην οποία στηρίζεται η συμφωνία-πλαίσιο, ότι οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου αποτελούν την κύρια μορφή των σχέσεων εργασίας.

Από την πλευρά της, η Ιταλία υποστήριξε ότι η πρόσβαση στη μονιμοποίηση στη δημόσια εκπαίδευση πραγματοποιείται μέσω των διαδικασιών επιλογής που προβλέπονται στη σχετική εθνική νομοθεσία και στις οποίες μπορεί να συμμετάσχει αποκλειστικά το μη μόνιμο προσωπικό ΔΤΕ που έχει τουλάχιστον δύο έτη υπηρεσίας. Επομένως, η υπηρεσία που παρέχεται στο πλαίσιο σύμβασης ορισμένου χρόνου καθιστά δυνατή την αξιοποίηση της πείρας αυτής και συντείνει στη σύναψη σύμβασης αορίστου χρόνου. Παράλληλα, σύμφωνα με το κράτος μέλος, ένας τέτοιος μηχανισμός που βασίζεται στη σύναψη, καταρχάς, συμβάσεων ορισμένου χρόνου λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των απαιτήσεων του σχολικού συστήματος, δηλαδή τη μεγάλη μεταβλητότητα της ζήτησης προσωπικού ΔΤΕ ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών που φοιτούν στα διάφορα σχολεία και γεωγραφικές ζώνες. Όσον αφορά τους αντικειμενικούς λόγους, η Ιταλία θεώρησε ότι η αντιμετώπιση διαρθρωτικής έλλειψης προσωπικού συνιστούσε έναν τέτοιο λόγο. Τέλος, σε κάθε περίπτωση, τόνισε ότι σχεδιάζει μεταρρυθμίσεις της εφαρμοστέας νομοθεσίας προκειμένου να παράσχει στο σύνολο του προσωπικού ΔΤΕ αναπλήρωσης το οποίο απασχολείται σε δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα σοβαρές πιθανότητες μονιμοποίησης.

Το ΔΕΕ, αρχικά, υπενθύμισε το περιεχόμενο της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαισίου, στην οποία προβλέπονται τρία γενικά μέτρα που θέτουν όρια στη διαδοχική σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και που πρέπει να εξειδικεύονται από την εκάστοτε εθνική νομοθεσία. Τα τρία αυτά μέτρα είναι η ύπαρξη αντικειμενικών λόγων που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων εργασίας, τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών και τον αριθμό των ανανεώσεών τους. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρέπεμψε στις παρατηρήσεις της Επιτροπής, η οποία διαπίστωσε ότι δεν υφίστανται εθνικά μέτρα που να ρυθμίζουν τη μέγιστη συνολική διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου καθώς και τον αριθμό των ανανεώσεών τους αναφορικά με το προσωπικό ΔΤΕ στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Συνεπώς, ελλείπει εθνικής ρύθμισης των δύο από τα τρία μέτρα της ρήτρας 5, το Δικαστήριο προέβη στην εξέταση της ύπαρξης αντικειμενικών λόγων που δικαιολογούν την ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

Η εν λόγω έννοια, σύμφωνα με το Δικαστήριο, σχετίζεται με περιστάσεις που μπορούν να οφείλονται, μεταξύ άλλων, στην ιδιαίτερη φύση των καθηκόντων για την εκτέλεση των οποίων έχουν συναφθεί οι συμβάσεις αυτές, καθώς και στα εγγενή χαρακτηριστικά των καθηκόντων αυτών. Συνακόλουθα, μια εθνική διάταξη που θα επέτρεπε, γενικά και αφηρημένα, τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου δεν θα ήταν σύμφωνη με τις απαιτήσεις της ρήτρας 5. Τέτοιο λόγο μπορεί να συνιστά, όπως συμβαίνει στην παρούσα υπόθεση, η υπαρκτή ανάγκη προσωρινής πλήρωσης θέσεων που προορίζονται για μόνιμο προσωπικό, μέχρι την ολοκλήρωση διαγωνισμών για την πρόσληψη τέτοιου προσωπικού. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιούνται οι εν λόγω διαγωνισμοί εντός της ιταλικής έννομης τάξης, και ιδίως η προϋπόθεση της συμπλήρωσης δύο ετών προϋπηρεσίας με σύμβαση ορισμένου χρόνου για τη συμμετοχή σε αυτούς, αυξάνει στην πραγματικότητα τον κίνδυνο καταχρηστικής σύναψης διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου για την κάλυψη αναγκών που στην ουσία είναι πάγιες και διαρκείς.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά την ανάγκη ευελιξίας που επικαλέστηκε η Ιταλική Κυβέρνηση ως αντικειμενικό λόγο, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ιταλική νομοθεσία δεν πληροί τις απαιτήσεις σαφήνειας και ακρίβειας που χρειάζονται προκειμένου να διαπιστωθούν οι ακριβείς συνθήκες από τις οποίες προκύπτει μια τέτοια ανάγκη ως αντικειμενικός λόγος σύναψης διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου.

Τέλος, το Δικαστήριο εξέτασε αν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα εντός της εθνικής έννομης τάξης, που δεν σχετίζονται μεν με τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαίσιου, αλλά επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό της αποτροπής της καταχρηστικής σύναψης συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ θεώρησε ότι η διοργάνωση σειράς διαγωνισμών για τη μονιμοποίηση πολλών εργαζομένων που ανήκουν στο προσωπικό ΔΤΕ δεν συνιστά ένα τέτοιο ισοδύναμο νομοθετικό μέτρο. Οι εν λόγω διαγωνισμοί είχαν απρόβλεπτο και περιστασιακό χαρακτήρα και δεν συνάδουν με το περιεχόμενο του «ισοδύναμου νομοθετικού μέτρου», κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιου.

Επομένως, συνολικά και ανεξαρτήτως των μεταγενέστερων, χρονικά, νομοθετικών τροποποιήσεων που επιχείρησε να πραγματοποιήσει η Ιταλία, το ΔΕΕ απεφάνθη ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση δεν ενσωμάτωνε κατάλληλα το περιεχόμενο της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαίσιου για τον ορισμένο χρόνο. Ως εκ τούτου, η προσφυγή της Επιτροπής κρίθηκε βάσιμη. Συνακόλουθα, έγινε δεκτό ότι η Ιταλία παρέβη τις υποχρεώσεις της που πηγάζουν από τη συμφωνία-πλαίσιο και την Οδηγία 1999/70/EK και καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα.

Ίση μεταχείριση στον τομέα της απασχόλησης

Δεν είναι συμβατή με το ενωσιακό δίκαιο η απόλυση εργαζομένου λόγω αποχώρησής του από την Καθολική Εκκλησία, ελλείψει αντικειμενικών επαγγελματικών απαιτήσεων

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 2000/78/EK – ίση μεταχείριση στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας – επαγγελματικές δραστηριότητες εκκλησιών ή άλλων οργανώσεων η δεοντολογία των οποίων εδράζεται στη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις – ένωση η οποία παρέχει σε εγκύους συμβουλές για την εγκυμοσύνη – επαγγελματικές απαιτήσεις – στάση καλής πίστεως και συμμόρφωσης προς τη δεοντολογία της εκκλησίας ή της οργάνωσης – διαφορετική μεταχείριση λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων – απόλυση εργαζομένης λόγω αποχώρησής της από την Καθολική Εκκλησία

ΔΕΕ C-258/24, Katholische Schwangerschaftsberatung, 17.03.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: F. Biltgen, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2026:211 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας 2000/78/EK για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, σε συνδυασμό με τα άρθρα 10 παρ. 1 και 21 παρ. 1 του ΧΘΔ για την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας και την απαγόρευση των διακρίσεων, αντίστοιχα.

Ειδικότερα, η ενάγουσα της κύριας δίκης, μητέρα πέντε τέκνων, εργαζόταν σε μια συμβουλευτική καθολική ένωση (στο εξής: ένωση), η οποία υπάγεται στη γερμανική Καθολική Εκκλησία. Η εν λόγω ένωση, μεταξύ άλλων, παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη σε εγκύους και εφαρμόζει τις οδηγίες της Καθολικής Εκκλησίας, οι οποίες δεσμεύουν όλους τους εργαζομένους στα καθολικά συμβουλευτικά κέντρα. Σημειώνεται συναφώς ότι, στη Γερμανία, το αξιόποινο της άμβλωσης αίρεται υπό τον όρο της παρακολούθησης, από την έγκυο, συμβουλευτικής η οποία παρέχεται από συμβουλευτικό κέντρο. Ωστόσο, κατόπιν σχετικής επιστολής του Πάπα από το 2002, η ένωση δεν εξέδιδε πιστοποιητικά συμβουλευτικής, τα οποία αποτελούν προϋπόθεση για το μη αξιόποινο της διακοπής της κύησης.

Η ενάγουσα της κύριας δίκης ασκούσε καθήκοντα συμβουλευτικής εγκυμοσύνης. Τον Οκτώβριο του 2013 δήλωσε στην αρμόδια διοικητική αρχή ότι αποχωρούσε από την Καθολική Εκκλησία λόγω πρόσθετης εκκλησιαστικής εισφοράς που λάμβανε η τελευταία, επιπλέον του κρατικού εκκλησιαστικού φόρου. Κατόπιν της λήξης της γονικής της άδειας το 2019, η ένωση

στην οποία εργαζόταν, αφού προσπάθησε ανεπιτυχώς να την πείσει να επανέλθει στην Καθολική Εκκλησία, εν τέλει προέβη στην απόλυσή της, ακριβώς λόγω της αποχώρησής της από την Εκκλησία, κατά το σχετικό εκκλησιαστικό δίκαιο.

Η ενάγουσα άσκησε αγωγή, ζητώντας να αναγνωριστεί ο αδικαιολόγητος χαρακτήρας της απόλυσής της. Πράγματι, η ενάγουσα δικαιώθηκε σε πρώτο, αλλά και σε δεύτερο βαθμό και η υπόθεση κατέληξε ενώπιον του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, κατόπιν αίτησης αναίρεσης της ένωσης.

Κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, η απόλυση της ενάγουσας συνιστά άμεση διάκριση λόγω θρησκείας, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι άσκησε την αρνητική της θρησκευτική ελευθερία, αποχωρώντας από την Καθολική Εκκλησία. Επομένως, η εργαζόμενη αυτή υπέστη διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη άμεσα στη θρησκεία σε σχέση με πρόσωπα που αποχώρησαν από άλλες θρησκευτικές κοινότητες ή τα οποία ουδέποτε υπήρξαν μέλη τέτοιων κοινοτήτων. Ακολουθώντας, το αιτούν δικαστήριο διερωτήθηκε αν αυτή η άμεση διάκριση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί αντικειμενικά ως ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία που μετέφερε εντός της γερμανικής έννομης τάξης την Οδηγία 2000/78. Το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, κατά τη νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, η αποχώρηση από την Καθολική Εκκλησία θίγει την αξιοπιστία της και παραβιάζει τη στάση καλής πίστης και συμμόρφωσης η οποία απαιτείται από τα μέρη της σύμβασης εργασίας. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι η ερμηνεία αυτή δεν συνάδει απαραίτητα με την ερμηνεία της Οδηγίας και των άρθρων 10 και 21 του ΧΘΔ, καθώς η υποχρέωση μη αποχώρησης από την Καθολική Εκκλησία δεν επιβάλλεται στους εργαζόμενους της ένωσης, οι οποίοι δεν είναι μέλη της Εκκλησίας. Η Οδηγία 2000/78, περαιτέρω, δεν επιτρέπει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω θρησκείας, στην περίπτωση απόλυσης εργαζομένου, να δικαιολογείται μόνον από το γεγονός της αποχώρησής του από την Καθολική Εκκλησία, αποχώρηση η οποία δεν σημαίνει ότι ο εργαζόμενος δεν θα μπορεί πλέον να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της εργασίας του. Ούτε συνιστά, καταρχάς, αθέμιτη συμπεριφορά προς τον εργοδότη του.

Ενόψει των αμφιβολιών αυτών, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ. Πρώτον, ζήτησε να διευκρινίσει αν εθνική ρύθμιση, που επιτρέπει σε ιδιωτική οργάνωση με θρησκευτική δεοντολογία να εξαρτά τη συνέχιση μιας σύμβασης εργασίας από τη διατήρηση της ιδιότητας του εργαζομένου ως μέλους της Καθολικής Εκκλησίας (ενώ κάτι τέτοιο δεν απαιτείται από τους υπόλοιπους εργαζομένους), είναι συμβατή με την Οδηγία 2000/78 και τα άρθρα 10 και 21 του ΧΘΔ. Δεύτερον, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να προσδιορίσει τις προϋποθέσεις με βάση τις οποίες δικαιολογείται μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση λόγω θρησκείας.

Αρχικά, το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά συγκεκριμένα το άρθρο 4 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2000/78, το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα δικαιολόγησης διαφορετικής μεταχείρισης λόγω ουσιαστικής και καθοριστικής επαγγελματικής προϋπόθεσης, όπως συμβαίνει στην περίπτωση εκκλησιαστικών ενώσεων που προβλέπουν τη θρησκεία ως τέτοια απαίτηση.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ δέχτηκε την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, ότι η ενάγουσα της κύριας δίκης υπέστη άμεση διάκριση λόγω θρησκείας. Συνακόλουθα, το ζήτημα είναι αν αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 της Οδηγίας.

Γενικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η Οδηγία 2000/78 αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην προστασία του θεμελιώδους δικαιώματος των εργαζομένων να μην υφίστανται διακρίσεις λόγω του θρησκευτήματος ή των πεποιθήσεών τους, λαμβάνοντας όμως υπόψη, παράλληλα, το δικαίωμα αυτονομίας που έχουν οι εκκλησίες και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές ενώσεις, η δεοντολογία των οποίων εδράζεται στη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, κατά τα άρθρα 17 ΣΔΕΕ και 10 του ΧΘΔ. Το αρνητικό δικαίωμα ενός προσώπου να μην προσχωρεί ή να μην ασκεί μία θρησκεία προστατεύεται και από το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ.

Στο πλαίσιο αυτό, η αποχώρηση ενός εργαζομένου από τη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει η οργάνωση, όπου εργάζεται, δεν θίγει καταρχάς την αυτονομία της τελευταίας. Με άλλα λόγια, δεν αρκεί μια θρησκευτική κοινότητα να επικαλεστεί την ύπαρξη πραγματικής ή δυνητικής προσβολής της αυτονομίας της για να δικαιολογήσει οποιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αλλά θα πρέπει να αποδείξει ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο προβαλλόμενος κίνδυνος προσβολής της αυτονομίας της είναι ιδιαίτερα σοβαρός και ότι η διαφορετική μεταχείριση δεν θίγει την αρχή της ισότητας.

Το άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας αποσκοπεί ακριβώς στη διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στο δικαίωμα αυτονομίας των εκκλησιών και το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης των ατόμων στην απασχόληση, θέτοντας ορισμένα κριτήρια. Επομένως, από τη διάταξη αυτή προκύπτει ρητώς ότι το θρήσκευμα ή οι πεποιθήσεις μπορούν, ενδεχομένως, να αποτελέσουν ουσιώδη, θεμιτή και δικαιολογημένη επαγγελματική απαίτηση, λαμβανομένης υπόψη της δεοντολογίας της εκκλησίας ή της οργάνωσης. Ως εκ τούτου, η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί εφόσον υφίσταται ένας αντικειμενικός επαληθεύσιμος άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της επαγγελματικής απαίτησης που επιβάλλει ο εργοδότης, λόγω της δεοντολογίας του, και της σχετικής δραστηριότητας. Τέτοιος σύνδεσμος υπάρχει, κατά τη θέση του Δικαστηρίου, όταν η κρίσιμη δραστηριότητα περιλαμβάνει τη συμμετοχή στον καθορισμό της δεοντολογίας της εκκλησίας ή στην εξωτερική εκπροσώπηση αυτής. Σημειώνεται ότι τα στοιχεία του «ουσιώδους», του «θεμιτού» και του «δικαιολογημένου» είναι σωρευτικά, ενώ παράλληλα πρέπει να γίνεται σεβαστή και η αρχή της αναλογικότητας. Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να κρίνουν αν, με γνώμονα τη σχετική δεοντολογία, τα κριτήρια αυτά γίνονται σεβαστά, σύμφωνα πάντα με την ερμηνεία που έχει δώσει το ΔΕΕ ως προς το περιεχόμενό τους, χωρίς, ωστόσο, να εξετάζεται καθαυτός ο θεμιτός χαρακτήρας της επίμαχης δεοντολογίας της εκκλησίας.

Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η ενάγουσα της κύριας δίκης απολύθηκε για τον λόγο και μόνον ότι αποχώρησε από την Καθολική Εκκλησία και αρνήθηκε να επανέλθει σε αυτήν, χωρίς να προκύπτει ότι δεν μπορούσε ή δεν επιθυμούσε να τηρεί τη δεοντολογία της Καθολικής Εκκλησίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο εκτίμησε, με την επιφύλαξη του ελέγχου που θα διενεργήσει το αιτούν δικαστήριο, ότι δεν είχε αποδειχθεί η ύπαρξη αντικειμενικού συνδέσμου ανάμεσα στην επαγγελματική δραστηριότητα της ενάγουσας και την απαίτηση καλής πίστης και συμμόρφωσης προς τη δεοντολογία, η οποία συνίσταται στη μη αποχώρηση ενός εργαζομένου της εκκλησίας, που επικαλέστηκε η ένωση. Ούτε είναι επαρκής, φυσικά, η γενική αναφορά στην έννοια της «εξυπηρέτησης του κοινού σκοπού» κατά το κανονικό δίκαιο της Καθολικής Εκκλησίας.

Ταυτόχρονα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επαγγελματική απαίτηση, κατά την οποία οι εργαζόμενοι της ένωσης που είναι μέλη της Καθολικής Εκκλησίας δεν μπορούν να αποχωρήσουν από αυτή, δεν είναι ουσιώδης. Το γεγονός αυτό προκύπτει από το ότι στην ίδια ένωση ασκούσαν κανονικά καθήκοντα συμβουλευτικής (παρόμοια με αυτά της ενάγουσας) εργαζόμενοι που δεν ήταν μέλη της Καθολικής Εκκλησίας, στοιχείο το οποίο υποδηλώνει ότι η ίδια η ένωση έκρινε ότι η ιδιότητα αυτή δεν ήταν αναγκαία για την εν λόγω επαγγελματική δραστηριότητα. Επιπλέον, δεν προέκυψε ότι η αποχώρηση της ενάγουσας θα είχε ως συνέπεια την αποστασιοποίησή της από τις θεμελιώδεις αρχές και αξίες της Καθολικής Εκκλησίας, καθώς είχε δηλώσει ότι η αποχώρησή της οφειλόταν στην πρόσθετη εκκλησιαστική εισφορά που ήταν υποχρεωμένη να καταβάλλει και όχι σε δογματικούς ή δεοντολογικούς λόγους, κάτι που επίσης θα κρίνει λεπτομερέστερα το αιτούν δικαστήριο.

Τέλος, το Δικαστήριο επισήμανε ότι εναπόκειται στην ένωση να αποδείξει ότι ο προβαλλόμενος κίνδυνος να προσβληθεί η δεοντολογία της ή το δικαίωμά της στην αυτονομία είναι πιθανός και σοβαρός, ώστε η επιβολή μιας τέτοιας απαίτησης να είναι πράγματι αναγκαία και σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας. Ωστόσο, με βάση τα στοιχεία που είχε ενώπιόν του το ΔΕΕ, η αποχώρηση της ενάγουσας της κύριας δίκης δεν συνιστούσε εχθρική συμπεριφορά προς την Καθολική Εκκλησία. Επιπροσθέτως, η αποχώρηση αυτή δεν σήμαινε ότι η ενάγουσα δεν ήταν σε θέση ή δεν ήταν διατεθειμένη να ακολουθεί πλέον τη δεοντολογία

της ένωσης, η οποία συνίστατο στην παροχή συμβουλών προς τις εγκύους για τη συνέχιση της εγκυμοσύνης και την αποδοχή του παιδιού τους.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το ΔΕΕ απάντησε στο προδικαστικό ερώτημα κρίνοντας ότι το άρθρο 4 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 10 και 21 του ΧΘΔ, αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία ιδιωτική εκκλησιαστική ένωση μπορεί να απαιτεί από εργαζόμενο της να μην διατηρεί την ιδιότητά του ως μέλους της εκκλησίας κατά τη διάρκεια της σύμβασης εργασίας, ενώ μια τέτοια απαίτηση δεν επιβάλλεται στους εργαζομένους που δεν είναι μέλη της εκκλησίας και δεν επιδεικνύουν εχθρική συμπεριφορά έναντι αυτής. Δεδομένης της απάντησης που δόθηκε στο εν λόγω ερώτημα, το ΔΕΕ δεν εξέτασε το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Διάκριση λόγω αναπηρίας

Δεν αντιτίθεται στην Οδηγία 2000/78 εθνική νομοθεσία που εισάγει καθεστώς κινητικότητας εκπαιδευτικών με αναπηρία, δίνοντας προτεραιότητα στις μεταθέσεις εντός της ίδιας επαρχίας έναντι των μεταθέσεων μεταξύ διαφορετικών επαρχιών, καθώς το καθεστώς αυτό δεν συνιστά «εύλογη προσαρμογή»

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – απαγόρευση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας – άρθρο 2, παρ. 2 – δικαίωμα εκπαιδευτικού με αναπηρία να μετατεθεί προς συγκεκριμένη εδαφική ζώνη – άρθρο 5 – εύλογες προσαρμογές για τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες – προτεραιότητα της κινητικότητας εντός της ίδιας εδαφικής ζώνης έναντι της κινητικότητας μεταξύ διαφορετικών εδαφικών ζωνών

ΔΕΕ C-597/24, Zirvatta, 12.03.2026, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:198 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία των άρθρων 2 παρ. 2 και 5 της Οδηγίας 2000/78 για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.

Ειδικότερα, η C.M., άτομο με αναπηρία, είναι μόνιμη εκπαιδευτικός από το 2016. Στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος κινητικότητας, η C.M. ζήτησε να μετατεθεί σε διαφορετική επαρχία από εκείνη που ήταν διορισμένη, βασιζόμενη στην προτεραιότητα που της δίνεται εκ του νόμου, λόγω του αυξημένου ποσοστού αναπηρίας της. Η αίτησή της, ωστόσο, απορρίφθηκε λόγω κάλυψης των θέσεων από εσωτερικές μεταθέσεις. Η C.M. άσκησε αγωγή κατά της απόρριψης της αίτησης μετάθεσης, η οποία απορρίφθηκε εξίσου. Σε δεύτερο βαθμό, το αρμόδιο εφετείο επικύρωσε την πρωτοβάθμια απόφαση, με την αιτιολογία ότι η προτεραιότητα σε θέματα κινητικότητας για τα άτομα με αναπηρία αφορά κατά βάση μετακινήσεις εντός της ίδιας επαρχίας, ενώ η δυνατότητα για μετάθεση σε άλλη επαρχία εξετάζεται μεταγενέστερα.

Η C.M. άσκησε αναίρεση ενώπιον του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου στην Ιταλία, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το τελευταίο διατηρούσε αμφιβολίες για το αν το προβάδισμα που δίνεται στην ενδοεπαρχιακή κινητικότητα θα μπορούσε να φέρει σε μειονεκτική θέση τους εκπαιδευτικούς που έχουν υψηλό ποσοστό αναπηρίας, όπως η C.M., σε σχέση με τους λοιπούς εκπαιδευτικούς, δεδομένης της σταδιακής μείωσης των διαθέσιμων θέσεων στον τομέα της εκπαίδευσης. Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ. Με το πρώτο ερώτημα, ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78 περί εύλογων προσαρμογών αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει ότι η κινητικότητα εντός της ίδιας επαρχίας έχει προτεραιότητα έναντι της κινητικότητας μεταξύ επαρχιών. Με το δεύτερο ερώτημα, ζήτησε να διευκρινιστεί αν, βάσει του άρθρου 2 παρ. 2, στοιχείο β', της Οδηγίας, τυχόν μειονεκτική μεταχείριση ως προς τη δυνατότητα μετακίνησης εκπαιδευτικών με υψηλό ποσοστό αναπηρίας μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά από ορισμένο θεμιτό σκοπό ή αν συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω αναπηρίας.

Το ΔΕΕ εξέτασε αρχικά το παραδεκτό της αίτησης προδικαστικής απόφασης, δεδομένου ότι η Ιταλία υποστήριξε ότι τα ερωτήματα αφορούν στην πραγματικότητα την εκτίμηση της

συμβατότητας της Οδηγίας 2000/78, όχι με διατάξεις κανονιστικής ή νομοθετικής πράξης, αλλά με διατάξεις μίας συλλογικής σύμβασης. Επομένως, σύμφωνα με σχετική εθνική ρύθμιση, η παραπομπή των ερωτημάτων σχετικά με την αποτελεσματικότητα, το κύρος ή την ερμηνεία συλλογικής σύμβασης θα έπρεπε να απευθύνεται σε αρμόδια εθνική αρχή. Περαιτέρω, η Ιταλία ισχυρίστηκε ότι, ακόμη και αν ετίθετο από το ΔΕΕ ζήτημα συμβατότητας της συλλογικής σύμβασης με την Οδηγία, το αιτούν δικαστήριο θα ήταν υποχρεωμένο να εφαρμόσει εθνική διάταξη, σύμφωνα με την οποία οι αιτήσεις μετάθεσης εντός της ίδιας επαρχίας εξετάζονται πριν από τις αιτήσεις μετάθεσης που προέρχονται από άλλη επαρχία και, συνεπώς, το ζήτημα αυτό δεν θα ασκούσε επιρροή για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Το Δικαστήριο ανέφερε ότι, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του ίδιου και των εθνικών δικαστηρίων, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που θα του επιτρέψουν να εκτιμήσει τη συμβατότητα των κανόνων του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης. Παράλληλα, έκρινε ότι το αιτούν δικαστήριο είχε αποσαφηνίσει επαρκώς το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο της υπόθεσης και ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούσαν, σε κάθε περίπτωση, την ερμηνεία της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στην Οδηγία. Ως εκ τούτου, η αίτηση προδικαστικής απόφασης κρίθηκε παραδεκτή.

Εκκινώντας από το πρώτο ερώτημα, το Δικαστήριο υπενθύμισε καταρχάς τον βασικό σκοπό της Οδηγίας 2000/78, δηλαδή τον καθορισμό ενός γενικού πλαισίου για την εξασφάλιση της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση. Εν προκειμένω, σύμφωνα με το ΔΕΕ, το κρίσιμο ζήτημα είναι να εξεταστεί αν η προαναφερόμενη εθνική νομοθεσία περί κινητικότητας εκπαιδευτικών με αναπηρία υλοποιεί «εύλογες προσαρμογές» κατά την έννοια του άρθρου 5 της Οδηγίας 2000/78. Σημειώνεται ότι οι εύλογες προσαρμογές συνιστούν μέτρα που λαμβάνει ο εργοδότης, προκειμένου να εξασφαλίσει σε συγκεκριμένο εργαζόμενο με αναπηρία τη δυνατότητα πρόσβασης και συμμετοχής στην εργασία, εκτός αν τα μέτρα αυτά συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Τέτοια μέτρα μπορεί να αφορούν, μεταξύ άλλων, τη διαμόρφωση του χώρου εργασίας ή την προσαρμογή του εξοπλισμού. Αντιμετωπίζουν, επομένως, συγκεκριμένες και εξατομικευμένες καταστάσεις. Αυτό απαιτεί και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η ερμηνεία της οποίας καθοδηγεί, στο μέτρο του δυνατού, την ερμηνεία της Οδηγίας. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η ανατοποθέτηση ατόμου με αναπηρία σε άλλη θέση εργασίας μπορεί να αποτελεί ενδεδειγμένο μέτρο στο πλαίσιο των εύλογων προσαρμογών κατά την έννοια του άρθρου 5 της Οδηγίας 2000/78. Ωστόσο, για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να υφίσταται κενή και κατάλληλη θέση εργασίας.

Στην παρούσα υπόθεση, κατά τη γνώμη του ΔΕΕ, το κρίσιμο εθνικό καθεστώς σχετικά με την προτεραιότητα της ενδοεπαρχιακής έναντι της διεπαρχιακής κινητικότητας, αλλά και την προτεραιότητα εξέτασης των αιτήσεων των ατόμων με υψηλό ποσοστό αναπηρίας, προβλέπει μέτρα γενικού και αφηρημένου χαρακτήρα και, συνεπώς, δεν ανταποκρίνεται στον χαρακτήρα των εύλογων προσαρμογών ως μέτρων που αντιμετωπίζουν μία συγκεκριμένη κατάσταση. Πράγματι, η εφαρμογή των σχετικών προτεραιοτήτων γίνεται χωρίς συνεκτίμηση των ιδιαίτερων αναγκών του εκάστοτε ατόμου με αναπηρία. Ως εκ τούτου, το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78 δεν αντιτίθεται στις εν λόγω ρυθμίσεις, καθώς, μη λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων με αναπηρία σε συγκεκριμένες καταστάσεις, αυτές δεν εμπίπτουν στην έννοια των «εύλογων προσαρμογών» κατά τη διάταξη αυτή.

Όσον αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι έμμεση διάκριση συντρέχει όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου με συγκεκριμένη αναπηρία σε σύγκριση με άλλα πρόσωπα. Συνακόλουθα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία ενδέχεται να προκαλέσει «μειονεκτική μεταχείριση» των εργαζομένων με αναπηρία. Βασικό κριτήριο για την κρίση αυτή αποτελεί η απόδειξη ότι η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική επηρεάζει δυσμενώς σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων με αναπηρία σε σχέση με τους εργαζομένους χωρίς αναπηρία.

Ωστόσο, εν προκειμένω, δεν προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία συνεπάγεται για την C.M., λόγω της αναπηρίας της, ιδιαίτερο μειονέκτημα σε σύγκριση με τους εκπαιδευτικούς χωρίς αναπηρία, καθώς, στην πραγματικότητα, η ίδια είχε προτεραιότητα έναντι των τελευταίων σε ζητήματα κινητικότητας. Τέλος, το Δικαστήριο δεν εξέτασε την ύπαρξη τυχόν διάκρισης σε σχέση με άλλους εργαζομένους με αναπηρία (περίπτωση που καταλαμβάνεται από την αρχή της ίσης μεταχείρισης κατά την Οδηγία), λόγω έλλειψης διαθέσιμων στοιχείων.

VII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Μεταναστευτική πολιτική

Μέτρα κοινωνικής προστασίας και πρόσβασης στην απασχόληση για δικαιούχους καθεστώτος επικουρικής προστασίας

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – πολιτική ασύλου – καθεστώς επικουρικής προστασίας – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – άρθρο 26 – πρόσβαση στην απασχόληση – άρθρο 29 – κοινωνική προστασία – ίση μεταχείριση – μέτρο κοινωνικής προστασίας και πρόσβασης στην απασχόληση – προϋπόθεση δεκαετούς τουλάχιστον διαμονής, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη πρέπει να είναι αδιάλειπτη – έμμεση διάκριση

ΔΕΕ C-747/22, INPS () και accès à l'emploi – Discrimination indirecte), 07.05.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Ι. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2026:376 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 26 και 29 της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Tribunale ordinario di Bergamo (πρωτοδικείο Μπέργκαμο, Ιταλία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του ΚΗ, δικαιούχου του καθεστώτος επικουρικής προστασίας στην Ιταλία, και του Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) (Εθνικού Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφάλισης, Ιταλία) σχετικά με την απόφαση του τελευταίου να ανακαλέσει τη χορήγηση του «εισοδήματος του πολίτη» το οποίο καταβαλλόταν στον ΚΗ.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούν δικαιούχο επικουρικής προστασίας, ο οποίος αφίχθη στην Ιταλία το 2011 και διαμένει εκεί αδιαλείπτως από το 2013. Μολονότι του είχε αρχικώς χορηγηθεί το «εισόδημα του πολίτη», το INPS ανακάλεσε την παροχή, επειδή δεν πληρούσε την προβλεπόμενη δεκαετή προϋπόθεση διαμονής, απαιτώντας παράλληλα την επιστροφή των ήδη καταβληθέντων ποσών.

Ο προσφεύγων προσέβαλε την ανάκληση ενώπιον του Tribunale ordinario di Bergamo, υποστηρίζοντας ότι η επίμαχη προϋπόθεση συνιστά έμμεση διάκριση λόγω ιθαγένειας και αντιβαίνει στα άρθρα 26 και 29 της Οδηγίας 2011/95, περί ίσης μεταχείρισης ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση και την κοινωνική αρωγή. Το INPS αντέτεινε ότι η παροχή δεν έχει αμιγώς προνοιακό χαρακτήρα, αλλά εντάσσεται στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι το μέτρο εμφανίζει σύνθετη φύση, καθώς, αφενός, αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της φτώχειας και, αφετέρου, συνδέεται με εξατομικευμένο πρόγραμμα επαγγελματικής ένταξης. Επισήμανε, περαιτέρω, ότι η δεκαετής διαμονή, μολονότι τυπικά ουδέτερη, επιβαρύνει δυσανάλογα τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας, χωρίς να συνεκτιμά άλλους ουσιώδεις δεσμούς με τη χώρα. Κατόπιν τούτου, υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα ως προς τη συμβατότητα της προϋπόθεσης αυτής με το δίκαιο της Ένωσης.

Το Δικαστήριο εξέτασε το προδικαστικό ερώτημα υπό το πρίσμα των άρθρων 26 και 29 της Οδηγίας 2011/95, προκειμένου να κρίνει αν η δεκαετής διαμονή, με απαίτηση διευτούς αδιάλειπτης παρουσίας πριν από την υποβολή της αίτησης, μπορεί να επιβληθεί στους δικαιούχους επικουρικής προστασίας ως όρος πρόσβασης στο «εισόδημα του πολίτη». Η παροχή αυτή συνδυάζει την καταπολέμηση της φτώχειας με την υποστήριξη της πρόσβασης στην απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση.

Προκειμένου να οριοθετήσει το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η σύνθετη φύση του μέτρου αποκλείει την υπαγωγή του στα άρθρα 26 και 29. Επισήμανε ότι το άρθρο 26 κατοχυρώνει, υπέρ των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, ισοδύναμη με εκείνη των ημεδαπών πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης, επαγγελματικής εξειδίκευσης, πρακτικής άσκησης και συμβουλευτικής από υπηρεσίες απασχόλησης. Η σχετική απαρίθμηση είναι ενδεικτική και τα κράτη μέλη οφείλουν να διευκολύνουν την πλήρη πρόσβαση στις δραστηριότητες αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες δυσχέρειες ένταξης των προσώπων υπό διεθνή προστασία.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η συμμετοχή των δικαιούχων του «εισοδήματος του πολίτη» σε εξατομικευμένο πρόγραμμα απόκτησης δεξιοτήτων και κοινωνικοεπαγγελματικής ένταξης αντιστοιχεί λειτουργικά στους σκοπούς του άρθρου 26. Η οικονομική ενίσχυση δεν είναι αποσπασμένη από την επαγγελματική ένταξη, αλλά αποτελεί μέσο άρσης των οικονομικών εμποδίων που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική συμμετοχή σε κατάρτιση και συμβουλευτική.

Ως προς το άρθρο 29, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η κοινωνική αρωγή περιλαμβάνει τα δημόσια συστήματα στήριξης προσώπων χωρίς επαρκείς πόρους για την κάλυψη βασικών αναγκών. Το «εισόδημα του πολίτη», χρηματοδοτούμενο από τη γενική φορολογία και προοριζόμενο για τη συμπλήρωση εισοδήματος και την καταπολέμηση της φτώχειας, εμπίπτει στην έννοια αυτή. Η δυνατότητα περιορισμού της αρωγής στα βασικά ευεργετήματα συνιστά εξαίρεση στενώς ερμηνευτέα, ενώ δεν προκύπτει ότι η Ιταλική Κυβέρνηση επέλεξε να την επικαλεστεί.

Ακολούθως, το Δικαστήριο εξέτασε τη συμβατότητα της προϋπόθεσης διαμονής με την αρχή της ίσης μεταχείρισης, την οποία τα άρθρα 26 και 29 εξειδικεύουν σε συνάρτηση με το άρθρο 20 του Χάρτη. Μολονότι η προϋπόθεση εφαρμόζεται τυπικά κατά τον ίδιο τρόπο σε ημεδαπούς και δικαιούχους διεθνούς προστασίας, πλήττει κυρίως τους αλλοδαπούς και, συνεπώς, συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση. Τέτοια διάκριση είναι επιτρεπτή μόνο εφόσον υπηρετεί θεμιτό σκοπό και είναι πρόσφορη και αναγκαία για την επίτευξή του.

Τέλος, το επιχείρημα της Ιταλικής Κυβέρνησης περί διοικητικού και οικονομικού κόστους, καθώς και περί ανάγκης σταθερής ενσωμάτωσης στην εθνική κοινωνία, δεν έγινε δεκτό. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η επιβάρυνση από την παροχή υφίσταται ανεξαρτήτως της ιθαγένειας του δικαιούχου, ενώ η σύνδεση των δικαιωμάτων της Οδηγίας με μόνιμη εγκατάσταση θα εισήγαγε περιορισμό που δεν προβλέπεται από το δίκαιο της Ένωσης. Κατά συνέπεια, η δεκαετής προϋπόθεση διαμονής κρίθηκε αδικαιολόγητη έμμεση διάκριση και, ως εκ τούτου, ασυμβίβαστη με τα άρθρα 26 και 29 της Οδηγίας 2011/95.

Δυνατότητα έκδοσης απόφασης επιστροφής σε βάρος παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν καταδικασθεί σε ποινή πολυετούς φυλάκισης ή σε ποινή ισόβιας κάθειρξης

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – κοινοί κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Οδηγία 2008/115/EK – άρθρα 6, 8, 9 – παρανόμως διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν καταδικασθεί σε ποινή πολυετούς φυλάκισης ή σε ποινή ισόβιας καθειρήσεως – δυνατότητα έκδοσης απόφασης επιστροφής – δικονομικές εγγυήσεις

ΔΕΕ C-877/24, Shamsi, 13.05.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2026:397 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6, 8 και 9 της Οδηγίας 2008/115/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες) στο πλαίσιο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, των Χ και Υ, υπηκόων τρίτων χωρών, και, αφετέρου, του minister van Asiel en Migratie (Υπουργού Ασύλου και Μεταναστεύσεως, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υπουργός), πρώην Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, σχετικά με τη νομιμότητα των εις βάρος τους εκδοθεισών αποφάσεων επιστροφής.

Πιο συγκεκριμένα, η απόφαση αφορά τη δυνατότητα έκδοσης αποφάσεων επιστροφής κατά υπηκόων τρίτων χωρών, οι οποίοι εκτίουν μακροχρόνιες ποινές στερητικές της ελευθερίας και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να απομακρυνθούν από το έδαφος του κράτους μέλους για σημαντικό χρονικό διάστημα. Ο Χ, κάτοχος άδειας διαμονής αόριστης διάρκειας, καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη για πολλαπλές ανθρωποκτονίες. Μετά την αναδρομική ανάκληση της άδειας διαμονής του, οι ολλανδικές αρχές εξέδωσαν απόφαση επιστροφής και επέβαλαν δεκαετή απαγόρευση εισόδου. Το εθνικό δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση, κρίνοντας ότι αυτή μπορούσε να διευκολύνει την απομάκρυνση του Χ σε περίπτωση μελλοντικής αποφυλάκισής του, ενώ η υπόθεση παραπέμφθηκε περαιτέρω κατ' έφεση. Ο Υ, ο οποίος εισήλθε στις Κάτω Χώρες το 2018, καταδικάστηκε σε κάθειρξη 25 ετών για απόπειρες ανθρωποκτονίας με τρομοκρατικό σκοπό. Ακολουθώντας, οι αρχές διαπίστωσαν ότι διέμενε παράνομα, εξέδωσαν απόφαση επιστροφής και επέβαλαν εικοσαετή απαγόρευση εισόδου. Η απόφαση ακυρώθηκε με την αιτιολογία ότι η άμεση απομάκρυνσή του ήταν αδύνατη κατά τη διάρκεια της κράτησής του, γεγονός που οδήγησε σε νέα έφεση. Δεν αμφισβητούνταν ότι και οι δύο διέμεναν παράνομα και ότι δεν ενέπιπταν στις σχετικές εξαιρέσεις του άρθρου 6 της Οδηγίας. Το κεντρικό ζήτημα ήταν αν μπορούσε να εκδοθεί νόμιμη απόφαση επιστροφής όταν η απομάκρυνση αποκλείεται για πολλά έτη, λόγω των επιβληθέντων ποινών κάθειρξης. Ως εκ τούτου, το παραπέμπον δικαστήριο ζήτησε διευκρινίσεις σχετικά με τη συμβατότητα τέτοιων αποφάσεων με τα άρθρα 6, 8 και 9 της Οδηγίας 2008/115, την ενδεχόμενη υποχρέωση χορήγησης άδειας διαμονής και τον ρόλο της αρχής της αναλογικότητας κατά την εξατομικευμένη εκτίμηση.

Το Δικαστήριο εξέτασε από κοινού το πρώτο και το τρίτο ερώτημα, τα οποία αφορούν το αν τα άρθρα 6, 8 και 9 της Οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας, αποκλείουν την έκδοση απόφασης επιστροφής κατά υπηκόου τρίτης χώρας που διαμένει παράνομα σε κράτος μέλος και ο οποίος, λόγω της επιβολής μακροχρόνιας ή ισόβιας ποινής στερητικής της ελευθερίας, δεν μπορεί ούτε να αναχωρήσει οικειοθελώς ούτε να απομακρυνθεί για σημαντικό χρονικό διάστημα. Καταρχάς, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι, δυνάμει του άρθρου 2 παρ. 1, η Οδηγία εφαρμόζεται στους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν παράνομα στο έδαφος κράτους μέλους. Οι εξαιρέσεις του άρθρου 2 παρ. 2 και 3, συμπεριλαμβανομένης της προαιρετικής εξαίρεσης του άρθρου 2 παρ. 2, στοιχείο β', για πρόσωπα που υπόκεινται σε επιστροφή ως ποινική κύρωση ή ως συνέπεια ποινικής κύρωσης, δεν αποκλείουν την εφαρμογή της Οδηγίας σε πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης ή εκτίουν τέτοια ποινή.

Κατά το άρθρο 6 παρ. 1, από τη στιγμή που διαπιστώνεται ο παράνομος χαρακτήρας της διαμονής, το κράτος μέλος οφείλει, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων του άρθρου 6 παρ. 2 έως 5 και τηρώντας τις απαιτήσεις του άρθρου 5, να εκδώσει απόφαση επιστροφής, στην οποία προσδιορίζεται η τρίτη χώρα προς την οποία πρέπει να επιστρέψει ο ενδιαφερόμενος. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, καμία από τις εξαιρέσεις του άρθρου 6 παρ. 2 έως 5 δεν εφαρμόζεται, άμεσα ή έμμεσα, σε υπηκόους τρίτων χωρών που εκτίουν ποινή φυλάκισης. Ούτε το άρθρο 5, το οποίο επιβάλλει τη συνεκτίμηση των κρίσιμων συμφερόντων και τον σεβασμό της αρχής της μη επαναπροώθησης, θεσπίζει γενικό κανόνα που να απαγορεύει την έκδοση απόφασης επιστροφής υπό τις περιστάσεις αυτές.

Μολονότι το άρθρο 8 επιβάλλει στο κράτος μέλος να εκτελέσει την απόφαση επιστροφής και να πραγματοποιήσει την απομάκρυνση το συντομότερο δυνατό, η εκτέλεση μακροχρόνιας ποινής στερητικής της ελευθερίας μπορεί να καταστήσει την απομάκρυνση αδύνατη για χρόνια

ή ακόμη και δεκαετίες. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν εμποδίζει το κράτος μέλος να επιβάλει ή να εκτελέσει ποινή φυλάκισης για ποινικά αδικήματα που δεν συνδέονται αποκλειστικά με την παράνομη είσοδο ή διαμονή. Μολονότι το δίκαιο της Ένωσης μπορεί να περιορίζει εθνικά ποινικά μέτρα που υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της Οδηγίας, δεν στερεί από τα κράτη μέλη την αρμοδιότητά τους να επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις για άλλα αδικήματα.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω ότι η έκδοση απόφασης επιστροφής δεν αποκλείεται κατ' ανάγκην μόνο και μόνο επειδή η εκτέλεσή της δεν είναι άμεσα δυνατή. Η πρόωρη έκδοση μιας τέτοιας απόφασης μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της απόφασης επιστροφής, να επιτρέψει τον έγκαιρο δικαστικό έλεγχο και να παράσχει στις αρχές τον αναγκαίο χρόνο για την προετοιμασία της απομάκρυνσης. Ωστόσο, η προβλέψιμη αδυναμία εκτέλεσης μπορεί να αποκλείσει την έκδοση απόφασης επιστροφής όταν η απομάκρυνση θα προσέκρουε σε θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως όταν δεν υπάρχουν επαρκείς συνθήκες υποδοχής για ασυνόδευτο ανήλικο ή όταν η επιστροφή θα παραβίαζε την αρχή της μη επαναπροώθησης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 5, στο άρθρο 18 ή στο άρθρο 19 παρ. 2 του Χάρτη. Οι υπό κρίση υποθέσεις διαφοροποιούνται, διότι δεν είχε διαπιστωθεί κίνδυνος τέτοιας παραβίασης.

Το άρθρο 9 παρ. 2 επιτρέπει ρητώς την αναβολή της απομάκρυνσης για κατάλληλο χρονικό διάστημα, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης. Η διάταξη αυτή δεν περιέχει εξαντλητικό κατάλογο και μπορεί να καλύπτει την εκτέλεση μακροχρόνιας ή ισόβιας ποινής, υπό την προϋπόθεση ότι η αναβολή δεν υπερβαίνει το χρονικό διάστημα που δικαιολογείται από τις περιστάσεις αυτές. Κατά συνέπεια, τα άρθρα 6, 8 και 9, ερμηνεύόμενα σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας, δεν αποκλείουν την έκδοση απόφασης επιστροφής, υπό την προϋπόθεση ότι προβλέπονται αποτελεσματικές εγγυήσεις για τη διαρκή συμμόρφωση προς το άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115 και τον Χάρτη. Πριν από την εκτέλεση της απόφασης, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να πραγματοποιούν επικαιροποιημένη και ανεξάρτητη εκτίμηση τυχόν μεταβολών των περιστάσεων, να αναβάλλουν την απομάκρυνση κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 παρ. 1, στοιχείο α', όταν ανακύπτουν κίνδυνοι επαναπροώθησης και να εξασφαλίζουν αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα κατά το άρθρο 47 του Χάρτη.

Εξετάζοντας το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η Οδηγία 2008/115 δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να χορηγούν άδεια διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας που διαμένει παράνομα και εκτίει μακροχρόνια ή ισόβια ποινή στερητική της ελευθερίας. Η Οδηγία εναρμονίζει αποκλειστικά τους κανόνες σχετικά με την έκδοση και την εκτέλεση αποφάσεων επιστροφής και δεν έχει ως αντικείμενο τον καθορισμό των συνεπειών της παράνομης διαμονής, στο έδαφος κράτους μέλους, υπηκόων τρίτων χωρών ως προς τους οποίους δεν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής σε τρίτη χώρα.

Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Έκδοση διαταγής δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών και περιστάσεις οι οποίες ενδέχεται να αποδεικνύουν την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου, εάν δεν εκδοθεί τέτοια διαταγή, να παρακωλυθεί ή να καταστεί σημαντικά δυσχερέστερη η μεταγενέστερη είσπραξη της οφειλής

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 655/2014 – διαδικασία ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών προς διευκόλυνση της διασυννοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – προϋποθέσεις έκδοσης της διαταγής – άρθρο 7 παρ. 1 – επείγουσα ανάγκη – πραγματικός κίνδυνος, εάν δεν εκδοθεί τέτοια διαταγή, να παρακωλυθεί ή να καταστεί σημαντικά δυσχερέστερη η μεταγενέστερη είσπραξη της οφειλής – φύση του κινδύνου – περιστάσεις οι οποίες ενδέχεται να αποδεικνύουν την ύπαρξη τέτοιου κινδύνου – παρελθούσες πράξεις του οφειλέτη – παρεμπόδιση της είσπραξης στο κράτος μέλος της κατοικίας του – νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει, αφενός μεν, ότι είναι απαράδεκτο οποιοδήποτε ένδικο βοήθημα σχετίζεται με τη νομιμότητα της παροχής υπηρεσιών διαδικτυακών παιγνίων από πάροχο εγκατεστημένο και αδειοδοτημένο στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, αφετέρου δε, ότι τα δικαστήρια του ίδιου κράτους

μέλους οφείλουν να αρνούνται την αναγνώριση και την εκτέλεση οποιασδήποτε αλλοδαπής δικαστικής αποφάσεως εκδοθείσας κατόπιν της άσκησης τέτοιου ένδικου βοηθήματος

ΔΕΕ C-198/24, Mr Green, 21.05.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: N. Jääskinen, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2026:415 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 655/2014, περί της διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού προς διευκόλυνση της διασυννοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (περιφερειακό δικαστήριο αστικών υποθέσεων Βιέννης, Αυστρία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς που ανέκυψε μεταξύ του φυσικού προσώπου TQ, κατοίκου Αυστρίας, και της εταιρείας Mr Green Limited, παρόχου υπηρεσιών διαδικτυακών τυχερών παιγνίων με έδρα τη Μάλτα, και έχει ως αντικείμενο αίτηση έκδοσης ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης των τραπεζικών λογαριασμών του ως άνω παρόχου.

Πιο συγκεκριμένα, ο TQ, κάτοικος Αυστρίας, συμμετείχε, κατά το χρονικό διάστημα από 3 Ιανουαρίου 2017 έως 25 Απριλίου 2019, σε διαδικτυακά τυχερά παίγνια που προσέφερε η εταιρεία Mr Green, με έδρα τη Μάλτα και μαλτέζικη άδεια λειτουργίας, χωρίς όμως να διαθέτει την απαιτούμενη αυστριακή άδεια. Οι απώλειές του ανήλθαν συνολικά σε 62.878 ευρώ.

Ο TQ άσκησε αγωγή ενώπιον του Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien, υποστηρίζοντας ότι, λόγω της έλλειψης αυστριακής άδειας, η σύμβαση παιγνίων ήταν άκυρη και η Mr Green όφειλε να του επιστρέψει τα καταβληθέντα ποσά. Η αγωγή έγινε δεκτή στις 2 Δεκεμβρίου 2021 και η εταιρεία υποχρεώθηκε να καταβάλει το ποσό των 62.878 ευρώ, πλέον τόκων και εξόδων. Η σχετική έφεση απορρίφθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 2022 και οι αποφάσεις κατέστησαν τελεσίδικες και εκτελεστές στις 13 Απριλίου 2022.

Καθώς η οφειλή δεν εξοφλήθηκε, ο TQ υπέβαλε, στις 13 Φεβρουαρίου 2024, αίτηση για ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών της Mr Green σε Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα και Σουηδία. Επικαλέστηκε, μεταξύ άλλων, την προηγούμενη καταγγελία της σύμβασης της Mr Green με αυστριακό πάροχο πληρωμών και την τροποποίηση της μαλτέζικης νομοθεσίας, η οποία δυσχέραινε την εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων. Η αίτηση απορρίφθηκε, ο δε TQ άσκησε ανακοπή, οδηγώντας το αυστριακό δικαστήριο στην υποβολή προδικαστικού ερωτήματος.

Απαντώντας στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο εξέτασε αν, κατά την εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 1 του Κανονισμού 655/2014, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να συνεκτιμήσει, αφενός, τη συμπεριφορά του οφειλέτη που ανάγεται σε αρκετά έτη πριν από την υποβολή της αίτησης και, αφετέρου, την ύπαρξη νομοθεσίας του κράτους μέλους εγκατάστασής του, η οποία ενδέχεται να δυσχεραίνει την είσπραξη της απαίτησης.

Αφετηρία της συλλογιστικής του Δικαστηρίου αποτέλεσε η ερμηνεία του άρθρου 7 παρ. 1 υπό το πρίσμα του γράμματός του, του κανονιστικού πλαισίου και των σκοπών του Κανονισμού. Η έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης προϋποθέτει επείγουσα ανάγκη, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την ύπαρξη «πραγματικού κινδύνου» ότι, χωρίς τη διαταγή, η μεταγενέστερη είσπραξη της απαίτησης θα παρεμποδιστεί ή θα καταστεί σημαντικά δυσχερέστερη. Ο κίνδυνος αυτός πρέπει να είναι συγκεκριμένος και ενεστώς κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης και όχι απλώς δυνητικός ή υποθετικός.

Κατά το Δικαστήριο, από την αιτιολογική σκ. 14 του Κανονισμού προκύπτει ότι ο «πραγματικός κίνδυνος» αφορά πρωτίστως εσκεμμένες ενέργειες του οφειλέτη, όπως η απαλλοτρίωση, η απόκρυψη, η καταστροφή ή η ασυνήθης διάθεση περιουσιακών στοιχείων, με σκοπό την αποφυγή της εξόφλησης. Δεν αρκεί, επομένως, οποιαδήποτε γενική απειλή για την είσπραξη ούτε η απλή οικονομική δυσχέρεια του οφειλέτη, η ύπαρξη περισσότερων πιστωτών ή η αθέτηση της οφειλής. Η ερμηνεία αυτή ανταποκρίνεται τόσο στη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη να μην καλύψει κάθε περίπτωση μείωσης της περιουσίας του οφειλέτη όσο και στην ανάγκη δίκαιης στάθμισης των συμφερόντων δανειστή και οφειλέτη.

Ωστόσο, ο δανειστής δεν υποχρεούται να αποδείξει άμεσα και πλήρως την υποκειμενική πρόθεση του οφειλέτη να αποφύγει την πληρωμή, διότι μια τέτοια απαίτηση θα καθιστούσε στην πράξη υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή της σχετικής διάταξης. Αρκεί να προσκομίσει συγκεκριμένες ενδείξεις, από τις οποίες να προκύπτει ότι είναι πιθανό, κατά τον χρόνο της εκτέλεσης, ο οφειλέτης να έχει απομακρύνει ή αποκρύψει περιουσιακά στοιχεία.

Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να προβεί σε συνολική εκτίμηση όλων των κρίσιμων περιστάσεων. Μπορεί να λάβει υπόψη και παλαιότερη συμπεριφορά του οφειλέτη, καθώς ο Κανονισμός δεν εξαρτά τη σημασία της από συγκεκριμένο χρονικό όριο. Το κρίσιμο στοιχείο είναι αν ο κίνδυνος εξακολουθεί να υφίσταται κατά την υποβολή της αίτησης. Ειδικότερα, η καταγγελία σύμβασης με πάροχο υπηρεσιών πληρωμών μπορεί, ανάλογα με τις περιστάσεις, να αποτελεί ένδειξη ευρύτερης στρατηγικής αποφυγής ή δυσχέρασης της είσπραξης.

Τέλος, η ύπαρξη εθνικής νομοθεσίας που ενδέχεται να παρεμποδίζει την αναγνώριση ή εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων δεν αρκεί αφ' εαυτής για τη θεμελίωση πραγματικού κινδύνου. Μπορεί, όμως, να συνεκτιμηθεί ως στοιχείο του πραγματικού πλαισίου, προκειμένου να αξιολογηθεί η συμπεριφορά και η ενδεχόμενη πρόθεση του οφειλέτη. Συνεπώς, το Δικαστήριο απάντησε ότι επιτρέπεται να λαμβάνονται υπόψη τόσο η παλαιότερη συμπεριφορά του οφειλέτη όσο και η σχετική εθνική νομοθεσία, υπό την προϋπόθεση ότι η τελική εκτίμηση παραμένει συγκεκριμένη, συνολική και επικεντρωμένη στην ύπαρξη ενεστώτος πραγματικού κινδύνου.

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Λόγοι μη αναγνώρισης και μη εκτέλεσης αποφάσεων δήμευσης και παράλειψη χρήσης των αποτελεσματικών μέσων παροχής έννομης προστασίας εντός του κράτους μέλους έκδοσης της απόφασης δήμευσης

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1805 – άρθρο 1 παρ. 1 και 4 – απόφαση δήμευσης εκδοθείσα στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας – άρθρο 2, σημείο 2 και σημείο 3, στοιχεία α' και δ' – δήμευση σε σχέση με ποινικό αδίκημα, αλλά χωρίς τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση – απόφαση δήμευσης διαταχθείσα με αθωωτική απόφαση με την οποία διαπιστώνεται ότι τα προς δήμευση περιουσιακά στοιχεία συνιστούν προϊόντα ποινικού αδικήματος διαφορετικού από εκείνο για το οποίο εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, στο οποίο συμμετείχαν άλλα πρόσωπα και όχι οι αθωωθέντες κατηγορούμενοι – μη απαγγελία κατηγορίας εις βάρος των προσώπων αυτών – άρθρο 19 παρ. 1, στοιχείο η' – λόγοι μη αναγνώρισης και μη εκτέλεσης των αποφάσεων δήμευσης – εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες συντρέχουν ουσιώδεις λόγοι να θεωρείται, με βάση συγκεκριμένα και αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία, ότι η εκτέλεση μιας απόφασης δήμευσης θα συνεπαγόταν, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, πρόδηλη παραβίαση σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος που κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή και δικαιώματα υπεράσπισης – παράλειψη χρήσης των αποτελεσματικών μέσων παροχής έννομης προστασίας εντός του κράτους μέλους έκδοσης της αποφάσεως δήμευσης

ΔΕΕ C-8/24, Županijsko državno odvjetništvo, 17.03.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2026:210 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1 παρ. 2 και του άρθρου 2, σημεία 3, και 10 του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1805, σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων δέσμευσης και δήμευσης, καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Visoki kazneni sud (ποινικό εφετείο, Κροατία) στο πλαίσιο εφέσεως την οποία άσκησε η D. d.o.o. (στο εξής: εταιρεία D.), με έδρα την Κροατία, βάλλοντας κατά της

αναγνώρισης και της εκτέλεσης αποφάσεως δήμευσης την οποία διαβίβασαν οι σλοβενικές αρχές στις κροατικές αρχές σχετικά με μετοχές της L.Z. d.d. (στο εξής: εταιρεία L.Z.) τις οποίες κατείχε η εταιρεία D.

Πιο συγκεκριμένα, κατόπιν κατηγορητηρίου της 29ης Μαΐου 2017, το περιφερειακό δικαστήριο Μάριμπορ κίνησε ποινική διαδικασία κατά τεσσάρων προσώπων για κατάχρηση θέσης ή εξουσίας, σχετική με την παροχή παράνομου περιουσιακού οφέλους κατά την αγορά των επίμαχων μετοχών. Κατά τη διαδικασία διαπιστώθηκε, επιπλέον, ότι οι μετοχές συνδέονταν με πράξεις καταδολίευσης δανειστών και νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες αποδίδονταν σε άλλα πρόσωπα. Ειδικότερα, τον Ιούνιο του 2013, ο διευθυντής της εταιρείας I.J.S., η οποία τελούσε σε κατάσταση αφερεγγυότητας, φέρεται να μεταβίβασε τις μετοχές χωρίς πραγματικό αντάλλαγμα στη V.K., η οποία τις μεταπώλησε τον Ιούλιο του ίδιου έτους στην εταιρεία D. με σκοπό την απόκρυψη της προέλευσής τους.

Οι μετοχές είχαν προηγουμένως δεσμευθεί στη Σλοβενία και οι σχετικές αποφάσεις αναγνωρίστηκαν από τις κροατικές αρχές. Στις 27 Μαΐου 2020, το σλοβενικό δικαστήριο απάλλαξε τους τέσσερις κατηγορουμένους, αλλά διέταξε τη δήμευση των μετοχών, μολονότι δεν είχε ασκηθεί κατηγορία για τα αδικήματα στα οποία στηρίχθηκε η δήμευση. Μετά την έκδοση και διαβίβαση του σχετικού πιστοποιητικού, το κροατικό δικαστήριο αναγνώρισε την απόφαση στις 25 Νοεμβρίου 2022, γεγονός που οδήγησε στην υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων από το κροατικό ποινικό εφετείο.

Απαντώντας το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο Κανονισμός 2018/1805 εφαρμόζεται σε απόφαση δήμευσης η οποία εκδόθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ακόμη και όταν η διαδικασία αυτή περατώθηκε με την αθώωση των κατηγορουμένων και χωρίς την έκδοση τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης. Κατά την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων, αρκεί τα δημοθέντα περιουσιακά στοιχεία να έχουν χαρακτηριστεί από το αρμόδιο δικαστήριο ως προϊόντα ποινικού αδικήματος και να υπόκεινται, βάσει του δικαίου του κράτους έκδοσης, σε δήμευση χωρίς καταδίκη. Δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι η δήμευση στηρίχθηκε σε διαφορετικά αδικήματα από εκείνο για το οποίο διεξήχθη η ποινική διαδικασία, ούτε ότι τα αδικήματα αυτά αποδίδονταν σε πρόσωπο κατά του οποίου δεν είχε απαγγελθεί κατηγορία. Συνεπώς, ο Κανονισμός καταλαμβάνει και την επίμαχη απόφαση δήμευσης.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο έκρινε καταρχάς παραδεκτό το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, επισημαίνοντας ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια να προσδιορίζουν το πραγματικό πλαίσιο της διαφοράς και να αξιολογούν την ακρίβεια των προβαλλόμενων περιστατικών.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι ο Κανονισμός 2018/1805 θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία αποτελεί τον πυρήνα της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών σε ποινικές υποθέσεις. Κατά συνέπεια, η αρχή εκτέλεσης οφείλει, καταρχήν, να αναγνωρίζει, χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις, τις αποφάσεις δήμευσης που έχουν εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος και να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεσή τους, όπως θα έπραττε και για αντίστοιχη εθνική απόφαση.

Η υποχρέωση αυτή δεν είναι απόλυτη. Το άρθρο 19 παρ. 1, στοιχείο η', του Κανονισμού προβλέπει ειδικό λόγο άρνησης όταν, σε εξαιρετικές περιστάσεις, υπάρχουν συγκεκριμένα και αντικειμενικά στοιχεία που δημιουργούν ουσιώδεις λόγους να θεωρηθεί ότι η εκτέλεση της απόφασης θα συνεπαγόταν πρόδηλη προσβολή θεμελιώδους δικαιώματος, ιδίως του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής, αμερόληπτου δικαστηρίου ή υπεράσπισης. Η διάταξη αυτή λειτουργεί ως ειδική εγγύηση προστασίας των δικαιωμάτων του Χάρτη και απαιτεί εξατομικευμένη εκτίμηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η αρχή εκτέλεσης δεν χρειάζεται προηγουμένως να διαπιστώσει την ύπαρξη συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών στο κράτος έκδοσης. Μολονότι τέτοιες πλημμέλειες μπορούν να συνεκτιμηθούν, το άρθρο 19 παρ. 1, στοιχείο η', επιβάλλει αυτοτελή αξιολόγηση του συγκεκριμένου κινδύνου πρόδηλης παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος. Επειδή, όμως, η δυνατότητα άρνησης αποτελεί εξαίρεση από την αμοιβαία αναγνώριση και

την αμοιβαία εμπιστοσύνη, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και να εφαρμόζεται μόνο όταν συντρέχει υψηλός βαθμός σοβαρότητας της επικαλούμενης παραβίασης.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη προστατεύουν και τρίτους των οποίων τα περιουσιακά στοιχεία επηρεάζονται από απόφαση δήμευσης. Τα πρόσωπα αυτά πρέπει να έχουν δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, δίκαιης δίκης, πρόσβασης σε δικηγόρο και ουσιαστικής δυνατότητας αμφισβήτησης της απόφασης. Ωστόσο, η διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να επιδιώκεται καταρχήν ενώπιον των αρχών του κράτους έκδοσης, μέσω των ενδίκων μέσων που παρέχει η έννομη τάξη του. Συνεπώς, το θιγόμενο πρόσωπο που δεν άσκησε τα διαθέσιμα ένδικα μέσα στο κράτος αυτό δεν μπορεί, κατά κανόνα, να επικαλεστεί την ίδια προσβολή στο στάδιο της αναγνώρισης και εκτέλεσης. Εξαίρεση υπάρχει μόνον εφόσον αποδείξει ότι ιδιαίτερες περιστάσεις κατέστησαν την άσκηση των ενδίκων μέσων αδύνατη, υπερβολικά δυσχερή ή αναποτελεσματική.

Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το σλοβενικό δίκαιο προέβλεπε για την εταιρεία D. δικαίωμα ακρόασης, υποβολής αποδεικτικών στοιχείων και άσκησης ενδίκου μέσου κατά της απόφασης δήμευσης. Η εταιρεία είχε προσβάλει τις αποφάσεις δέσμευσης, δεν άσκησε όμως τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα κατά της ίδιας της απόφασης δήμευσης. Υπό την επιφύλαξη του ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο, η παράλειψη αυτή δεν επιτρέπει στην εταιρεία να μεταφέρει τη σχετική αμφισβήτηση στο στάδιο της εκτέλεσης.

Ως προς την επίδοση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αποτελεσματική δικαστική προστασία απαιτεί ο ενδιαφερόμενος να λάβει πραγματική γνώση της απόφασης ή επαρκών τμημάτων αυτής, σε γλώσσα που κατανοεί, ώστε να γνωρίζει την αιτιολογία, τα διαθέσιμα ένδικα μέσα και τις προθεσμίες άσκησής τους. Δεν απαιτείται, επομένως, κατ' ανάγκην η επίδοση ολόκληρου του κειμένου, εφόσον τα κοινοποιηθέντα αποσπάσματα παρέχουν ουσιαστική δυνατότητα προσβολής της δήμευσης. Αν, πάντως, υπάρχουν συγκεκριμένα και αντικειμενικά στοιχεία που δημιουργούν αμφιβολίες για την επίδοση ή για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η αρχή εκτέλεσης οφείλει να διαβουλευθεί με την αρχή έκδοσης και να ζητήσει τις αναγκαίες πληροφορίες.

Τέλος, το δυσανάγνωστο του πρωτοτύπου ή του επικυρωμένου αντιγράφου της απόφασης μπορεί να συνιστά λόγο άρνησης λόγω ελλειπών ή προδήλως εσφαλμένου πιστοποιητικού. Η άρνηση είναι, όμως, επιτρεπτή μόνον εφόσον η αρχή έκδοσης, μετά την υποχρεωτική διαβούλευση, δεν διαβιβάσει ευανάγνωστο κείμενο εντός εύλογης προθεσμίας. Συνολικά, το Δικαστήριο κατέληξε ότι η αρχή εκτέλεσης δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση και εκτέλεση όταν ο ενδιαφερόμενος έλαβε επαρκή ενημέρωση και δεν αξιοποίησε τα διαθέσιμα ένδικα μέσα στο κράτος έκδοσης.

Άσκηση έκτακτου ενδίκου μέσου από τον ερήμην καταδικασθέντα προς ακύρωση της καταδικαστικής απόφασης που έχει καταστεί αμετάκλητη και σχέση με τα ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

προδικαστική παραπομπή – επείγουσα προδικαστική διαδικασία – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία 2012/29/ΕΕ – ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας – άρθρα 6, 10 και 18 – δικαίωμα λήψης πληροφοριών σχετικά με την υπόθεση και δικαίωμα ακροάσεως – εθνική ρύθμιση που προβλέπει την άσκηση έκτακτου ενδίκου μέσου από τον ερήμην καταδικασθέντα προς ακύρωση της καταδικαστικής απόφασης που έχει καταστεί αμετάκλητη – μη αναγνώριση δικαιώματος του θύματος να ενημερωθεί για την ενδεχόμενη άσκηση του εν λόγω ενδίκου μέσου καθώς και να μετάσχει στη σχετική διαδικασία – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας – άρθρα 8 και 9 – δικαίωμα σε νέα δίκη ή στην άσκηση άλλου μέσου ενδίκης προστασίας προς επανεξέταση της ουσίας της υπόθεσης – άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – δικαίωμα σε δίκαιη δίκη – άρθρο 54

του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – απαγόρευση της κατάχρησης δικαιώματος

ΔΕΕ C-24/26 PPU, Casotta, 23.04.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: N. Jääskinen, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2026:333 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6, 10 και 18 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, των άρθρων 8 και 9 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, καθώς και των άρθρων 47 και 54 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), σε συνδυασμό με τα άρθρα 6 και 17 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Corte d'appello di Roma (εφετείο Ρώμης, Ιταλία) στο πλαίσιο έκτακτου ένδικου μέσου που ασκήθηκε από τον CV, προς τον σκοπό ακύρωσης της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης και διεξαγωγής νέας δίκης επί της ουσίας, κατόπιν της ερήμην καταδίκης του σε στερητική της ελευθερίας ποινή πέντε ετών και τριών μηνών καθώς και σε χρηματική ποινή 1.500 ευρώ λόγω διαπίστωσης τέλεσης των αδικημάτων της διακεκριμένης σωματικής βλάβης και της διακεκριμένης κλοπής με βία.

Πιο συγκεκριμένα, η επίδικη υπόθεση αφορά τον CV, ο οποίος συνελήφθη στη Ρώμη τον Απρίλιο του 2022 επ' αυτοφώρω για βαριά σωματική βλάβη και ληστεία και όρισε δικηγόρο για την υπεράσπισή του. Δήλωσε ως τόπο κατοικίας του στη Ρώμη τις εγκαταστάσεις φιλανθρωπικής οργάνωσης, πλην όμως οι μεταγενέστερες προσπάθειες επίδοσης της διάταξης για την άμεση παραπομπή του σε δίκη απέβησαν άκαρπες. Μετά τη νομοθετική μεταρρύθμιση του ιταλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το εθνικό δικαστήριο κατέβαλε περαιτέρω προσπάθειες για τον εντοπισμό και την ενημέρωσή του, μεταξύ άλλων μέσω επίδοσης στη μητέρα του στη Σικελία, παρά τις ενδείξεις ότι δεν συγκατοικούσε πλέον μαζί της. Το δικαστήριο συνέχισε τη διαδικασία ερήμην, θεωρώντας την απουσία του εκούσια, τον καταδίκασε σε στερητική της ελευθερίας ποινή και χρηματικό πρόστιμο, και η απόφαση κατέστη αμετάκλητη. Μετά τη σύλληψή του, ο CV άσκησε έκτακτο ένδικο βοήθημα, ζητώντας την ακύρωση της καταδίκης και, ενδεχομένως, τη διεξαγωγή νέας δίκης επί της ουσίας.

Το αιτούν δικαστήριο διερωτήθηκε αν η απουσία διαδικαστικών εγγυήσεων για τα θύματα ήταν συμβατή με την Οδηγία 2012/29, ιδίως όταν η ακύρωση της απόφασης μπορούσε να οδηγήσει σε νέα δίκη και σε επαναλαμβανόμενη συμμετοχή του θύματος στη διαδικασία. Παράλληλα, αμφισβήτησε την ερμηνεία της Οδηγίας 2016/343, σύμφωνα με την οποία η εκούσια αποφυγή της γνώσης της διαδικασίας μπορούσε να αποδειχθεί μόνο με άμεσες αποδείξεις, γεγονός που ενδέχεται να επιβάλλει την ακύρωση καταδικών παρά την ύπαρξη ισχυρών έμμεσων αποδεικτικών στοιχείων. Το δικαστήριο επισήμανε επίσης τον κίνδυνο στρατηγικής καταχρηστικής συμπεριφοράς, παραγραφής των αδικημάτων και προσβολής τόσο των δικαιωμάτων των θυμάτων όσο και του δημοσίου συμφέροντος για την αποτελεσματική δίωξη του εγκλήματος. Έτσι, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να αποστείλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο επαναδιατύπωσε το πρώτο ερώτημα που υποβλήθηκε από το εθνικό δικαστήριο, περιορίζοντας την εξέτασή του στα δικαιώματα του θύματος βάσει της Οδηγίας 2012/29 και του άρθρου 47 του Χάρτη, ενώ έκρινε ότι το ζήτημα της ενδεχόμενης καταχρηστικής συμπεριφοράς του κατηγορουμένου ανήκε στο δεύτερο ερώτημα.

Ως προς το δικαίωμα ενημέρωσης, επισήμανε ότι το άρθρο 6 παρ. 1 δεν καλύπτει την άσκηση έκτακτου ένδικου βοηθήματος για την ακύρωση αμετάκλητης καταδίκης ερήμην. Αντιθέτως, η σχετική ενημέρωση μπορεί να εμπίπτει στο άρθρο 6 παρ. 2, στοιχείο β', ως πληροφορία για την κατάσταση της ποινικής διαδικασίας, μόνον εφόσον η διαδικασία κινήθηκε κατόπιν

καταγγελίας του θύματος και η ενημέρωση είναι συμβατή με τον δικονομικό του ρόλο στο εθνικό σύστημα. Επομένως, σε σύστημα που επιτρέπει στο θύμα να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων, η Οδηγία δεν απαιτεί ενημέρωση όταν το θύμα δεν απέκτησε την ιδιότητα αυτή. Το δικαίωμα ενημέρωσης για την πιθανή αποφυλάκιση του καταδικασθέντος παραμένει, ενώ τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ευρύτερη προστασία.

Το άρθρο 10 κατοχυρώνει το δικαίωμα ακρόασης κατά την ποινική διαδικασία, χωρίς να επιβάλλει συμμετοχή σε κάθε επιμέρους στάδιο της. Εφόσον το έκτακτο ένδικο βοήθημα αφορά αποκλειστικά πραγματικά και διαδικαστικά ζητήματα σχετικά με την απουσία του κατηγορουμένου και όχι την ουσία της κατηγορίας ή τη ζημία του θύματος, το άρθρο 10 δεν απαιτεί την ακρόασή του στο πλαίσιο αυτό. Το άρθρο 18 επίσης δεν θεμελιώνει αυτοτελές δικαίωμα συμμετοχής με αποκλειστικό σκοπό την αποτροπή νέας δίκης, ούτε αποκλείει την εκ νέου ακρόαση του θύματος σε περίπτωση επανάληψης της διαδικασίας, υπό την επιφύλαξη των δικαιωμάτων της υπεράσπισης. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στην επίμαχη ιταλική ρύθμιση.

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη δίκη αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Η διεξαγωγή δίκης ερήμην επιτρέπεται μόνον εφόσον ο κατηγορούμενος είχε ενημερωθεί εγκαίρως για τη δίκη και τις συνέπειες της μη εμφάνισής του ή εκπροσωπούνταν από δικηγόρο με ειδική εντολή. Σε περίπτωση που δεν κατέστη δυνατός ο εντοπισμός του παρά τις εύλογες προσπάθειες των αρχών, πρέπει να ενημερώνεται, όταν λάβει γνώση της απόφασης, για τη δυνατότητα προσβολής της και για το δικαίωμά του σε νέα δίκη ή άλλο ένδικο μέσο. Αν οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/343 δεν πληρούνται, το άρθρο 9 αυτής κατοχυρώνει δικαίωμα νέας δίκης ή άλλου ενδίκου μέσου που επιτρέπει νέα κρίση επί της ουσίας.

Για την εκτίμηση του αν ο κατηγορούμενος ήταν ενήμερος για τη δίκη, πρέπει να συνεκτιμώνται τόσο η επιμέλεια των αρχών όσο και η δίκη του συμπεριφορά. Είναι κρίσιμα τα ακριβή και αντικειμενικά στοιχεία που δείχνουν ότι, μολονότι γνώριζε πως επρόκειτο να δικαστεί, έλαβε σκόπιμα μέτρα για να αποφύγει την επίσημη ενημέρωση, όπως η γνωστοποίηση ανακριβούς διεύθυνσης ή η αποχώρηση από τη δηλωθείσα διεύθυνση. Η απλή παρουσία δικηγόρου διορισμένου από το δικαστήριο δεν αρκεί, χωρίς ειδικό διορισμό για την εκπροσώπηση του κατηγορουμένου κατά την απουσία του.

Το Δικαστήριο έκρινε, ωστόσο, ότι η Οδηγία θεσπίζει ελάχιστους και όχι πλήρως εναρμονισμένους κανόνες. Τα κράτη μέλη μπορούν, συνεπώς, να παρέχουν αυξημένη προστασία, ακόμη και απαιτώντας αποκλειστικά άμεσες αποδείξεις για την εκούσια αποφυγή της διαδικασίας. Η προσφυγή σε τέτοιο ένδικο βοήθημα δεν συνιστά, από μόνη της, κατάχρηση δικαιώματος κατά το άρθρο 54 του Χάρτη, αλλά άσκηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στην επίμαχη εθνική ρύθμιση.

Υποχρέωση του κατώτερου δικαστηρίου να συμμορφωθεί προς τις εκτιμήσεις του ανώτερου δικαστηρίου και τεκμήριο αθωότητας

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – άρθρα 3 και 4 – τεκμήριο αθωότητας – άρθρο 48 παρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο – δικαστική απόφαση μη αποφαινόμενη επί της ενοχής – εξαφάνιση απόφασης και αναπομπή σε κατώτερο δικαστήριο – διαπιστώσεις του ανώτερου δικαστηρίου ως προς τη συνδρομή των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης αξιόποινης πράξης – υποχρέωση του κατώτερου δικαστηρίου να συμμορφωθεί προς τις εκτιμήσεις του ανώτερου δικαστηρίου – κατάλληλα μέτρα σε περίπτωση παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας

ΔΕΕ C-748/24, Kottańák, 30.04.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2026:358 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 4 και 6 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/343, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, του άρθρου 48 του Χάρτη, καθώς και των αρχών της αποτελεσματικότητας και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Mestský súd Bratislava I (πρώτο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Μπρατισλάβας, Σλοβακία) στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κατά του AC για πράξεις συκοφαντικής δυσφήμισης.

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά ποινική διαδικασία στη Σλοβακία για δυσφήμιση, στο πλαίσιο της οποίας ασκήθηκε δίωξη κατά του AC επειδή ανήρτησε διαδικτυακά βίντεο που περιείχαν, κατ' ισχυρισμόν, ψευδείς πληροφορίες ιδιωτικού χαρακτήρα. Το τρίτο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Μπρατισλάβας έπαυσε την ποινική δίωξη, κρίνοντας ότι η επίμαχη συμπεριφορά δεν συνιστούσε ποινικό αδίκημα. Κατόπιν εφέσεων που άσκησε η εισαγγελική αρχή, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο Μπρατισλάβας ακύρωσε επανειλημμένα τις αποφάσεις παύσης της δίωξης και ανέπεμψε την υπόθεση στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο για νέα εκδίκαση. Στο σκεπτικό των αποφάσεών του, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι ο AC είχε διατυπώσει ψευδείς ισχυρισμούς εις βάρος της παθούσας, ότι η προβαλλόμενη ερωτική της σχέση με τρίτο πρόσωπο ήταν προϊόν φαντασίας, και ότι η αναλήθεια των δημοσιευμένων δηλώσεων είχε αποδειχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας βάσει των αποδεικτικών στοιχείων που είχαν συγκεντρωθεί κατά την προανακριτική διαδικασία.

Μετά από αναδιάρθρωση του σλοβακικού δικαστικού συστήματος, η αρμοδιότητα εκδίκασης της υπόθεσης μεταβιβάστηκε στο πρώτο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Μπρατισλάβας, το οποίο υπέβαλε την αίτηση προδικαστικής απόφασης. Ο AC υποστήριξε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι οι εν λόγω κρίσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου προσέβαλαν το τεκμήριο αθωότητας, καθόσον δεν άφηναν περιθώριο για κανένα άλλο συμπέρασμα πλην της ενοχής του, μολονότι το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν όφειλε να εξετάσει το βάσιμο της κατηγορίας προκειμένου να αποφανθεί επί της εφέσεως της εισαγγελίας, και μολονότι στηρίχθηκε αποκλειστικά σε αποδεικτικά στοιχεία που είχαν συγκεντρωθεί κατά την προανάκριση, χωρίς να του δοθεί η δυνατότητα να τοποθετηθεί επ' αυτών.

Το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, βάσει του σλοβακικού δικονομικού δικαίου, δεσμεύεται από τις κρίσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, πλην όμως έκρινε ότι αυτές ενδέχεται να προσβάλλουν τόσο το τεκμήριο αθωότητας όσο και τα δικαιώματα υπεράσπισης του AC. Για τον λόγο αυτόν, ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν οι εν λόγω πραγματικές και νομικές διαπιστώσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου συμβιβάζονται με το άρθρο 48 παρ. 1 και 2 του Χάρτη, με την Οδηγία 2016/343 και με την αρχή της αναλογικότητας, καθώς και ποια μέτρα επανόρθωσης επιβάλλονται σε περίπτωση διαπιστωθείσας παραβίασης, συμπεριλαμβανομένης της ενδεχόμενης ακύρωσης των επίμαχων αποφάσεων ή της εξαίρεσης των δικαστών που τις εξέδωσαν.

Απαντώντας στα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο εξέτασε την έκταση της προστασίας που παρέχει το τεκμήριο αθωότητας και διευκρίνισε κατά πόσον οι διατάξεις των άρθρων 3, 4 παρ. 1, και 6 παρ. 1 της Οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 48 του Χάρτη, αντιτίθενται σε απόφαση δευτεροβάθμιου ποινικού δικαστηρίου, το οποίο, εξετάζοντας έφεση κατά απόφασης περί παύσης ποινικής δίωξης λόγω μη στοιχειοθέτησης αξιόποινης πράξης, προβαίνει σε λεπτομερή αξιολόγηση των ενοχοποιητικών στοιχείων και σε νομική εκτίμηση σχετικά με τη συνδρομή των αντικειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, μολονότι η εθνική νομοθεσία δεν απαιτεί τέτοια εκτίμηση και ο κατηγορούμενος δεν είχε τη δυνατότητα να εκθέσει τις απόψεις του επί των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν κατά την προδικασία.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε, αρχικά, ότι η Οδηγία 2016/343 θεσπίζει ελάχιστη μόνον εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος συμμετοχής του κατηγορουμένου στη δίκη. Στο πλαίσιο αυτό, διακρίνει μεταξύ των αποφάσεων που αποφαινόνται επί της ενοχής, οι οποίες εκδίδονται κατά το πέρας της ποινικής διαδικασίας, και των λοιπών διαδικαστικών πράξεων ή προκαταρκτικών δικαστικών αποφάσεων που

λαμβάνονται κατά τα προηγούμενα στάδια της διαδικασίας. Μια απόφαση με την οποία ελέγχεται εάν το κατηγορητήριο παρέχει επαρκή βάση για τη συνέχιση της ποινικής διαδικασίας δεν συνιστά απόφαση επί της ενοχής, κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 της Οδηγίας.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε, περαιτέρω, ότι η Οδηγία δεν ρυθμίζει ούτε τη φύση των αποδεικτικών στοιχείων που μπορούν να αξιολογηθούν στο πλαίσιο τέτοιων προκαταρκτικών αποφάσεων ούτε τον τρόπο εκτίμησής τους. Ειδικότερα, οι κανόνες του άρθρου 6 παρ. 1 της Οδηγίας σχετικά με το βάρος απόδειξης αφορούν την τελική απόδειξη της ενοχής και δεν καταλαμβάνουν την αξιολόγηση των στοιχείων στο πλαίσιο διαδικαστικών αποφάσεων πριν από την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη.

Ωστόσο, η δυνατότητα του δικαστηρίου να προβεί σε αξιολόγηση ενοχοποιητικών στοιχείων υπόκειται σε έναν κρίσιμο περιορισμό: δεν επιτρέπεται η διατύπωση κρίσης που ισοδυναμεί με πρόωρη διαπίστωση της ενοχής του κατηγορουμένου. Το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας το άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας υπό το φως του άρθρου 48 του Χάρτη και της σχετικής νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπογραμμίζει ότι η παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας δεν προϋποθέτει ρητή αναφορά σε ενοχή, αλλά μπορεί να προκύψει και από το σκεπτικό μιας απόφασης, εφόσον αυτό δημιουργεί την εντύπωση ότι το δικαστήριο θεωρεί τον κατηγορούμενο ένοχο.

Κατά συνέπεια, για την εκτίμηση της συμβατότητας μιας δικαστικής απόφασης με το τεκμήριο αθωότητας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συνολικά η χρησιμοποιούμενη ορολογία, το πλαίσιο και η φύση της διαδικασίας, καθώς και οι ειδικές περιστάσεις υπό τις οποίες εκδόθηκε η απόφαση. Διαπιστώσεις σχετικά με τη συμμετοχή προσώπου σε αξιόποινη πράξη ή σχετικά με τη συνδρομή ορισμένων αντικειμενικών στοιχείων του εγκλήματος δεν αποκλείονται, εφόσον είναι αναγκαίες για την έκδοση της απόφασης και συνοδεύονται από σαφή διευκρίνιση ότι η ενοχή δεν έχει αποδειχθεί κατά νόμο.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο κατέληξε ότι η Οδηγία 2016/343 δεν εμποδίζει ποινικό δικαστήριο να προβεί σε λεπτομερή αξιολόγηση των πραγματικών και νομικών δεδομένων μιας υπόθεσης κατά το προκαταρκτικό στάδιο της διαδικασίας, ακόμη και βάσει αποδεικτικών στοιχείων που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο αντιπαράθεσης με τον κατηγορούμενο. Η εκτίμηση αυτή, όμως, είναι επιτρεπτή μόνο υπό την προϋπόθεση ότι δεν διατυπώνει κρίση περί ενοχής. Η απόφαση ενισχύει, επομένως, την ισορροπία μεταξύ της ανάγκης αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου κατά τα πρώτα στάδια της ποινικής διαδικασίας και της θεμελιώδους απαίτησης διαφύλαξης του τεκμηρίου αθωότητας.

Το Δικαστήριο, στη συνέχεια, προχώρησε στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο αφορά τη σχέση μεταξύ του τεκμηρίου αθωότητας, της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της υποχρέωσης των εθνικών δικαστηρίων να συμμορφώνονται προς τις κρίσεις ανωτέρων δικαστηρίων. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, μολονότι το άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/343 αφήνει στα κράτη μέλη περιθώριο καθορισμού των κατάλληλων μέτρων αποκατάστασης σε περίπτωση παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας, το άρθρο 3 της ίδιας Οδηγίας επιβάλλει αυτοτελώς στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση σεβασμού της αρχής αυτής. Συνεπώς, πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν μπορεί να δεσμεύεται από εκτιμήσεις δευτεροβάθμιου δικαστηρίου οι οποίες ισοδυναμούν με πρόωρη κρίση περί ενοχής του κατηγορουμένου, ακόμη και αν το εθνικό δίκαιο επιβάλλει τέτοια συμμόρφωση. Ωστόσο, η υποχρέωση αυτή αφορά μόνο τις αντίθετες προς το τεκμήριο αθωότητας εκτιμήσεις και δεν συνεπάγεται την ακύρωση ή μη εφαρμογή του συνόλου της απόφασης του ανώτερου δικαστηρίου. Επομένως, τα διατασσόμενα δικονομικά μέτρα, όπως η αναπομπή της υπόθεσης για νέα εξέταση, μπορούν να εφαρμοστούν, εφόσον δεν περιέχουν κρίση επί της ενοχής.

VIII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Το άρθρο 56, δεύτερο εδάφιο, του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι δικαίωμα άσκησης αναίρεσης διαθέτει μόνον ο διάδικος που ηττήθηκε, εν όλω ή εν μέρει, ως προς τα αιτήματά του ενώπιον του ΓεΔΕΕ. Ως εκ τούτου, διάδικος του οποίου τα αιτήματα έγιναν πλήρως δεκτά δεν δύναται να ασκήσει αναίρεση με αποκλειστικό σκοπό την αμφισβήτηση μέρους της αιτιολογίας της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

ενέργεια – Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) – Συμβούλιο Προσφυγών – αναίρεση – άρθρο 56, δεύτερο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – διάδικος που δεν ηττήθηκε ως προς τα αιτήματά του ενώπιον του ΓεΔΕΕ – προδήλως απαράδεκτη αναίρεση

ΔΕΕ C-849/25 P, Swissgrid/ACER, 06.05.2026, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος: O. Spineanu-Matei, Εισηγητής: N. Fenger, ECLI:EU:C:2026:387 – Αίτηση αναίρεσως

Με την εν θέματι αναίρεσή της, η Swissgrid AG, μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελβετία, ζήτησε την εξαφάνιση της απόφασης του ΓεΔΕΕ της 8ης Οκτωβρίου 2025, *Swissgrid κατά ACER* (T-556/23), κατά το μέρος που με αυτήν απορρίφθηκε ο πρώτος λόγος ακυρώσεως της απόφασης A-009-2022 του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER.

Ειδικότερα, και ως προς το διαδικαστικό ιστορικό της υπόθεσης, σημειώνεται πως, δυνάμει της απόφασης 16/2022, της 30ής Σεπτεμβρίου 2022, ο ACER τροποποίησε το πλαίσιο εφαρμογής της ευρωπαϊκής πλατφόρμας για τη διαδικασία συμψηφισμού ανισορροπιών, μεταβάλλοντας, μεταξύ άλλων, τον ορισμό της έννοιας του «μέλους διαχειριστή συστήματος μεταφοράς». Κατά της απόφασης αυτής, η αναιρεσείουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER, το οποίο, με την απόφαση A-009-2022 της 29ης Ιουνίου 2023, την απέρριψε ως απαράδεκτη. Ακολουθώντας, η Swissgrid προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του ΓεΔΕΕ, υποστηρίζοντας πως ο Κανονισμός 2017/2195 δεν αποκλείει τη συμμετοχή της στην πλατφόρμα εξισορρόπησης IN και ότι η απόφαση 16/2022 του ACER, με την οποία τροποποιήθηκε το πλαίσιο υλοποίησης της πλατφόρμας αυτής, την αφορά άμεσα και ατομικά. Ακολουθώντας, το ΓεΔΕΕ, διά της από 8 Οκτωβρίου 2025 απόφασής του, *Swissgrid κατά ACER* (T-556/23), απέρριψε τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, δέχθηκε όμως τον δεύτερο λόγο, ακύρωσε την απόφαση του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER και καταδίκασε τον ACER στα δικαστικά έξοδα. Μολονότι, όμως, το ΓεΔΕΕ είχε κάνει δεκτά στο σύνολό τους τα αιτήματα της Swissgrid, η τελευταία άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης αυτής, υποστηρίζοντας ότι το ΓεΔΕΕ εσφαλμένως απέρριψε τον πρώτο λόγο ακυρώσεως που είχε προβάλει προς στήριξη της προσφυγής της.

Επιλαμβανόμενο της εν λόγω αναίρεσης, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, κατά το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 56 του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΕ, αναίρεση δύναται να ασκήσει κάθε διάδικος που ηττήθηκε, εν όλω ή εν μέρει, ως προς τα αιτήματά του ενώπιον του ΓεΔΕΕ. Επισήμανε, περαιτέρω, ότι τα αιτήματα των διαδίκων γίνονται, κατ' αρχήν, δεκτά ή απορρίπτονται με το διατακτικό της απόφασης, ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 169 παρ. 1 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, η αναίρεση πρέπει να αποσκοπεί στην εξαφάνιση, εν όλω ή εν μέρει, του διατακτικού της απόφασης του ΓεΔΕΕ.

Εν προκειμένω, μολονότι το ΓεΔΕΕ είχε κάνει δεκτά στο σύνολό τους τα αιτήματα της αναιρεσείουσας, καθόσον είχε δεχθεί τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, ακυρώνοντας την απόφαση του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER και καταδικάζοντας τον ACER στα δικαστικά έξοδα, η τελευταία άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης αυτής, αμφισβητώντας αποκλειστικώς την απόρριψη του πρώτου λόγου ακυρώσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν συνέτρεχε η προϋπόθεση του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 56 του Πρωτοκόλλου αριθ. 3, δεδομένου ότι η αναιρεσείουσα δεν είχε ηττηθεί, ούτε εν όλω ούτε εν

μέρει, ως προς τα αιτήματά της ενώπιον του ΓεΔΕΕ. Ως εκ τούτου, απέρριψε την αναίρεση ως προδήλως απαράδεκτη.

Το άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό με τα άρθρα 170α και 170β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, έχει την έννοια ότι ο αναιρεσείων οφείλει να αποδείξει, με σαφή και συγκεκριμένα στοιχεία, ότι κάθε προβαλλόμενος λόγος αναίρεσης εγείρει νομικό ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης

ενέργεια – Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) – Συμβούλιο Προσφυγών – αναίρεση – άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αίτηση παραδοχής της αναίρεσης – έλλειψη απόδειξης της σημασίας των προβαλλόμενων νομικών ζητημάτων για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης – μη παραδοχή της αναίρεσης

ΔΕΕ C-850/25 P, Swissgrid/ACER, 09.06.2026, Τμήμα εγκρίσεως της εξετάσεως των αναιρέσεων, Πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγητής: N. Fenger, ECLI:EU:C:2026:387 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την αναίρεσή της, η Swissgrid AG, μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελβετία, ζήτησε την εξαφάνιση της απόφασης του ΓεΔΕΕ της 8ης Οκτωβρίου 2025, *Swissgrid κατά ACER* (T-557/23), με την οποία απορρίφθηκε η προσφυγή της κατά της απόφασης A-010-2022 του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER.

Ως προς το διαδικαστικό ιστορικό της υπόθεσης, σημειώνεται ότι η διαφορά ανέκυψε κατόπιν της απόφασης 17/2022 του ACER, με την οποία τροποποιήθηκε το πλαίσιο εφαρμογής της ευρωπαϊκής πλατφόρμας για τη διαδικασία συμψηφισμού ανισορροπιών. Κατά της απόφασης αυτής, η αναιρεσείουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER, το οποίο την απέρριψε. Ακολούθως, η Swissgrid προσέφυγε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο, με την απόφασή του στην υπόθεση T-557/23, απέρριψε την προσφυγή της. Κατά της τελευταίας αυτής απόφασης, η Swissgrid άσκησε την υπό κρίση αναίρεση, η οποία υπαγόταν, σύμφωνα με το άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3, στη διαδικασία προηγούμενης παραδοχής.

Επιλαμβανόμενο της εν θέματι αναίρεσης, το Δικαστήριο εξέτασε, κατ' αρχάς, το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απέρριψε τον ισχυρισμό της αναιρεσείουσας, ότι η υπό κρίση αναίρεση δεν υπαγόταν στη διαδικασία προηγούμενης παραδοχής, και υπενθύμισε ότι, δυνάμει του άρθρου αυτού, αναίρεση κατά αποφάσεων του ΓεΔΕΕ επί αποφάσεων των ανεξάρτητων συμβουλίων προσφυγών ορισμένων οργανισμών της Ένωσης, μεταξύ των οποίων και του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER, εξετάζεται μόνον εφόσον εγείρει ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης.

Υπενθύμισε, περαιτέρω, ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 170α και 170β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο αναιρεσείων οφείλει, με την αίτηση παραδοχής της αναίρεσης, να προσδιορίζει με σαφήνεια και ακρίβεια το νομικό ζήτημα που εγείρεται με κάθε λόγο αναίρεσης και να αποδεικνύει, με συγκεκριμένα στοιχεία, ότι το ζήτημα αυτό είναι σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Συναφώς, το Δικαστήριο επισήμανε ότι δεν αρκεί η γενική επίκληση παραβίασης διάταξης του δικαίου της Ένωσης ή της νομολογίας του Δικαστηρίου. Αντιθέτως, ο αναιρεσείων οφείλει να προσδιορίζει τη διάταξη ή τη νομολογία που φέρεται ότι παραβιάστηκε, να εκθέτει την πλημμέλεια που αποδίδεται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να εξηγεί γιατί το προβαλλόμενο νομικό ζήτημα υπερβαίνει τα όρια της συγκεκριμένης διαφοράς, παρουσιάζοντας σημασία για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης.

Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές στην εν θέματι υπόθεση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η αίτηση παραδοχής της αναίρεσης δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 και των άρθρων 170α και 170β του Κανονισμού Διαδικασίας, καθόσον η αναιρεσείουσα δεν απέδειξε, με συγκεκριμένα στοιχεία, ότι οι προβαλλόμενοι λόγοι αναίρεσης

εγείρουν νομικά ζητήματα σημαντικά για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση.

Το άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό με τα άρθρα 170α και 170β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, έχει την έννοια ότι ο αναιρεσείων οφείλει να αποδείξει, με σαφή και συγκεκριμένα στοιχεία, ότι κάθε προβαλλόμενος λόγος αναίρεσης εγείρει νομικό ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης

ενέργεια – Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) – Συμβούλιο Προσφυγών – αναίρεση – άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αίτηση παραδοχής της αναίρεσης – έλλειψη απόδειξης της σημασίας των προβαλλόμενων νομικών ζητημάτων για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης – μη παραδοχή της αναίρεσης

ΔΕΕ C-851/25 P, Swissgrid/ACER, 09.06.2026, Τμήμα εγκρίσεως της εξετάσεως των αναιρέσεων, Πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγητής: N. Fenger, ECLI:EU:C:2026:388 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την αναίρεσή της, η Swissgrid AG, μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελβετία, ζήτησε την εξαφάνιση της απόφασης του ΓεΔΕΕ της 8ης Οκτωβρίου 2025, *Swissgrid κατά ACER* (T-558/23), με την οποία απορρίφθηκε η προσφυγή της κατά της απόφασης A-007-2022 του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER.

Ως προς το διαδικαστικό ιστορικό της υπόθεσης, σημειώνεται ότι η διαφορά ανέκυψε κατόπιν της απόφασης 14/2022 του ACER, με την οποία τροποποιήθηκε το πλαίσιο εφαρμογής της ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με χειροκίνητη ενεργοποίηση. Κατά της απόφασης αυτής, η αναιρεσείουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER, το οποίο την απέρριψε ως απαράδεκτη. Ακολούθως, η Swissgrid προσέφυγε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο, με την απόφασή του στην υπόθεση T-558/23, απέρριψε την προσφυγή της. Κατά της τελευταίας αυτής απόφασης, η Swissgrid άσκησε την υπό κρίση αναίρεση, η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3, υπέκειτο στη διαδικασία προηγούμενης παραδοχής.

Επιλαμβανόμενο της εν θέματι αναίρεσης, το Δικαστήριο εξέτασε, κατ' αρχάς, το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 58α του Πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απέρριψε τον ισχυρισμό της αναιρεσείουσας, ότι η υπό κρίση αναίρεση δεν υπαγόταν στη διαδικασία προηγούμενης παραδοχής, και υπενθύμισε ότι, δυνάμει του άρθρου αυτού, αναίρεση κατά αποφάσεων του ΓεΔΕΕ επί αποφάσεων των ανεξάρτητων συμβουλίων προσφυγών ορισμένων οργανισμών της Ένωσης, μεταξύ των οποίων και του Συμβουλίου Προσφυγών του ACER, εξετάζεται μόνον εφόσον εγείρει ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης.

Υπενθύμισε, περαιτέρω, ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 170α και 170β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο αναιρεσείων οφείλει, με την αίτηση παραδοχής της αναίρεσης, να προσδιορίζει με σαφήνεια και ακρίβεια το νομικό ζήτημα που εγείρεται με κάθε λόγο αναίρεσης και να αποδεικνύει, με συγκεκριμένα στοιχεία, ότι το ζήτημα αυτό είναι σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Συναφώς, επισήμανε ότι η αίτηση παραδοχής πρέπει να περιέχει όλα τα αναγκαία στοιχεία που επιτρέπουν στο Δικαστήριο να κρίνει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις παραδοχής της αναίρεσης και ότι δεν αρκεί η γενική επίκληση παραβίασης διατάξεων του δικαίου της Ένωσης ή της νομολογίας του Δικαστηρίου.

Εξετάζοντας, κατ' αρχάς, τον πρώτο και τον πέμπτο λόγο αναίρεσης, με τους οποίους η αναιρεσείουσα αμφισβητούσε την ερμηνεία του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195 και προέβαλλε πλημμελή αιτιολογία της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η αίτηση παραδοχής δεν προσδιόριζε με σαφήνεια και λεπτομέρεια

τα προβαλλόμενα νομικά ζητήματα ούτε τεκμηρίωνε γιατί αυτά ήταν σημαντικά για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, επισήμανε ότι η απλή επίκληση της προγενέστερης νομολογίας του Δικαστηρίου ή η προβολή πλημμέλειας της αιτιολογίας δεν αρκεί αφ' εαυτής για να αποδειχθεί ότι η αναίρεση εγείρει ζήτημα που δικαιολογεί την παραδοχή της.

Ως προς τον δεύτερο λόγο αναίρεσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ισχυρισμοί της αναιρεσείουσας περί επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα των ζητημάτων παραδεκτού και περί της ανάγκης διασφάλισης αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας δεν αρκούσαν, χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση, για να αποδείξουν ότι η υπόθεση εγείρει ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Υπενθύμισε, συναφώς, ότι γενικές αναφορές στον μεγάλο αριθμό πιθανών υποθέσεων ή στη σημασία της αρχής του κράτους δικαίου δεν απαλλάσσουν τον αναιρεσιόντα από την υποχρέωση να αποδείξει, με συγκεκριμένα στοιχεία, τη σημασία των προβαλλόμενων νομικών ζητημάτων.

Ως προς τον τρίτο λόγο αναίρεσης, με τον οποίο η αναιρεσείουσα υποστήριζε ότι το ΓεΔΕΕ εφάρμοσε εσφαλμένα τις διατάξεις περί εκτελεστικών αρμοδιοτήτων της Επιτροπής και απέκλινε από τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απλή επίκληση θεμελιωδών συνταγματικών αρχών του δικαίου της Ένωσης, όπως η αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των θεσμικών οργάνων και η θεσμική ισορροπία, δεν αρκεί αφ' εαυτής για να αποδείξει ότι η αναίρεση εγείρει ζήτημα σημαντικό για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Περαιτέρω, επισήμανε ότι η επίκληση αντίθεσης προς προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου δεν αρκεί, εφόσον ο αναιρεσιών δεν προσδιορίζει με σαφήνεια τους λόγους για τους οποίους η προβαλλόμενη αντίφαση αναδεικνύει ζήτημα τέτοιας σημασίας.

Τέλος, εξετάζοντας τον τέταρτο και τον έκτο λόγο αναίρεσης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, μολονότι η αναιρεσείουσα προσδιόριζε τις πλημμέλειες που απέδιδε στο ΓεΔΕΕ ως προς την ερμηνεία της Συμφωνίας Ελευθέρων Συναλλαγών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, καθώς και ως προς την εφαρμογή των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της συμμετοχής τρίτων χωρών στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης, δεν απέδειξε, με συγκεκριμένα στοιχεία, ότι οι προβαλλόμενοι ισχυρισμοί υπερέβαιναν τα όρια της συγκεκριμένης διαφοράς ή ότι παρουσίαζαν σημασία για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Εξάλλου, ως προς την επίκληση της νομολογίας του Δικαστηρίου, επισήμανε ότι η αναιρεσείουσα δεν εξήγησε επαρκώς σε τι συνίστατο η προβαλλόμενη απόκλιση ούτε απέδειξε γιατί αυτή εγείρει ζήτημα σημαντικό για το δίκαιο της Ένωσης.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο κατέληξε πως κανένας από τους προβαλλόμενους λόγους αναίρεσης δεν ήταν ικανός να στοιχειοθετήσει ζητήματα σημαντικά για την ενότητα, τη συνοχή ή την εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, απέρριψε την αναίρεση στο σύνολό της.

ΙΧ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και αξίωση αποζημίωσης σε περίπτωση άρνησης του υπευθύνου επεξεργασίας να δώσει σύνδεση σε αίτημα παροχής πρόσβασης

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 12 παρ. 5 – άρθρο 15 παρ. 1 – δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν – δικαίωμα του υπευθύνου επεξεργασίας να αρνηθεί να δώσει

συνέχεια στο αίτημα παροχής πρόσβασης – υπερβολικός χαρακτήρας του αιτήματος – κατάχρηση δικαιώματος – πρώτη υποβολή αιτήματος παροχής πρόσβασης – δικαίωμα αποζημίωσης και ευθύνη – άρθρο 82 παρ. 1 – αγωγή στηριζόμενη σε προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης – μη υλική ζημία – απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

ΔΕΕ C-526/24, Brillen Rottler, 19.03.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγήτρια: R. Frendo, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:216 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, σημείο 2, του άρθρου 12 παρ. 5 και του άρθρου 82 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Amtsgericht Arnsberg (ειρηνοδικείο Arnsberg, Γερμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Brillen Rottler GmbH & Co KG, οικογενειακής επιχείρησης οπτικών ειδών, και του TC, ιδιώτη, σχετικά με την άρνηση της επιχείρησης αυτής να δώσει συνέχεια στο αίτημα πρόσβασης στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, το οποίο υπέβαλε ο TC δυνάμει του άρθρου 15 του ΓΚΠΔ.

Πιο συγκεκριμένα, ο TC εγγράφηκε στο ενημερωτικό δελτίο της εταιρείας Brillen Rottler, συμπληρώνοντας τα προσωπικά του δεδομένα στη σχετική ηλεκτρονική φόρμα και συναινώντας στην επεξεργασία τους. Δεκατρείς ημέρες αργότερα υπέβαλε στην εταιρεία αίτημα πρόσβασης στα δεδομένα του, κατ' επίκληση του άρθρου 15 ΓΚΠΔ. Η Brillen Rottler απέρριψε το αίτημα εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, θεωρώντας το καταχρηστικό και καλώντας τον TC να παραιτηθεί οριστικά από αυτό. Ο TC επέμεινε στην πρόσβαση και ζήτησε, παράλληλα, αποζημίωση ύψους 1.000 ευρώ βάσει του άρθρου 82 ΓΚΠΔ. Κατόπιν τούτου, η εταιρεία άσκησε ενώπιον του Amtsgericht Arnsberg αγωγή με αίτημα να αναγνωριστεί ότι δεν όφειλε αποζημίωση. Υποστήριξε ότι ο TC υπέβαλλε συστηματικά αιτήματα πρόσβασης με αποκλειστικό σκοπό τη θεμελίωση αξιώσεων αποζημίωσης. Ο TC αντέκρουσε την αγωγή και άσκησε ανταγωγή, ζητώντας χρηματική ικανοποίηση για τη μη παροχή πρόσβασης. Σε αυτό το πλαίσιο, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διευκρινίσει, μεταξύ άλλων, υπό ποιες προϋποθέσεις ένα πρώτο αίτημα πρόσβασης μπορεί να θεωρηθεί υπερβολικό ή καταχρηστικό, αν το ίδιο το αίτημα και η απάντηση του υπευθύνου συνιστούν «επεξεργασία» δεδομένων και κατά πόσον η προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης μπορεί, αυτοτελώς, να θεμελιώσει αξίωση αποζημίωσης βάσει του άρθρου 82 ΓΚΠΔ.

Στο πλαίσιο εξέτασης του πρώτου, του δεύτερου, του τρίτου και του έβδομου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άρθρο 12 παρ. 5 ΓΚΠΔ δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό ακόμη και του πρώτου αιτήματος πρόσβασης ως «υπερβολικού». Το δικαίωμα πρόσβασης του άρθρου 15 ΓΚΠΔ αποτελεί θεμελιώδη μηχανισμό διαφάνειας και προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων, ενώ η δυνατότητα επιβολής τέλους ή άρνησης ικανοποίησης αιτήματος συνιστά εξαίρεση, η οποία πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

Κατά συνέπεια, ο αριθμός των προηγούμενων αιτημάτων δεν αποτελεί, αφ' εαυτού, καθοριστικό κριτήριο. Η υπερβολή του αιτήματος πρέπει να αξιολογείται ποιοτικά, με βάση το σύνολο των κρίσιμων περιστάσεων, και μπορεί να διαπιστωθεί ακόμη και σε περίπτωση πρώτου αιτήματος, υπό αυστηρές και εξαιρετικές προϋποθέσεις. Το βάρος απόδειξης του υπερβολικού χαρακτήρα φέρει ο υπεύθυνος επεξεργασίας.

Για τη διαπίστωση κατάχρησης απαιτείται, αφενός, αντικειμενικό στοιχείο, δηλαδή η τυπική τήρηση των προϋποθέσεων του ΓΚΠΔ χωρίς πραγμάτωση του σκοπού της ρύθμισης, και, αφετέρου, υποκειμενικό στοιχείο, συνιστάμενο στην πρόθεση τεχνητής δημιουργίας των προϋποθέσεων για την άντληση οφέλους από τον Κανονισμό. Επομένως, η άσκηση του δικαιώματος με σκοπό την ενημέρωση για την επεξεργασία, τον έλεγχο της νομιμότητάς της και, ενδεχομένως, την προστασία συναφών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής προσφυγής, δεν είναι καταχρηστική.

Αντίθετα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να αποδείξει κατά τρόπο σαφή ότι το αίτημα υποβλήθηκε αποκλειστικά για τη δημιουργία τεχνητής βάσης αποζημιωτικής αξίωσης. Για την εκτίμηση αυτή συνεκτιμώνται, μεταξύ άλλων, ο εκούσιος χαρακτήρας της παροχής των δεδομένων, ο σκοπός της, το χρονικό διάστημα έως την υποβολή του αιτήματος και η συνολική συμπεριφορά του υποκειμένου. Δημόσιες πληροφορίες σχετικά με παρόμοιες ενέργειες μπορούν να ληφθούν υπόψη, μόνον εφόσον επιβεβαιώνονται από άλλα κρίσιμα στοιχεία. Η τελική αξιολόγηση ανήκει στο αιτούν δικαστήριο.

Στο πλαίσιο εξέτασης του πέμπτου και του έκτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 82 παρ. 1 ΓΚΠΔ παρέχει δικαίωμα αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης του άρθρου 15, ακόμη και όταν η σχετική παράβαση δεν συνδέεται με αυτοτελή επεξεργασία δεδομένων.

Η ερμηνεία αυτή στηρίζεται, κατ' αρχάς, στο γράμμα της διάταξης, η οποία αναφέρεται σε ζημία που προκύπτει από «παραβίαση» του ΓΚΠΔ και δεν περιορίζει ρητώς την αποζημίωση σε ζημιές που προκαλούνται από επεξεργασία. Περαιτέρω, από τη συστηματική ερμηνεία, υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη και της αιτιολογικής σκ. 141, προκύπτει ότι το άρθρο 82 εντάσσεται στο σύστημα ένδικης προστασίας των δικαιωμάτων του υποκειμένου, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται το δικαίωμα ενημέρωσης και πρόσβασης.

Το Δικαστήριο απέρριψε την αντίθετη προσέγγιση, η οποία θα εξαρτούσε την αποζημίωση από την ύπαρξη ζημίας οφειλόμενης σε επεξεργασία. Μια τέτοια ερμηνεία θα απέκλειε από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 82 περιπτώσεις άρνησης ή παράλειψης ικανοποίησης δικαιωμάτων του κεφαλαίου III και θα αποδυνάμωνε την πρακτική αποτελεσματικότητα του ΓΚΠΔ. Κατά συνέπεια, ακόμη και παράβαση που δεν συνεπάγεται, αυτή καθαυτήν, επεξεργασία δεδομένων μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα αποζημίωσης βάσει του άρθρου 82, εφόσον συντρέχει ζημία.

Στο πλαίσιο εξέτασης του όγδοου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο διευκρίνισε αν η απώλεια του ελέγχου επί των προσωπικών δεδομένων ή η αβεβαιότητα ως προς την επεξεργασία τους μπορεί να συνιστά μη υλική ζημία κατά το άρθρο 82 παρ. 1 ΓΚΠΔ. Οι έννοιες της ζημίας και της αποζημίωσης αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης και πρέπει να ερμηνεύονται ομοιόμορφα στα κράτη μέλη.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η απλή παράβαση του ΓΚΠΔ δεν θεμελιώνει αυτομάτως δικαίωμα αποζημίωσης. Απαιτείται σφωρεντικά η ύπαρξη παράβασης, πραγματικής υλικής ή μη υλικής ζημίας και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ τους. Επομένως, το υποκείμενο των δεδομένων οφείλει να αποδείξει ότι υπέστη πράγματι ζημία, η οποία διακρίνεται από την ίδια την παράβαση. Ωστόσο, η μη υλική ζημία μπορεί να περιλαμβάνει την απλή απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων, ακόμη και αν αυτά δεν χρησιμοποιήθηκαν καταχρηστικά, χωρίς να απαιτείται ελάχιστο όριο σοβαρότητας. Δεν αρκεί, πάντως, ο αόριστος ισχυρισμός περί φόβου ή αβεβαιότητας. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να ελέγχει αν ο φόβος είναι αντικειμενικά βάσιμος υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις. Τέλος, η συμπεριφορά του ίδιου του υποκειμένου μπορεί να διακόψει την αιτιώδη συνάφεια, όταν αποτέλεσε την καθοριστική και εκούσια αιτία της ζημίας, ιδίως μέσω τεχνητής δημιουργίας των προϋποθέσεων αποζημίωσης.

Συμβατότητα εθνικής νομοθεσίας που επιτρέπει τη δίωξη και την καταδίκη προσώπου για συγκεκριμένο ποινικό αδίκημα το οποίο τιμωρεί την άρνηση του υποκειμένου των δεδομένων να υποβληθεί στη συλλογή των βιομετρικών δεδομένων του με το δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για τους σκοπούς της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – άρθρο 10 – επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – συλλογή βιομετρικών δεδομένων – λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και φωτογραφιών – πρόσωπο για το οποίο υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι τέλεσε ή αποπειράθηκε να τελέσει ποινικό αδίκημα – απόλυτη ανάγκη – εξουσία εκτίμησης – υποχρέωση αιτιολόγησης – άρνηση του υποκειμένου των δεδομένων να υποβληθεί στη συλλογή των

βιομετρικών δεδομένων του – εθνική νομοθεσία που επιτρέπει τη δίωξη και την καταδίκη προσώπου για συγκεκριμένο ποινικό αδίκημα το οποίο τιμωρεί την άρνηση αυτή ακόμη και αν δεν έχει ασκηθεί δίωξη ή δεν έχει επέλθει καταδίκη για το ποινικό αδίκημα επί του οποίου στηριζόταν η σχεδιαζόμενη συλλογή των δεδομένων

ΔΕΕ C-371/24, Comdribus, 10.02.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M.L. Arastey Sahún, Εισηγητής: E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:219 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 1, στοιχεία α' έως γ', καθώς και των άρθρων 8 και 10 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιού, Γαλλία) στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά του HW, κατά το πέρας της οποίας αυτός καταδικάστηκε σε χρηματική ποινή λόγω της άρνησής του να υποβληθεί σε ενέργειες σήμανσης μέσω της λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων και φωτογραφιών, μολονότι αθωώθηκε για το αδίκημα που αποτελούσε τη βάση για τη διεξαγωγή των ενεργειών αυτών.

Πιο συγκεκριμένα, στις 30 Μαΐου 2020, περισσότεροι από εκατό ακτιβιστές για το κλίμα κατέλαβαν τη Λεωφόρο των Ηλυσίων Πεδίων στο Παρίσι. Οι αστυνομικές δυνάμεις διέλυσαν τη διαδήλωση και συνέλαβαν, μεταξύ άλλων, τον HW, για διοργάνωση μη γνωστοποιηθείσας διαδήλωσης και εξέγερση. Κατά την προσωρινή κράτησή του, ο HW γνωστοποίησε την ταυτότητά του, αρνήθηκε όμως να υποβληθεί σε λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και φωτογραφιών, καθώς και να αποκαλύψει ή να εισαγάγει τον κωδικό ξεκλειδώματος του κινητού του. Στη συνέχεια, παραπέμφθηκε για τρία αδικήματα, μεταξύ των οποίων η άρνηση υποβολής σε ενέργειες σήμανσης. Το Πλημμελειοδικείο Παρισιού τον αθώωσε για τα δύο πρώτα αδικήματα, αλλά τον καταδίκασε για το τρίτο σε χρηματική ποινή 300 ευρώ. Κατά της απόφασης ασκήθηκαν εφέσεις. Το Εφετείο Παρισιού, επισημαίνοντας ότι ο HW είχε αθωωθεί για το κύριο αδίκημα και ότι δεν είχε αιτιολογηθεί ειδικά η απόλυτη ανάγκη συλλογής των δεδομένων, υπέβαλε στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ερωτήματα σχετικά με τη συστηματική συλλογή βιομετρικών δεδομένων, την υποχρέωση ειδικής αιτιολογίας και την αυτοτελή ποινική δίωξη για την άρνηση σήμανσης.

Απαντώντας στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το άρθρο 10 της Οδηγίας 2016/680 θεσπίζει ενισχυμένες προϋποθέσεις για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, όπως τα βιομετρικά, απαιτώντας κατάλληλες εγγυήσεις και η επεξεργασία αυτή να καθίσταται «απολύτως αναγκαία». Η τελευταία προϋπόθεση πρέπει να αξιολογείται αυστηρά, σε συνάρτηση με ειδικούς, συγκεκριμένους και νόμιμους σκοπούς, σύμφωνα με την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων και με συνεκτίμηση ηπιότερων μέσων που θα μπορούσαν να επιτύχουν εξίσου αποτελεσματικά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Η αναγκαιότητα πρέπει, επιπλέον, να εκτιμάται βάσει της φύσης και της σοβαρότητας του πιθανολογούμενου αδικήματος, των ειδικών περιστάσεων, τυχόν σύνδεσης με άλλες ποινικές διαδικασίες, καθώς και του ποινικού μητρώου ή του ατομικού προφίλ του ενδιαφερομένου.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 55-1 του γαλλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αφορά πράγματι επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων, με σκοπό τη σύγκριση, την ταυτοποίηση και τη χρήση τους σε υφιστάμενες ή μελλοντικές ποινικές διαδικασίες. Ωστόσο, η ευρύτητα της διάταξης, η οποία καταλαμβάνει κάθε πρόσωπο για το οποίο υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες τέλεσης ή απόπειρας τέλεσης αδικήματος, δεν αρκεί για να θεμελιώσει την απόλυτη ανάγκη της συλλογής. Επομένως, εθνική ρύθμιση που επιβάλλει συστηματική συλλογή χωρίς εξατομικευμένη αξιολόγηση είναι αντίθετη προς το άρθρο 10, εκτός αν προβλέπει ειδικούς και επαρκώς ακριβείς σκοπούς και υποχρεώνει την αρμόδια αρχή να εξετάζει, σε κάθε περίπτωση, την απόλυτη αναγκαιότητα του μέτρου. Το αιτούν δικαστήριο οφείλει, συνεπώς, να εξακριβώσει τόσο το περιεχόμενο της εθνικής ρύθμισης όσο και την πρακτική εφαρμογή της.

Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο έκρινε καταρχάς ότι αυτό είναι παραδεκτό, καθώς αφορά όχι μόνο τον προσδιορισμό της αρχής που οφείλει να ελέγχει το κατά πόσον η συλλογή των βιομετρικών δεδομένων είναι «απολύτως αναγκαία», αλλά και το περιεχόμενο της υποχρέωσης ειδικής αιτιολόγησης που ενδέχεται να βαρύνει την αρμόδια αρχή.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προϋποθέτει, πέραν της απόλυτης αναγκαιότητάς της, κατάλληλες εγγυήσεις για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 54 της Οδηγίας 2016/680, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, κατοχυρώνει δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής. Η αποτελεσματικότητα του δικαιώματος αυτού προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος γνωρίζει τους λόγους στους οποίους στηρίχθηκε η απόφαση συλλογής των δεδομένων, ώστε να μπορεί να αμφισβητήσει τη νομιμότητά της και το δικαστήριο να ασκήσει πλήρη έλεγχο.

Κατά συνέπεια, η αρμόδια αρχή οφείλει να γνωστοποιεί, στο πλαίσιο των εφαρμοστέων εθνικών διαδικασιών, επαρκώς σαφείς λόγους που θεμελιώνουν την απόλυτη ανάγκη της συλλογής. Η αιτιολογία μπορεί να είναι συνοπτική, δεν μπορεί όμως να παραλείπεται, διότι χωρίς αυτήν καθίσταται ανέφικτος ο δικαστικός έλεγχος τόσο της άσκησης της διακριτικής ευχέρειας όσο και της νομιμότητας του μέτρου. Το δικαστικό στάδιο δεν μπορεί να υποκαταστήσει την αρχική αιτιολόγηση της διοικητικής πράξης. Επομένως, εθνική νομοθεσία που δεν επιβάλλει τέτοια υποχρέωση αιτιολόγησης είναι αντίθετη προς το άρθρο 10 της Οδηγίας.

Ως προς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση απαραδέκτου, κρίνοντας ότι η Οδηγία 2016/680 εφαρμόζεται κάθε φορά που αρμόδια αρχή επιχειρεί να επεξεργαστεί προσωπικά δεδομένα για την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων. Επομένως, στην έννοια αυτή εμπίπτει και η απόπειρα συλλογής βιομετρικών δεδομένων, όταν το πρόσωπο αρνείται να υποβληθεί στη σχετική διαδικασία.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η συμβατότητα της σχεδιαζόμενης συλλογής με το άρθρο 10 της Οδηγίας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη νομιμότητα οποιασδήποτε ποινικής κύρωσης επιβαλλόμενης λόγω της άρνησης. Κατά συνέπεια, η άσκηση δίωξης και η καταδίκη για το ειδικό αδίκημα της άρνησης δεν αποκλείονται εκ των προτέρων, ακόμη και αν το πρόσωπο δεν διώχθηκε ή δεν καταδικάστηκε για το κύριο αδίκημα που αποτέλεσε τη βάση της συλλογής. Ωστόσο, η συλλογή πρέπει, κατά τον κρίσιμο χρόνο λήψης της απόφασης, να ήταν πράγματι «απολύτως αναγκαία», βάσει όλων των σχετικών περιστάσεων. Η μεταγενέστερη αθώωση ή μη δίωξη για το κύριο αδίκημα δεν αρκεί, αφ' εαυτής, για να αναιρέσει την αναγκαιότητα αυτή, όπως ούτε και το γεγονός ότι η συλλογή πραγματοποιήθηκε πριν από την αμετάκλητη καταδίκη. Τέλος, κάθε κύρωση πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας. Η σοβαρότητά της πρέπει να ανταποκρίνεται στη βαρύτητα της παράβασης, ενώ το εθνικό δικαστήριο οφείλει να συνεκτιμά τη συμπεριφορά, το προφίλ και το ποινικό μητρώο του ενδιαφερομένου, καθώς και τη σοβαρότητα του αδικήματος που δικαιολογούσε τη συλλογή. Συνεπώς, η επίμαχη ρύθμιση είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης μόνο υπό τις προϋποθέσεις αυτές.